

John Carter Brown.

Types of Michel Reyser Eichstadt ?

Printed at Paris, 1477. De Officiis is in M.A.

Lacks 2^le^

M.T.Ciceronis De finibus bonorum et malorū Liber pri
mus Incipit feliciter.

Prologus

On eram neſcius Brute cum que ſummis in
geniis/exquiſitaq; doctrina philoſophi greco
ſermone tractauiſſent/ ea latinis litteris man
daremus/fore vt hic noſter labor ī varias re=
prehenſiones īcurreret.Nam quibuſdā et iis
quidem non admodū indoctis totū hoc diſpli
cet phāri. Quidā aūt non id tantum reprehendunt/ſi remiſſius
agatur!ſed tantum ſtudium /tamq; multam operam in eo ponē
dam non arbitrantur.Erunt etiā et hii quidem eruditi grecis lit
teris contemnentes latinas!qui ſe dicant in grecis legendis ope=
ram malle conſumere. Poſtremo aliquos futuros ſuſpicor que
me ad alias litteras vocent. genus hoc ſcribendi etſi ſit elegans
perſone/tamen et dignitatis eſſe negent.Cōtra quos omnes di=
cendū breuiter exiſtimo.Quanq̄ phīe quidem vituperatoribus
ſatis reſponſum eſt eo libro quo a nobiſ phīa defenſa et collauda
ta eſt!quō eſſet accuſata et vituperata ab hortenſio .qui liber cū
et tibi probatus videretur/et his quos ego poſſe iudicare arbitra
rer plura ſuſcepi.veritus ne mouere hoīm ſtudia viderer retine
re nō poſſe.Qui aūt ſi maxime hoc placeat/moderatius tamē id
volunt fieri. difficilē q̄dam temperantiā poſtulant in eo/quod
ſemel admiſſū coerceri reprimiq; non pōt. vt propemodū iuſtio
ribus vtamur illis !qui oīno auocent a phīa!q̄ his qui rebus īfi
nitis modū cōſtituāt.in req; que eo melior eſt quo maior ſit me
diocritatē deſiderent.Siue.n.ad ſapīam perueniri pōt!nō parā=
da nobis ſolū ea ſed fruenda etiā ſapīa eſt.Siue hoc difficile eſt!
tamen nec modus eſt vllus inueſtigādi veri!niſi īueneris.et que
rendi defatigatio turpis eſt!quō id quod queritur ſit pulcherri=
mū.etenī ſi delectamur quō ſcribimus! quis eſt tā inuidus qui
ab eo nos abducat?ſin laboramus!quis eſt qui aliene modū ſta=
tuat induſtrie?Nam vt Terentianus chremes nō inhumanus.

qui nouū vicinū non vult fodere. aut arare. aut aliquid ferre de
niqꝫ Non enim illū ab induſtria / ſed ab illiberali labore deterret
ic iſti curioſi quos offēdit noſter minime nobis iniocundus la
bor. hiis igitur eſt difficilius ſatiſfacere / qui ſe latina ſcripta di
ſcunt cotemnere. in quibus hoc primum eſt in quo admirer cur
in grauiſſimis rebus non delectet eos patrius ſermo. quom iidē
fabellas latinas ad verbum de grecis expreſſas nō inuiti legant.
quis enī tam inimicus pene nomini romano ē! qui Ennii mede
am aut antiopam Pacuuii ſpernat! aut reitiat! qui ſe iiſdē euripi
dis fabulis delectari dicat. latinas litteras oderit Synephebos e
go īquit potius Cecilii aut andriā Terentii! ꝗ̃ vtramqꝫ menan=
dri legam. a quibus tam diſſentio vt cū ſophocles vel optīe ſcrip
ſerit! electram tamē male cōuerſam atilii michi legendam putē.
de quo licinius ferreū ſcriptorem / verū opinor ſcriptorem! vt ī
de legendus ſit rudem enī eſſe oīno in noſtris poetis. aut inertiſ
ſime ſegnice eſt. aut faſtidii delicatiſſimi. Mihi quidem nulli ſatiſ
eruditi videntur quibus noſtra ignota ſunt. At vtinam ne ī ne=
more nichilominus legimus! ꝗ̃ hoc idē grecū. que aūt de bene
beateqꝫ viuendo a Platone diſputata ſunt! explicari nō placebit
latine. Quod ſi nos nō interpretum fungimur munere! ſed tue
mur ea que dicta ſunt ab hiis quos probamus! eiſqꝫ noſtrū offi
tium et noſtrum ſcribendi ordinem adiungimus Quid habent
cur greca anteponant his que et ſplendide dicta ſint. neqꝫ ſint cō
uerſa de grecis? Nam ſi dicerēt ab illis has res eſſe tractatas! ne
ipſos quidem grecos eſt cur tam multos legant ꝗ̃ legendi ſunt
Quid enim eſt a Criſyppo pretermiſſum in ſtoicis! legimus ta=
men dyogenem Antipatrum Mneſarchū multos alios in pri=
miſqꝫ familiarem noſtrū Poſſidonium. Quid Theohraſtrū? me
diocriter ne delectat quom tractat locos ab Ariſtotele ante trac=
tatos? Quid epicurei? nam deſiſtunt de eiſdem de quibus et ab
epicuro ſcriptum eſt et ab antiquis ad arbitriū ſuum ſcribere?
Quod ſi greci leguntur a grecis iiſdem de rebus alia rōne com
poſitis / quid eſt cur nrī a nrīs non legantur? quanꝗ̃ ſi plane ſic

verterem Platonē aut Ariſtotelem/vt verterunt noſtri poete fa bulas! male credo mererer de meis ciuibus! ſi ad eorum cogniti onem diuina illa ingenia transferrem. ſed id neq; feci adhuc. nec michi tamen vt faciam interdictū puto. locos quidem quoſdā(ſi videbitur) transferam! et maxime ab his quos modo nominaui! cum inciderit vt id apte fieri poſſit. vt ab Homero Ennius! Afranius a Menandro ſolet. Nec vero vt noſter lucilius recuſabo quo minus oēs mea legant. vtinam eſſet ille Perſius. Scipio vero et Rutilius multo etiam magis! quorum ille iudicium reformidans Tarentinis ait! ſe et cōſentinis et Siculis ſcribere. facete is quidē ſicut alias! ſed nec tam docti tunc erant ad quorū iudicium elaboraret et ſunt illius ſcripta leuiora vt vrbanitas ſūma appareat. doctrina mediocris. Ego aūt quē timeā lectorē quom ad te ne grecis quidem cedentē in phīa audeam ſcribere? Quāq̄ a te ipſo id quidem facio prouocatus gratiſſimo michi libro quē ad me de virtute miſiſti. ſ; ex eo credo quibuſdam venire vſu vt abhorreant a latinis! q̄ inciderint in inculta quedam et horrida de malis grecis latine ſcripta deterius. Quibus ego aſſētior dū modo de eiſdē rebus in grecos quidem legendos putent. res vero bonas verbis electis grauiter ornateq; dctataſ/quis nō legat? niſi qui ſe plane grecum dici velit. vt a Sceuola eſt pretor ſalutatus athenis Albutius. quem quidē locū cum multa venuſtate et omni ſale idem

Lucillius apud quem preclare ſceuola.
Grecum te albuti q̄ romanū atq; ſabinum.
Municipem. Pontii titi annii centurionum
Preclarorum hominum ac primorum ſigniferumq;.
Maluiſti dici. grece ergo pretor athenis.
Quod id maluiſti te cum ad me accedis ſaluto.
Chere inquā tite litores turma oīs chorusq;.
Chere tite hinc hoſtis mutii albutius hinc inimicus
Sed iure mutius.

Ego aūt mirari nō queo vnde hoc ſit tā inſolens domeſticarū rerum faſtidiū! non eſt oīno hic dicendi locus! ſed ita ſentio et ſepe

diſſerui latinā linguā non mō non inopē vt vulgo putarent ſed
locupletiorē etiam eſſe q̃ grecam. Quando. n. vel nobis dicam /
aut oratoribus bonis / aut poetis poſtea quidē q̃ fuit quē imita=
rentur vllus orōnis vel copioſe / vel elegantis ornatus defuit.
Ego vero cū forēſibus operis / laboribus / periculis / nō deſeru=
iſſe mihi videor preſidiū in quo a po. ro. locatus ſim. debeo pro
fecto q̃tumcūqꝫ poſſim ī eo quoqꝫ laborare! vt ſint opera / ſtudio
labore meo / doctiores ciues mei. Nec cū iſtis tantopere pugna=
re qui greca legere malint. mō legāt ipā illa! ne ſimulent. et his
ſeruire qui vel vtriſqꝫ lrīs vti velint! vel ſi ſuas habent illas nō
magnopere deſiderent. Quod aūt alia malunt ſcribi a nobis! e=
qui eſſe debent ꝙ ex ſcripta multa ſūt ſicut plura memini e nrīs
et ſcribentur fortaſſe plura! ſi vita ſuppetet. et tamen qui diligē
ter hec que de phīa lrīs mandamus legere aſſueuerit! iudicabit
nulla ad legendū his eſſe potiora. Quid eſt. n. in vita tantopere
querendū q̃ cum oīa ī phīa! tū id quod iis libris queritur quid
ſit finis. quid extremū. quid vltīm. quo ſit oīa bene viuēdi recte
qꝫ faciēdi cōſilia referēda. Quid ſequatur nrā natura vt ſūmū ex
rebus expetēdū. quid fugiat vt extremū malorū? Qua de re cū
ſit īter doctiſſimos ſūma diſſentio! quis alienū putet eius eſſe di
gnitatis q̃ mihi quiſqꝫ tribuit! quid in oī genere vite optimū et
veriſſīm ſit exquirere? An partus ancille ſit ne ī fructu habēdus
diſſeretur īter prīcipes cītatis. P. ſceuolā. M. maniliū ab hiiſqꝫ.
M. Brutus diſſētiet. quod et accutū genus ē et ad vſus ciuiū nō
īutile. Noſqꝫ ea ſcripta reliquaqꝫ eiuſdē generis et legimus libē
ter et legemus. hec que vitā cōtinēt omnē negligūt. nā vt ſint il
la vendibiliora hec vberiora certe ſūt quanq̃ id quidē licebit his
extimare qui legerīt. Nos aūt hanc omnē queſtionē de finibus
bonorū et malorū fere a nobis explicatam eſſe his lrīs arbitra=
mur! ī quibus q̃tū potuimus nō mō quid nobis probaretur! ſꝫ
etiam quid a ſīgulis phīe diſcipulis diceretur proſecuti ſumus.

Ca. i. oſtendit rōnē epicuri! qui poſuit voluptatē ſūmū bonū
et dolorē ſummū malū! in phiſicis deficere.

v T aūt a facilimis ordiamur⸝ prima veniat ī mediū Epicu
ri rō. que pleriſqꝫ notiſſima eſt. ꝙ a nobis ſic intelliges ex
poſitā⸝ vt ab his qui eā diſciplinā probant non ſoleat accuratius
explicari. Verū enī inuenire volumus non tanꝙ aduerſariū ali
quē cōuenire. Accurate aūt quondā a. L. Torquato hoīe oī do=
ctrina erudito defēſa eſt epicuri ſnīa de voluptate. a meqꝫ ei reſpō
ſum⸝ cū. T. Triarius īprimis grauis et doctus adoleſcens ei diſ
putationi ītereſſet. nam cū ad me in cumanū ſalutandi cā vterqꝫ
veniſſet⸝ pauca primo īter nos de lrīs (quarū ſūmū erat ī vtroqꝫ
ſtudiū) deinde torquatus / quoniā nacti te inquit ſumus aliquan
do ocioſū⸝ certe audiā quid ſit ꝙ epicurū noſtrū nō tu quidē ode
ris (vt fere faciunt qui ab eo diſſentiunt) ſed certe nō probes eū
quē ego arbitror vnū vidiſſe verū⸝ maximiſqꝫ erroribus aīos ho
minū liberauiſſe et oīa tradidiſſe que pertinēt ad bene beateqꝫ vi
uendū. ſed exiſtimo te ſicut noſtrū Triariū minus ab eo delecta
ri⸝ quod iſta Platonis / Ariſtotelis / Theophraſti / ornamēta orō
nis neglexerit. nā illuc quidē adduci vix poſſū vt ea que ſēſerit il
le⸝ tibi nō vera videtur. vide ꝙ tū inꝙ fallere. Torquate orō me
iſtius phī oſtēdit. nā et cōplectitur verbis quod vult. et dicit pla
ne quod ītelligā. et tamē a phō ſi afferat eloquētiam nō aſperner
ſi nō habeat nō admodum flagitē. Re mihi nō eque ſatiſfecit. et
quidē locis pluribus⸝ ſed quod hoīes tot ſnīe. falli igitur poſſu=
mus. Quobrem tandē inquit nō ſatiſfacit? Te enī iudicē equum
puto⸝ mō que dicat ille bene noris. hic michi phedrū inꝙ men=
titū aut zenonē putas? quorū vtrūqꝫ audiui quom mihi nihil ſa
ne preter ſedulitatē probarēt. Oēs michi Epicuri ſnīe ſatis note
ſūt. atqꝫ eos quos noīaui cū attico nrō frequenter audiui cū mi
raretur ille quidē vtrūqꝫ. Phedrū aūt etiam amaret quotidieqꝫ ī
ter nos ea que audiebamus cōferebamus. neqꝫ erat vnꝙ contro=
uerſia⸝ quid ego intelligerē⸝ ſed quid probarē. quid igitur eſt in
quid. audire enī cupio quid nō probes. prīcipio inꝙ in phiſicis ī
quibus maxīe gloriatur primū totus ē alienus. democrito adie
cit / perpauca mutans. ſꝫ ita vt ea que corrigere vult. mihi quidē
deprauare videatur. Ille Athomos quas appellat ideſt corpora

indiuidua propter ſoliditatē cenſet in infinito inani.ī quo nihil'
nec ſummū/nec infimū nec mediū/nec vltimū nec extremū ſit
ita ferri vt ex cōcurſiōibuſ īter ſe cohereſcāt.ex quo efficiātur ea
que ſit queq; cernātur oīa/eūq; motū atomorū nullo a pricipio/
ſed ex eterno tpē intelligi conuenire. Epicurus autem ī quibus
ſequitur democritum non fere labitur/quanꝗ̃ vtriuſq; cū mul=
ta non probo/tum illud in primis/ꝙ quom in rerū natura duo
querenda ſint vnū que materia ſit ex qua queq; res efficiantur/
alterum que vis ſit que quicq; efficiat/de materia diſſeruerunt/
vim et cauſam efficiendi reliquerunt.ſed hoc cōmune viciū.ille
Epicuri proprie ruine.Cenſet enī eadem indiuidua et ſolida cor
pora ferri ſuo deorſum pondere ad lineā.hunc naturalē eſſe oīm
corporū motum.Deinde ibidem homo acutus cum illud occur
reret ſi oīa deorſum e regione ferrentur et vt dixi ad lineam nū
ꝗ̃ fore vt Atomis altera alteram poſſet attingere. Itaq; attulit
rem cōmentitiam.declinare dixit Atomum perpaulū quo nihil
poſſet fieri minus/ita effici cōplexiones/ et copulationes/et ad
heſiones atomorū inter ſe/ex quo efficitur mundus/omēſq; par
tes mundi queq; in eo eſſent. Que quom res tota ficta ſit pueri
liter/tū ne efficit quod vult nā et ipſa declinatio ad libidinē fin=
gitur.ait enī declinare atomū ſine cā.quo nihil turpius phiſico
ꝗ̃ fieri ſine cā quicꝗ̃ dicere.Et illud motum naturalem oīm pō
derum.vt ipſe cōſtituit e regione inferiorē locū petentiū ſine cā
eripuit atomis. nec tamen id cuius cā id finxerat aſſecutus eſt.
nam ſi oēs atomi declinabunt/ nulle inquā cohereſcent ſiue alie
declinabunt alie ſuo nutu recte ferentur.primum erit hoc qua=
ſi prouincias atomis clare.que recte que oblique ferantur.dein
de eadē illa atomorū in quo etiā democritus heret turbulēta cō=
curſio/hunc mundi ornatū efficere nō poterit.ne illud quidem
credere aliquid eſſe minimū/ quod profecto nunꝗ̃ putauiſſet ſi
apolyene familiari ſuo geometriam diſcere maluiſſet.ꝗ̃ illā etiā
ipſū dedocere.Sol domocrito magnus videtur.quippe homini
erudito in geometriaq; perfecto.huic bipedalis fortaſſe.tantum
enim eſſe cenſet ꝗ̃tus videtur. vel paulo aut maiorem/aut mi=

norem. Itaqꝫ mutat ea que corrumpit. que ſequitur/ que ſūt to=
ta democriti atomi ĩanes ymagines/ que ydola noĩant. quorum
incurſionem non ſolum videamus/ ſed etiam cogitemus. infini
tio ipſa ꝙ̃ aperiam vocant/ tota ab illo eſt. tū innumerabiles mū
di qui et oriantur et intereant quotidie. Que etſi mihi nullomō
probantur/ tamen democritum laudatum a ceteris/ ab hoc (qui
eū vnum ſecutus eſſet) nollem vituperatum.

Ca. ii. Oſtendit Epicurū in logica deficere et eum reprobat ĩ
hoc ꝙ poſuit fines bonorū et malorū eſſe voluptatē et dolorē

i Am in altera phĩe parte que eſt querendi ac diſſerēdi que
logice dicitur iſte noſter plane (vt mihi quidē videtur) in
ermis ac nudus eſt. Tollit diffinitiones. nichil de diuidendo ac
partiendo docet. Non quomō efficiatur cōcludaturqꝫ rō tradit.
Non qua via captioſa ſoluantur/ ambigua diſtingantur/ oſtēdit
Iudicia rerū in ſenſibus ponit. quibus ſi ſemel aliquid falſi pro
vero probatum ſit/ ſublatū eſſe omne iudiciū veri et falſi putat.
confirmat aūt illud vel maxime/ ꝙ ipſa natura vt ait ille aſciſcat
et reprobet ideſt voluptatē et dolorem. Ad hec et que ſequamur
et que fugiamus refert oĩa. Quod quanꝙ̃ Ariſtippi eſt. a Cire=
naiciſqꝫ melius liberiuſqꝫ defenditur/ tamen eiuſmodi eſſe iudico
vt nil hoĩe videatur indignius. Ad maiora enĩ quedam nos na=
tura genuit et cōformauit (vt mihi quidā videtur) ac fieri pōt vt
errem. Sed ita prorſus exiſtimo/ neqꝫ eū torquatū qui hoc pri=
mus cognomen inuenerit/ aut torquē illum hoſte detraxiſſe vt
aliquam ex eo perciperet corpore voluptatē/ aut cū latinis Ter
tio cōſolatu cōflixiſſe veſuuium propter voluptatem. Quod ve
ro ſecuri percuſſerit filium/ priuauiſſe ſe etiā videtur multis vo
luptatibus. quom ipſi nature patrio quoqꝫ amori pretulerit ius
maieſtatis atqꝫ ĩperii. Quid. L. Torquatus is qui cōſul cū. Gn.
Octauio fuit/ quom illam ſeueritatē in eo filio adhibuit/ quē in
adoptionē. d. Syllano manciparat/ vt eū macedonū legatis accu
ſantibus ꝙ pecunias pretorē in prouincia cepiſſe arguerēt/ cām
apud ſe dicere iuberet. reqꝫ ex vtraqꝫ parte audita/ pronuntiaſſet

eum non talē videri fuiſſe in īperio quales eius maiores fuiſſēt
et in cōſpectum ſuū venire vetuit. Nunquid videtur tibi de vo=
luptatibus ſuis cogitauiſſe? ſed vt omittam pericula / laboreſ / do
lorem / etiam quē optimus quiſq; pro patria et pro ſuis ſuſcipit
vt non mō nullam captet! ſed etiam pretereat oēs voluptates /
dolores deniq; quos vis ſuſcipere malit / ꝗ̃ deſerere vllam officii
partem ad ea que hoc non minus declarant / ſed videntur leuio=
ra veniamus. Quid tibi Torquate? quid huic Triario lrē? quid
hiſtorie cognitioq; rerum? quid poetarum euolutio? quid tanta
tot verſuum memoria voluptatiſ affert? Nec mihi illud dixeris
Hec enim ipſa mihi ſunt voluptati et erāt illa torquatis. Nunꝗ̃
hoc ita defendit Epicurus. neq; vero tu Triari! aut quiſꝗ̃ eorū
qui aut ſaperet aliquid! aut iſta didiciſſet. Et quod queritur ſepe
cur tam multi ſunt Epicuri ſunt alie quoq; cauſe ſed multitudi=
nem hec maxime allicit ꝙ ita putat dici ab illo recta et honeſta
que ſint! ea facere ipſa per ſe letitiā ideſt voluptatem hoīes op=
timi non intelligunt totā rōnem euerti! ſi ita ſe res habeat. Nā
ſi cōcederetur / etiā ſi ad corpus nihil referatur / iſta ſua ſponte et
per ſe eſſe iocunda! per ſe eſſe et virtus et cognitio rerum quod
minime ille vult expetanda. hec igitur Epicuri nō probo inquā
de cetero. vellē e quidem aut ipſe doctrinis fuiſſet īſtructior. Eſt
enī quod ita tibi videri neceſſe eſt non ſatis politus hiis artibus
quas qui tenent eruditi appellantur. Aut ne deterruiſſet alioſ a
ſtudiis quanꝗ̃ te quidem video minime eſſe deterritum. que cū
dixiſſem magis vt illū prouocarem / ꝗ̃ vt ipſe loquerer. Tum
Triarius leniter arridēs! tu quidē inquit totum epicurū pene e
phōrum choro ſuſtuliſti quid ei reliquiſti? niſi te quoq; vt id mō
loqueretur intelligere quid diceret aliena dicit in phiſicis. nec ea
ipſa que tibi probarentur / ſed ſiqua in his corrigere voluit! de=
teriora fecit. diſſerendi artem nullam habuit. voluptatem quem
ſummū bonū diceret! Primo in eo ipſo parum vidit. deīde hoc
quoq; alienum. Nam ante Ariſtippus et illic melius. etenī quo
niā detractis de hoīe ſenſibus addidiſti ad extremū etiā indoctū
fuiſſe! fieri inꝗ̃ o Triarii nullo pacto pōt vt non dicas quid nō

probes eius a quo diſſentias. Quid enī me prohiberet epicureū
eſſe ! ſi probarē que diceret ille quom preſertim illa prediſcere lu
dus eſſet. Q̃obrem diſſerentiū inter ſe reprehenſiones non ſunt
vituperande. maledicta / cōtumelie / tū iracundie / cōtentioneſqꝫ ī
diſputando pertinaces indigne phīa mihi videri ſolent. Tūc tor
quatus in quit prorſus aſſentior. neqꝫ enī diſputari ſine reprehē
ſione ! nec cū iracundia aut pertinatia recte diſputari pōt. Sꝫ ad
hec (niſi moleſtum eſt) habeo que velim. At me inquā niſi te au
dire vellē / cenſes hec dicturū fuiſſe. vtrū igitur percurri omnē
Epicuri diſciplinā placꝫ. aut de vna voluptate queri de qua vnū
certamen eſt. tuo vero id quidem arbitratū. ſic faciā igitur īquit
vnam rē explicabo. eāqꝫ maximam. de phiſicis alias. et quidē tibi
et declinationē iſtam Athomorū et magnitudinē ſolis probabo
et democriti errata ab Epicuro reprehenſa. et correcta per mul=
ta ! nunc dicā de voluptate nihil ſcꝫ noui ! ea tamen que te ipſum
probaturū eſſe confidā. Certe inquā pertinax non ero. Tibiqꝫ ſi
mihi probabis ea que dices libēter aſſentiar. probabo inquā mō
iſta ſis equitate ꝗ̃ oſtendis. ſed vti orōne perpetua malo ꝗ̃ inter
rogare aut interrogari. vt placet inꝗ̃. tunc dicere exorſus ē. Pri
mum igitur inquit agam ſic vt ipſi auctori huius diſcipline pla
cet. Conſtituā quid et quale ſit id de quo querimus nō quo ig=
norare vos arbitrer ! ſed vt rōne et via procedat orō. Querimus
igitur ! quid ſit extremū quid vltimū bonorū ! quod oīm phōrū
ſnīa tale debet eſſe / vt ad id oīa referri oporteat. ipſum aūt nul=
ꝗ̃ hoc epicurus in voluptate ponit ! quod ſummū bonū eē vult.
ſummūqꝫ malū dolorē idqꝫ inſtituit docere ſic. Omne animal ſi=
mulatqꝫ natū ſit voluptatē appetere. eaqꝫ gaudere vt ſūmo bono.
dolorem aſpernari vt ſummū malū ! et ꝗ̃tum poſſit a ſe repelle=
re. idqꝫ facere nondū deprauatū ipſa natura incorrupte atqꝫ inte
gre iudicante. Itaqꝫ negat opus eſſe rōne. nec diſputatiōe. ꝗ̃obrē
voluptas expetanda ! fugiendus dolor ſit. Sentiri hoc putat vt
calere ignē. niuē eſſe albā. dulce mel. quorum nihil oporteret ex
quiſitis rōibus cōfirmare. tantū ſatis eſſe admonere. intereſſe eī
inter argumentum concluſionemqꝫ rationis et inter mediocrem

animaduerſionem atq; admonitionē!altera occulta quedā et qua
ſi inuoluta aperiri:altera prompta et aperta iudicari etenī quo=
niam detractis de homine ſenſibus reliqui nichil eſt!neceſſe eſt
quid aut ſecundum naturam aut que ſit a natura ipſa iudicari!
voluptatem etiam et per ſe expetendam eſſe et dolorem ipſū per
ſe eſſe fugiendū. Etenī quid precipit et quid iudicat. quo aut pe
tat aut fugiat aliquid preter voluptatem et dolorem. Sunt aūt
quidam e noſtris qui hec ſubtilius velint tradere. et negent ſatis
eſſe quid bonum ſit! aut quid malum ſenſu iudicari! ſed animo
etiam ac rōne intelligi poſſe!et voluptatem ipſam per ſe eſſe ex=
petendam!et dolorem ipſum per ſe eſſe fugiendum. Itaq; aiunt
hanc quaſi naturalem atq; inſitam in aīs noſtris eſſe rationem/
vt alterum eſſe appetendum!alterum aſpernandum ſentiamus.
Alii aūt quibus ego aſſentior quom a philozophis q̄ pluribus
permulta dicuntur cur nec voluptaſ ī bonis ſit numeranda/nec
in malis dolor!non exiſtimant oportere!nimiū nos cauſe confi
dere!ſed et argumentandū et caute diſſerendū!et rōnibus cōqui
ſitis de voluptate et dolore diſputandū putant. Sed vt perſpic i=
atis vnde oīs iſte natus ſit error!voluptatē accuſantium/dolorē
q; laudantium totam rē aperiam. eaq; ipſa que ab illo inuentore
veritatis et quaſi architecto beate vite dicta ſunt/explicabo. Ne
mo enī ipſam voluptatē qz voluptas ſit!aſpernatur/aut oderit
aut fugiat/ſz qz cōſequūtur magni dolores eos qui rōne volup
tatem ſequi neſciunt. Neq; porro quiſq̄ eſt qui dolorem ipſū qz
dolor ſit amet/cōſectetur/adipiſci velit/ ſed quia nonnunq̄ eiuſ
modi tpā incidunt!vt labore et dolore magnam aliquam querat
voluptatē. Vt eī ad minimā veniā!quis noſtrū exercitationē vl
lam corporis ſuſcipit laborioſā!niſi vt aliquid ex ea cōmodi con
ſequatur? Quis aūt vel eū iure reprehenderit qui in ea volup=
tate velit eſſe qua nihil moleſtie conſequatur!vel illū qui dolorē
eum fugiat quo voluptas nulla pariatur? Atq; vero eos accuſa=
mus et iuſto odio digniſſimos ducimus/qui blandiciis preſētiū
voluptatū deliniti atz corrupti!quos dolores/et quas moleſtias
excepturi ſūt. occecati cupiditate nō prouident. ſimiliq; ſūt ī cul

pa qui offenſa deſerunt mollicia anī ideſt laborū et dolorū fuga
et harū quidē rerū facilis eſt et expedita diſtīctio. Nā libero tpē
quom ſoluta nobis ē eligēdi optio/cūqꝫ nihil īpedit quo minus
id quod maxime placeat facere poſſimuſ! oīs voluptas aſſumēda
eſt. oīs dolor depellendus. Temporibus aūt quibuſdā et aut of
ficiis debitis! aut rerū neceſſitatibus ſepe eueniet! vt et volupta
tes repudiande ſint! et moleſtie nō recuſande. Itaqꝫ harū rerum
hic tenetur a ſapiēte delectus. aut vt reiciēdis voluptatibus ma=
iores alias cōſequatur! aut perferendis doloribus aſperiores re=
pellat. Hanc ego quom teneā ſnām! quid eſt cur verear ne ad eā
nō poſſim accomodare. Torquatos noſtros quos tu pauloante
tū memoriter! tū etiā erga noſ amice et beniuole collegiſti? Nec
me tamen laudandis maioribuſ meis coripuiſti. Nec ſegniorem
ad reſpondendū reddidiſti. quorū facta quēadmodū queſo inter
pretaris. Siccine eos cenſes aut in armatū hoſtē impetū feciſſe
aut in liberoſ/aut in ſanguinē ſuū tā crudeles fuiſſe! nihil vt de
vtilitatibus/nihil de cōmodis ſuis cogitarēt? At id ne fere qui=
dem faciunt vt ita ruant itaqꝫ turbentur! vt earū motus et īpe=
tus quo pertineant/nō intelligamus. tu tā egregios viros cēſes
tantas res geſſiſſe ſine cā? que fuerit cā mox videro Interea hoc
te nebo ſi ob aliquā cām! iſta que ſine dubio preclara ſunt fecerīt
virtutē his ipſā per ſe tamen nō fuiſſe. torquē detraxit hoſti! et
quidē ſe texit! ne interiret. at magnū periculū adiit/ī oculis qui
dem exercitus. Quid ex eo eſt cōſecutus? Laudē et caritatē! que
ſunt vite ſine metu degēde preſidia firmiſſima. filiū morte mul
ctauit. ſi ſine cā/nollem me ab eo ortū tam īoportuno/tanqꝫ cru
deli! ſin vt dolore ſuo ſanciret militaris imperii diſciplinam! ex
ercitūqꝫ ī grauiſſimo bello aīaduerſionis metu cōtineret/ ſaluti
proſpexit ciuium/qua intelligebat contineri ſuā. Atqꝫ ad hec rō
ſatis patet. In quo enī maxime cōſueuit iactare veſtra ſe oratio!
tua preſertim qui ſtudioſe antiqua proſequēs! claris et fortibus
viris cōmemorādis/eorūqꝫ factiſ nō emolimēto aliquo! ſꝫ ipius
hōeſtatis decore laudādis! Id totū queritur! eo delectu rerū que

modo dixi conſtituto/vt aut voluptates emittantur maiorē vo=
luptatum adipiſcendarum cauſa/ aut dolores ſuſcipiantur maio
rum dolorum effugiendorum gratia. Sꝫ de clarorum hominū
factis illuſtribus et glorioſis ſatis hoc loco dictum ſit. erit enim
iam de omnium virtutum curſu ad voluptatem proprius diſſe
rendi locus.

Ca.iii. oſtendit que et qualis ſit vera voluptas que eſt finis
bonorum.

Vnc autem explicabo /voluptas ipſa que qualiſq; ſit/vt
tollatur error omnis imperitorum. Intelligaturq; ea que
voluptaria delicata mollis habeatur diſciplina/ꝙ grauis/ꝙ con
tinens/ꝙ ſeuera ſit. Non enim hanc ſolam ſequemur que ſuaui
tate aliqua naturam ipſam mouet/et cū iocunditate quadā per=
cipitur ſenſibus/ſed maximam illam voluptatem habemus que
percipitur omni dolore detracto Nam quoniam cum priuamur
dolore ipſa liberatione et vacuitate omnis moleſtie gaudemus
voluptas eſt/et ōne quo offendimur dolor/Doloris omnis pri
uatio recte eſt nominata voluptas. Vt enim cum cibo et potiōe
fames ſitiſq; depulſa eſt/ipſa detractio moleſtie conſecutionē af=
fert voluptatis/ſic in omni re doloris amotio/ſucceſſionem ef=
ficit voluptatis. Itaq; non placuit Epicuro medium eſſe quiddā
inter dolorem et voluptatem. Illud enim ipſum quod quibuſdā
medium videtur cum omni dolore caret non modo voluptatem
eſſe/ſed ſummā voluptatem et quiſquis enim ſentit quēadmodū
ſit affectus cum neceſſe eſt aut in voluptate eſſe aut in dolore.
Omni autem priuatione doloris putat Epicurus terminari ſū
mam voluptatem/vt poſtea numerari voluptas diſtinguiq; poſ
ſit/augeri amplificariq; non poſſit. At etiam athenis vt a patre
audiebam facete et vrbane Stoicos arridente ſtatua eſt in cera=
mico Criſyppi ſedentis porrecta manu. Que manus ſignifi=
cet/ illum in hac eſſe togatiuncula delectatum Nunquam nam
manus tua etiam ſic affecta Quemadmodum affecta nunc eſt

deſiderat? nihil ſane. non eſt igitur voluptas bonum. hoc ne ſtatuam dicturam quidem pater aiebat! ſi loqui poſſet verum. Cōcluſum eſt enim contra Cyrenaicos ſatis acute. nihil ad epicurū Nam ſi ea ſola voluptas eſſet que quaſi titilaret ſenſus (vt ita dicam) et ea ad eos cum ſuauitate afflueret et illaberetur! nec manus eſſe cōētta poſſet vlla a vacuitate doloris! ſine iocūdo motu voluptatis ſit aūt ſumma voluptas eſt! vt Epicuro placet nihil dolere. Primum tibi recte Criſippe conceſſum eſt nihil deſiderare manum! cū ita eſſet affecta. Secundū nō recte! ſi voluptas eēt bonū! fuiſſe deſideraturam. Idcirco enim non deſiderant! quia quod dolore caret id in voluptate eſt. Extremum aūt eſſe bonorum voluptatem ex hoc facilime perſpici pōt. Cōſtituamus aliquem magnis multis! perpetuis fruentem et animo et corpore voluptatibus. nullo dolore impediente. quem tandem hoc ſtatu aut preſtabiliorē / aut magis expetēdum poſſimus dicere? Ineſſe enim neceſſe in eo qui ita ſit affectus et firmitatem animi nec mortē nec dolorem timens ꝙ mors ſenſu careat. dolor in longinquitate lenis / in grauitate breuis ſoleat eſſe. vt eius magnitudinem / celeritas / diuturnitatē / releuatio conſoletur. ad ea tamē accedit! vt neqꝫ diuinum numē horreat! nec preteritas voluptates effluere paciatur! earumqꝫ aſſidua recordatione letetur. Quid ē quod huic poſſit / quod melius ſit accedere? Statue cōtra aliquē confectum tantis animi corporiſqꝫ doloribus! q̃ti ī homine maxime cadere poſſunt. nulla ſpe propoſita / nulla nec preſēti / nec expectata voluptate. quid eo miſerius dici aut fingi pōt? ꝙ etſi vita doloribus referta maxime fugienda eſt / ſummū profecto malum eſt viuere cum doloribus. Cui ſnīe conſentaneum eſt / vltimum eſſe bonorū cū voluptate viuere. hic enī habet noſtra mens quicq̃ vbi conſiſtat tanq̃ in extremo. Omneſqꝫ et metus et egritudines ad dolorem referuntur. Nec preterea eſt res vlla que ſua natura aut ſolicitare poſſit! aut frangere preterea et appetēdi et refugēdi et oīo rerū gerēdarū īitia proficiſcūtur! aut a voluptate / aut a dolore. et quom ita ſit! perſpicuū ē oēs rctās reſ atqꝫ laudabiles eo ferri! vt cū voluptate viuatur. Quoniā autem

idelt uel ſummum bonorum /vel vltimū / vel extremum(quod
greci telos nominant)et ipſum nullam ad aliam rem / ad id aūt
res referuntur omnes!fatendum eſt ſummum eſſe bonū iocun
de viuere. Idq; in virtute ponunt et ſplendore nominis capti.
quid natura poſtulet non intelligent. errore maximo ſi epicurū
audire voluerint/ liberantur iſte enim noſtre eximie pulchreq;
virtutes /niſi voluptates efficerēt quis eas aut laudabileſ aut ex
petendas arbitraretur? Vt enim medicorum ſnīam non ipſius
artis!ſed bone valitudinis cā probamus. et gubernatoriſ ars qz
bene nauigandi rōnem habet!vtilitate!nō arte laudatur. Sic ſa
pientia que ars viuendi putanda eſt!non expeteretur /ſi nihil ef
ficeret. nunc expetitur ꝙ eſt tanq̃ artifexn coquirende et compa
rande voluptatis . Q̃z autem dicam voluptatem iam videtis. ne
inuidia verbi labifactetur orō mea. nam cum ignoratione rerū
bonarum maxime hoīm vita vexetur!ob eumq; errorem et vo=
luptatibus maximis ſepe priuentur /et prauiſſimis. et animi do
loribus torqueantur!ſapientia eſt adhibenda. que et terroribuſ/
cupiditatibuſq; detractis /et oīm falſarum opinionum temerita
te direpta!certiſſimam ſe nobis ducem prebeat ad voluptatem.
ſapīa enim eſt vna que meſtitiam pellat ex anīs /qua nos exhor
reſcere metu non ſinat. qua preceptrice in tranquillitate viui po
teſt /oīm cupiditatum ardore reſtincto Cupiditates enī ſunt in=
ſatiabiles /que non modo ſingulos hoīes! ſꝫ vniuerſas familias
euertunt. totam etiā labefactant ſepe rēpu. ex cupiditatibus odia
diſcidia /diſcordie /ſeditiones /bella naſcuntur . nec he ſeſe foris ſo
lum iactant /nec tantū in alios ceco īpetu incurrūt/ ſed ītus etiā
in aīs incluſe inter ſe diſſident atq; diſcordant! Ex quo vitā ama=
riſſimā neceſſe ē effici! vt ſapiēs ſolū āputata circūciſaq; īanitate
oī!et errore!nature finibus cōtētus ſine egritudine poſſit et ſine
metu viuere. Que ē eī aut vtilior aut ad bene viuēdū aptior par
ticio /q̃ꝙ illa qua ē vſus Epicurus? qui vnū genus poſuit earū cu
piditatū que eſſēt et naturales et neceſſarie!alterū que naturales
eſſēt nec tamē neceſſarie /tertiū que nec naturales nec neceſſarie.
q̃rū ea rō ē. vt neceſſarie/ nec opera multa nec īpēſa expleātur.

Ne naturales quidem multa deſiderant! propterea ꝙ ipſa natu
ra diuitias(quibus cōtenta ſit)et parabiles et terminatas habet.
Inaniū aūt cupiditatū nec modus vllus!nec finis inueniri pōt
Quod ſi vitam omnē perturbari videmus errore et inſcitia! ſci
entiamq; eſſe ſolā que nos a libidinū īpetu et formidinū terrore
vindicet!et ipſius fortune. modeſte ferre doceat iniurias!et oēs
vias que ad quietē et tranquillitatē ferant! quid eſt cur dubite=
mus dicere et ſapiāꝫ propter voluptatē expetendā et inſipientiā
propter moleſtias eſſe fugiendā? eadēq; rōe ne temperantiā qui=
dem propter ſe expetendam eſſe dicemus ſed!qz pacem aīs affe=
rat et eos quaſi cōcordia quadam placet ac leniat. Temperantia
eſt enī que in rebus/aut expetendis/aut fugiēdis/vt rōnē ſequa
mur monet. nec eī ſatis eſt iudicare quid faciendū nō faciendūue
ſit!ſꝫ ſtare etiam oportet in eo quod ſit iudicatū. Pleriq; autem
quod tenere atꝫ ſeruare id quod ſtatuerunt!non poſſunt victi!et
debilitati obiecta ſpecie voluptatis! tradunt ſe libidinibus con=
ſtringendos. Nec quid prouenturū ſit prouidēt. ob eāq; cauſam
propter voluptatē et paruā et nō neceſſariā! et que vel aliter pa
raretur!et qua carere poſſent ſine dolore/tū in morbos graues
tum in damna/tū in dedecora incurrunt. Sepe etiā legum/iu
diciorumq; penis obligantur. Qui aūt ita frui volunt volupta
tibus!vt nulli propter eas dolores cōſequantur!et qui ſuū iudi
cium retinent ne voluptate victi faciant id quod ſentiunt nō eſſe
faciendum!hii voluptatē maximam adipiſcuntur pretermitten
da voluptate/cum idē etiam dolorē ſepe perpetiūtur!ne ſi id nō
faciant incidant in maiorē. ex quo intelligitur nec intemperan=
tiam propter ſe fugiendam eſſe!temperantiāq; expetendam non
qz voluptates fugiat!ſi qz maiores cōſequatur. Eadem fortitu=
dinis rō reperietur. nā neq; laborū perfunctio!ne perpeſſio dolo
rū!per ſe ipſa allicit!nec patiētia nec aſſiduitates nec vigilie nec
ea ipſa que laudatur īduſtria/nec fortitudo quidē!ſed iſta ſequi=
mur vt ſine cura/metuq; viuamuſ. aīmq; et corpus ꝙtū efficere
poſſiūs!moleſtia liberemus. vt eī mortiſ metu oīs quiete vite ſta
tus perturbatur et vt ſuccūbere laboribꝰ eoſq; hūili aīo ībecilloq;

ferre miſerum eſt! ob eamq; debilitatem animi multi parentes /
multi amicos / nonnulli patriam / pleriq; aũt ſeipõs penitus per
diderunt! ſic robuſtus animus et excelſus omni eſt liber cura et
angore et mortem contemnit. qua qui affecti ſunt in eadem cau
ſa ſunt qua anteq̃ nati. et ad dolores ita paratus eſt! vt memine=
rit maximos morte finiri! paruos multa habere interualla quie
tis! mediocrũ nos eſſe dominos! vt ſi tolerabiles ſint! feramuſ.
ſi minus! equo aĩo e vita (quom ea nõ placeat) tanq̃ e theatro
exeamus. quibus rebus ĩtelligitur nec timiditatẽ ignauiamq; vi
tuperari! nec fortitudinem pacientiamq; laudari ſuo noĩe. ſʒ il=
las reici / qz dolorem pariant! has optari / qz voluptatẽ. Iuſticia
reſtat vt de oĩ virtute ſit dictũ. ſed ſimilia fere dici poſſunt. vt eĩ
temperantiam / ſapientiam / fortitudinẽ / copulatas eſſe docui cũ
voluptate! vt ab ea nullomõ nec diuelli / nec diſtrahi poſſint! ſic
de iuſticia iudicandum eſt! que non mõ nocet cuiq̃! ſʒ cõtra ſem
per alit aliquid! tum vi ſua atq; natura / q tranquillet aĩos. tum
ſpe nihil earum rerũ defuturũ! quas noſtra deprauata deſiderat
Quemadmodũ temeritas / et libido / et ignauia / ſemper animũ
excruciant / et ſemper ſollicitant / turbulẽteq; ſunt / ſic cuius ĩ mẽ
te conſedit (hoc ipſo quod adeſt) turbulenta non põt fieri. etſi ve
ro molita quippiam eſt q̃uis occulte fecerit nunq̃ tamẽ cõfidet
id ſemper occultũ. Plerunq; morborũ facta primo ſuſpitio inſe
quitur. deĩde ſermo atq; fama / tum accuſator / tũ iudex multi et
vt te cõſule ipſi ſe iudicauerunt. Quod ſi qui ſatis cũ hoĩm ſibi
cõtra conſcientiam ſepti eſſe et muniti videtur. deorũ tamen hor
rent. eaſq; ipſas ſollicitudines quibus eorũ aĩ nocteſq; dieſq; exe
duntur a diis ĩmortalibus ſupplitii cauſa ĩportari putant. Que
aũt tanta ex ĩprobis factis / ad minuendas vite moleſtias acceſſio
fieri põt! q̃ta ad augendas tũ conſcientia factorũ / tũ pena legũ /
odioq; ciuium! et tamen in quibuſdam neq; pecunie modus eſt!
nec honoris / nec imperii / nec libidinum / nec epularum / nec re=
liquarum cupiditatum. quas nulla preda vnquam ĩprobe parta
minuit / ſed auget potius! atq; inflammat. vt coercendi magis /

ꝙ̃ dedocendi eſſe videantur. inuitat igitur vera rō bene ſanos ad
iuſticiam / equitatē / fidē. neq; homini infanti atq; inpotēti iiuſte
fctā cōducūt / que nec facile efficere poſſit / ꝙ conetur! nec obtine
re ſi effecerit. et opes / vel fortune / vel īgenii liberalitati magis
cōueniūt / qua qui vtuntur! beniuolentiā ſibi cōciliāt! et ꝙ aptiſ
ſimū ē ad quiete viuēdū caritatē preſertī quom oīno nulla ſit cā
peccandi. Que eī cupiditates a natura proficiſcūtur facile explē
tur ſine vlla iiuria. Que aūt ianes ſūt! his parendū nō ē. nichil
enī deſiderabile cōcupiſcūt. pluſq; in ipſa iniuria detrimenti ē! ꝙ̃
ī his rebus emolimēti que iiuria pariūtur. Itaq; ne iuſticiā qui
dē recte quis dixerit per ſe ipſā optabilē! ſꝫ qz iocūditatis vel plu
rimū afferat. nā diligi et carū eſſe iocundū ē! propterea qz tutio
rem vitā / et voluptatē afficit pleniorē. Itaq; nō ob ea ſolū incō=
moda que eueniūt īprobis fugiēdā īprobitatē putamus! ſꝫ mul
to etiā magis optīo in aīo verſatur! nunꝙ̃ ſinit eū reſpirare nun
ꝙ̃ acquieſcere. Quod ſi ne ipſarū quidē virtutū laus (in qua ma
xime ceterorū phōrū exultat orō) reperire pōt exitū niſi diriga=
tur ad voluptatē. Voluptas aūt eſt que nos vocet ad ſe! et allici=
at ſuapte natura nō pōt eſſe dubiū quī id ſit ſūmū atq; extremū
bonorū oīm! beateq; viuere nil aliud ſit niſi cū voluptate viuere

Quartū ca. oſtēdit nō ēē errorē ī finibus bonorū et malorū
idest in voluptate et dolore ſed ī rebus quibus hec efficiātur

Vic certe ſtabiliq; ſnīe que ſint cōiuncta / explicabo breui.
h Nullus in ipīs error eſt finibus bonorū et malorū ideſt ī
voluptate aut in dolore! ſꝫ in his rebus peccant! quom e quibus
hec efficiantur! ignorāt. Anī aūt voluptates et dolores naſci fa
teantur e corporis voluptatibus et doloribus. Itaq; cōcedo quod
mō dicebas cedere cauſe ſi qui e vrīs aliter exiſtimant. quos qui
dem video eſſe multos! ſed īperitos. Quanꝙ̃ aūt et letitiā nobis
voluptas aī / et moleſtiā dolor afferet! eorū tamē vtrunq; et ortū
eſſe e corpore et ad corpus referri. nec ob eā cauſā nō multo ma
iores eſſe et voluptates et dolores aī / ꝙ̃ corporis. Nā corpore ni
hil niſi preſens et quod adeſt ſentire poſſumus. Animo autem
et preterita / et futura. vt enī eque doleamus animo / cū corpore

dolemus fieri tamen permagna acceſſio pōt/ſi aliquid eternū et
infinitū impendere malū nobis opinemur. quod idem licet trāſ
ferre in voluptatē. vt ea maior ſit ſi nichil tale metuamus. Iam
illud quidem perſpicuum eſt maximā anī/aut voluptatem/ aut
moleſtiam/plus aut ad beatā aut ad miſerā vitam afferre momē
ti/ꝙ̃ eorum vtrum vis/ſi eque diu ſit in corpore. Nō placet aūt
detracta voluptate egritudinē ſtatim conſequi/niſi voluptatis lo
cum dolor forte ſucceſſerit. at contra gaudere noſmet omittēdis
doloribus etſi voluptas ea que ſenſū moueat/ nulla ſucceſſerit/
eo intelligi pōt ꝙ̃ta voluptas non dolere ſit/ſed vt his nobis eri
gimur que expectamus/ſic letamur his que recordamur. Stul=
ti aūt malorum memoria torquentur. Sapiētes bona preterita
renouata grata recordatione delectant. Eſt autē ſitū in nobis/vt
et aduerſa quaſi perpetua obliuione obſeruamus/ et ſecūda iocū
de ac ſuauiter meminerimus. Sed cum ea que preterierunt acri
aīo et attento intuemur/tunc fit vt egritudo ſequatur ſi illa ma
la ſint/letitia ſi bona. At preclarā beate viuendi/et aptā/et ſim=
plicem/et directam/qua itur via(qui enim certe nihil hoī poſſit
melius eſſe ꝙ̃ vacare oī dolore perfruiq; maximis et aī et corpo
ris voluptatibus)videtis ne qua nihil pretermittatur quo vitā
adiuuet/faciliuſ id quod propoſitū eſt ſummū bonū cōſequatur
Clamat Epicurus(is quē vos nimis voluptatibus eſſe deditum
dicitis)non poſſe iocunde viui/niſi ſapienter/ honeſte/iuſteq; vi
uatur. nec ſapienter/honeſte/iuſte/niſi iocunde Neq; eī ciuitas
in ſeditione pōt eſſe beata. nec in diſcordia dominorum domus.
Quo minus animus a ſe ipſe diſcedens ſecūq; diſcordans/guſta
re partem vllam liquide voluptatis et libere pōt. atqui pugnan
tibus et contrariis ſtudiis/conſiliiſq; ſemper vtens/nihil quiete
videre/nihil trāquille pōt. Quod ſi corporis grauioribus mor
bis vite iocunditas īpeditur/ꝙ̃tomagis aī morbis īpediri neceſ=
ſe eſt/aī aūt morbi ſunt cupiditates īmenſe/ et inanes diuiciarū
glorie/dominatiōes/libidinoſarū etiā voluptatum accedūt egri
tudines/moleſtie/merores/qui aīos exedunt conficiuntq; curis
hoīm nō ītelligentiū/ nihil dolendū eſſe anīo. quod ſit a dolore

corporis preſēti/futurone ſeiunctū. Nec vero quiſꝙ̃ ſtultus nō
horum morborū aliquo laborat. Nemo igitur eſt nō miſer. ac=
cedit etiā mors que quaſi ſaxū tantalo ſēper īpendet Tū ſuperſti
tio qua qui eſt ībutus/quietus eſſe nūꝙ̃ pōt. Preterea bona pre
terita nō meminerint/preſentibus nō fruuntur. futura mō ex=
pectāt. que qz certa eſſe nō poſſūt/conficiūtur et angore/ et me
tu/maximeqꝫ cruciātur. quom ſero ſentiūt fruſtra ſe aut pecuīe
ſtuduiſſe/aut īperiis/aut opibus/aut glorie/ nullas eī cōſequū
tur voluptates. quarū potiendi/ ſpe īflammati/multos labores
magnoſqꝫ ſuſceperant. Ecce aūt alii minuti et anguſti/aut oīa ſē
per deſperantes/aut maliuoli/inuidi/difficiles/lucifugi/male=
dici/mōſtruoſi/alii aūt etiā amatoriis leuitatibus dediti/alii ap
petendo oīa petulantes/alii audaces/proterui/idē intēperantes/
et ignaui/nunꝙ̃ in ſnīam permanentes. quas ob cauſas in eorū
vita nulla eſt ītercapedo moleſtie. Igitur nec ſtultorū quiſꝙ̃ bea
tus/neqꝫ ſapiētiū nō beatus. Multoqꝫ hoc melius nos/verius ꝙ̃
ꝙ̃ ſtoici. illi enī negant bonū quicꝙ̃ eē niſi(neſcio ꝙ̃ illā) vmbrā
quod appellant honeſtū nō tā ſolido ꝙ̃ ſplendido noīe. Virtutē
aūt nixā hoc honeſto nullā requirere/voluptatē. atqꝫ ad beate vi
uendū ſe ipſā eſſe cōtētam. ſed poſſūt hec quadā rōne dici. nō mō
nō repugnantibus/ verū etiā approbantibus nobis. Sic enī ab
Epicuro ſapiens ſēper beatus inducitur. finitas hꝫ cupiditates.
negligit mortē. de diis īmortalibus ſine vllo metu vere ſētit. nō
dubitat ſi ita melius ſit/migrare de vita hiis rebus īſtructus/ ſē
per eſt in voluptate. Neqꝫ enī tempus eſt vllū/quo nō plus ha=
beat voluptatū/ꝙ̃ dolorū. nā et preterita grate meminit/et pre
ſentibus ita potitur/vt aīaduertat ꝙ̃ta ſint ea que iocunda. Neqꝫ
pendet ex futuris/ ſed expectat illa. fruitur preſentibus. ab hi=
iſqꝫ viciis que pauloante collegi abeſt plurimū. et quom ſtulto=
rū vitā cū ſua cōparat/magna afficitur voluptate. dolores aūt ſi
qui īcurrūt/nūꝙ̃ vī tātā hēnt/vt nō plus hēat ſapiēs ꝙ gaudeat
ꝙ̃ ꝙ āgatur. Optīe vero Epicurus/ꝙ exiguā dicit fortunā īter=
uenire ſapiēti/maxīaſqꝫ/et ab eo grauiſſīas res conſilio ipſius et

ratione adminiſtrari nec maiorẽ voluptatem ex infinito tempo=
re etatis percipi poſſe/q̃ ex hoc percipiatur! quod videamus eſſe
finitum. In dialetica aũt veſtra nullam viam exiſtimant eſſe nec
ad melius viuẽdum/nec ad cõmodius diſſerendũ. ĩ phiſicis! quod
cum plurimũ poſſint! ea ſcia et verborũ vis et natura orõnis! et
cõſequentiũ repugnantiũue rõ! poteſt perſpici. Omniũ aũt re=
rum natura cognita! leuamur ſuperſtitõe! liberamur mortis me
tu. nõ conturbamur ignoratione rerũ. e qua ipſe horribiles exi
ſtunt ſepe formidies. Deniq; etiã morati/melius erimus quom
didicerimus que natura deſideret. Tum vero ſi ſtabilẽ ſcientiam
rerũ tenebimus! ſeruata illa que quaſi delapſa de celo eſt ad cog
nitionem oĩm regula! ad quã oĩa iudicia rerũ dirigentur! nunq̃
vllius rõne victi ſnĩa deſiſtemus. niſi aũt rerum natura perſpec=
ta erit! nullomodo poterimus ſenſuum iudicia defendere. quic=
quid porro aĩo cernimus id omne oritur a ſenſibus. qui ſi omẽs
veri erunt vt Epicuri rõ docet. tum deniq; poterit aliquid cogno
ſci! et recipi. quos qui tollunt. et nihil poſſe percipi! dicuntii re
motis ſenſibus ne id ipſum quidem expedire poſſunt! quod diſſe
runt. preterea ſublata cognitione et ſcientia/tollitur oĩs ratio! et
vite degende et rerum gerendarum. ſic e phiſicis et fortitudo ſu
mitur contra mortis timorem. et conſtantia contra metum reli=
gionis. et ſedatio animi oĩm rerum occultarum ignoratõne ſub
lata. et moderatio natura cupiditatum generibusq; earũ explica
tis (et vt modo docui) cognitionis regula. et iudicio ab eadem illa
conſtituto/veri a falſo diſtincto traditur. Reſtat locus vel huic
diſputationi maxĩe neceſſarius de amicitia. quã ſi voluptas ſum
mum ſit bonũ affirmatis oĩo nullã fore de qua Epicurus quidẽ
ita dicit. Omniũ rerũ quas ad beate viuendũ ſapientia cõpara=
uerit/nihil eſſe maius amicitia/nihil vberiuſ/nihil iocũdius. ne
q; vero hoc orõne ſolum ſed multomagis vita et moribus com=
probauit. Quod q̃ magnum ſit! ficte veterum fabule declarant
In quibus tam multis tãq; variis ab vltima antiquitate repeti=
tis tria vix amicorum paria reperiuntur. vt ad oreſtẽ peruenias

profecto a Theſeo. Atuero epicurus vna in domo et ea quidem
anguſta ꝙ magnos ꝙtaq; amoris conſpiratione conſentientes te
nuit amicorum greges Quod fit etiam nunc ab epicureis. ſꝫ ad
rem redeamus. de oībus dixi non neceſſe eſt.

Quintū ca. de tribus modis pulcerrimis quibus eſt ab Epi=
cureis de amicitia diſputatum.

t Ribus igitur modis video a nrīs de amicitia diſputatū.
Alii quom eas voluptates que ad amicos pertinerent ne
garēt eſſe per ſe ipſas tā expetēdas! ꝙ noſtras expeteremus. quo
loco videtur quibuſdā ſtabilitas amicitie vacillare. tuentur tamē
eū locū! leq; facile (vt mihi videtur) expediunt. Vt enī virtutes
de quibus ante dictū eſt! ſic amicitiā negāt a voluptate poſſe diſ=
cedere. nā quom ſolitudo et vita ſine amicis inſidiarū / et metus
plena ſit! rō ipā monet aīcitias cōparare. quibus paratiſ cōfirma
tur aīmus. et a ſpe pariēdarū voluptatū ſeiūgi non pōt. Atq; vt
odia / īuidia / deſpiratiōes aduerſantur voluptatibus! ſic amicitie
nō mō fautrices fideliſſime! ſed etiā effectrices ſunt voluptatū!
tā amiciſ / ꝙ ſibi. quibus nō ſolū preſentibus fruūtur! ſꝫ etiā ſpe
erigūtur cōſequentis ac poſteri tēpus Quod qz nullomō ſine a
micitia firmā et perpetuā iocunditatē vite tenere poſſumus! nec
vero ipſā amicitiā tueri / niſi eque amicos et nos ipſos diligamꝯ
idcirco et hoc ipſū efficitur in aīcitia. et amicitia cū voluptate cō
nectitur Nam et letamur amicorū leticia eque ac nrā, et pariter
dolemus angoribus. quocirca eodemmodo ſapiens erit affectus
erga amicū quo in ſe ipſū quoſq; labores propter ſuā voluptatē
ſuſceperit! eoſdē recipiet propter amici voluptatē. Queq; de vir=
tutibus dicta ſunt! quēadmodū hec ſēper voluptatibus īherent
eadē de amicitia dicenda ſūt. Preclare enī epicurus his pene ver
bis eadē inquit ſcīa cōfirmauit aīm. ne quod aut ſēpiternū / aut
diuturnū timeret malū. que perſpexit ī hoc ipſo vite ſpatio ami
citie preſidiū eſſe firmiſſimū. Sunt aūt quidam Epicurei timidi
ores paulo cōtra vrā comitia! ſꝫ tamē ſatis acuti. qui verētur ne
ſi amicitiam propter noſtrā voluptatē expetēdam putemus! tota
aīcitia quaſi claudicare videatur. Itaq; primos cōgreſſus. copula

tioneſq; conſuetudinū inſtituendarū fieri propter voluptatem.
Quorn aūt vſus progrediēs familiaritatē effecerit!tum amore
efflorescere tantum./ vt etiam ſi nulla ſit vtilitas ex amicitia!ta
men ipſi amici propter ſeipſos amentur. Etenim loca! ſi pha=
na/ſi vrbe/ſi Gymnaſia/ſi campum / ſi canes/ſi equos ſi ludi=
cra/ exercendi aut venandi conſuetudines adamare ſolemus q̃=
to id in hoīm conſuetudine facilius fieri poterit et iuſtius. Sūt
aūt qui dicūt fedus quoddā eſſe ſapientū!vt ne minus aīcos qui
dem ꝙ ſeipſos diligant. Quod et fieri poſſe ītelligimus/et ſepe
enī videmus/et perſpicuum eſt!nihil ad iocunde viuendū repe=
riri poſſe!quod cōiunctioni tali ſit aptius. Quibus ex oībus iu
dicari pōt/non mō non īpediri rōnem amicitie ſi ſummū bonū
in voluptate ponatur!ſed ſine hoc inſtitutionē amicitie oīno nō
poſſe reperiri. Q̃propter ſi ea que dixi ſole ipſo illuſtriora et cla
riora ſunt!ſi oīa dixi hauſta e fōte nature! ſi tota orō nrā omnē
ſibi fidē ſenſibus cōfirmat ideſt incorruptis atq; ītegris teſtibus
ſi infātes/pueri/mute etiā beſtie pene loquūtur magiſtra ac du
ce natura nihil eē proſperū niſi voluptatē. nihil aſperū niſi do=
lorē!de quibus neq; deprauate iudicant/neq; corrupte. nonne ei
maximā gratiā habere debemus/ qui hec ex adito quaſi voce na
ture/ſi eā firme grauiterq; cōprehenderit! vt oēs bene ſanos in
viā placate/tranquille/quiete/beate vite deduceret. Quid quod
tibi parū videtur eruditur ea cā eſt ꝙ nullam eruditionē eſſe du
xit!niſi que beate vite diſciplinā iuuaret. An ille tempus aut in
poetis euoluendis vt ego et Triarius te hortatore fecimus con
ſumeret. in quibus nulla ſolida vtilitas. oīſq; puerilis delectatio
aut ſe(vt plato)ī muſicis/geometria/numeris/ aſtris cōtereret
que et a falſis iniciis profecta vera eſſe nō poſſunt. etſi eſſent ve
ra nihil afferrent!quo iocundius ideſt quo melius viueremus.
Eas ergo artes perſequeretur. viuendi artē tantā/tamq; operoſā
et perinde fructuoſā relinqueretur. Nō ergo Epicurus inerudi
tus. Sed indocti qui que pueros nō didiciſſe turpe eſt/ea putāt
vſq; ad ſenectutē eſſe diſcēda. Que quom dixiſſet/explicaui īquit
ſn̄iam meā. et eo quidē cōſilio tuū iudiciū vt cognoſcerē. que mi

hi facultas vt ea meo arbitratu facerē/ āte hoc tēpus nūq̃ ē datā

M.T.C.De finibus bonorum et malorum.L.ſecundus incipit feliciter.

Prefacio.

ſ Ic quom vterq; me intueretur/ſeſeq; ad audiendū ſignificarent paratos/primū inq̃ deprecor ne me tā q̃ philozophū putetis ſcolā vobis aliq̃ explicaturū quod ne in ipſis quidē phis magnopere vnq̃ probaui. Quando eni ſocrates (qui parēs phie iure dici pōt)quicq̃ tale fecit/eorū erat iſte mos/qui tū ſophiſte noiabantur. Quorū e numero primus es auſus leontinus gorgias in cōuentu poſcere queſtionē ideſt iubere dicere qua de re quis vellet audire. Audax negotiū/dicerē ipudens/ niſi hoc inſtitutū poſtea tranſlatū ad phōs noſtros eſſet. ſed et illū quē noiaui et ceteros ſophiſtas (vt e platone intelligi pōt)luſos videmus a ſocrate. Is eni percōtando atz iterrogando elicere ſolebat eorū opiniones/quibus cū diſſerebat/vt ad hec que hi reſpōdiſſent/ſi quid videretur diceret. Qui quom a poſterioribus nō eſſet retentus/archeſilaus eū reuocauit.inſtituitq; vt hi qui ſe audire vellēt/nō de ſe quererēt ſed ipſi dicerent quid ſentirent.quod quom dixiſſent/ ille cōtra. Sed qui cōtradicentē audiebāt/quoad poterant defēdebant ſnīaz ſuā.apud ceteros aūt phōs qui queſiuit aliquid tacet. Quod quidem iā fit etiā in archademia.vbi.n.is qui audire vult ita dixit. voluptas mihi videtur eſſe ſūmū bonū. perpetua orōe cōtra diſputatur.vt facile intelligi poſſit/eos qui aliquid ſibi videri dicāt non ipōs in ea ſnīa eſſe/ſed audire velle cōtraria. Nos cōmodiuſ agimus.nō eni ſolū Torquatus dixit quid ſentiret/ſed etiā cur Ego aūt arbitror/ quanq̃ admodū delectatus ſū eius orōne perpetua/tamē cōmodius quom i rebus ſingulis inſiſtas et intelligas quid quiſq; cōcedat. Quid abnuat/ex rebus cōceſſis cōcludi quod velis/et ad exitū perueniri.quom eni fertur quaſi torrēs orō/q̃uis multa eiuſq; modi rapiat/nihil tamē teneas/nihil aprehēdas/nuſq̃ orōnē rapidā ē coerceas. Oīs aūt i querēdo que vi a quadā et rōe hētur et orō preſcribere primū dz/vt quibuſdā

ĩ formulis ea res agatur. vt ĩ ter quos diſſeritur / cõueñat quid ſit
id de quo diſſeratur. hoc poſitũ ĩ phedro a platone probauit epi
curus. Senſitꝗ in oĩ diſputatiõe id fieri oportere. Sʒ quod pro
ximũ fuit nõ vidit. negat enĩ diffiniri rẽ placere. ſine quo fieri ĩ
terdũ nõ põt / vt inter eos qui ãbigũt cõueniat quid ſit id de quo
agatur. velut in hoc ipſo de quo nũc diſputamus.

Ca. i. Inquirit quid ſit ſummũ bonũ.

Verimus enĩ finẽ bonorum. poſſumus ne ſcire hoc quale
ſit / niſi cõtulerimus ĩter nos cũ finẽ bonorũ dixerimus /
quid finis / quid et ſit ipſũ bonũ? Atqui hec patefactio quaſi re=
rum opertarũ / quõ quid quicꝗ ſit aperitur / diffinitio ẽ. qua tu
etiã ĩprudens vtebare nõnunq̃. Nã nũc ipſũ ſiue finẽ / ſiue extre
mũ / ſiue vltimũ / diffiniebas / id eſſe quo oĩa que recte fierẽt re=
ferrentur. neʒ id ipſũ vſq̃ referatur. preclare hec quidẽ / bonum
ipſũ etiam quid eẽt fortaſſe ſi opus fuiſſet / diffiniſſes aut ꝙ eſſet
natura appetendũ / aut ꝙ prodeſſet / aut quod iuuaret / aut ꝙ libe
ret. mõ idẽ niſi moleſtũ eſt / quoniam tibi nõ oĩo diſplicet diffini
re et id facis quom vis velim diffinire quid ſit voluptas de quo
oĩs hec queſtio eſt. quaſi quis ĩquit eſt qui quid ſit voluptas ne=
ſciat. Aut qui quo magis id ĩtelligat / diffinitionẽ aliq̃ deſideret
meipſũ eſſe dicerẽ inq̃ niſi mihi viderer hẽre bene cognitam vo=
luptatẽ / et ſatis firme cõceptam aĩo atꝗ cõpreſſam. nũc aũt dico
ipſũ Epicurũ neſcire et ĩ eo nutare. eũꝗ qui crebro dicat diligẽ=
ter oportere exprimi que vis ſubiecta ſit vocibus. nõ ĩtelligere
ĩterdũ quid ſonet hec vox voluptatis idest que res huic voci ſub
iciatur. Tũc ille ridẽs hec vero ĩquit optĩm. vt is qui finẽ rerũ
expetendarũ voluptatẽ eſſe dicat / id extremũ / id vltimũ bonorũ
id ipſũ quid ſit quale ſit neſciat. Atqui inq̃ aut epicuruſ quid ſit
voluptaſ / aut oẽs mortales qui ubiꝗ ſũt neſciũt. Quonam ĩquit
mõ? quare voluptatẽ hanc eſſe ſentiũt oẽs q̃ ſẽſus accipiẽs moue
tur / et iocũditate quadam perfũditur. quid ego ĩquit iſtam vo=
luptatẽ epicurus ignorat? Nõ ſẽper inq̃. nam ĩterdũ nimis etiã
nouit. quippe qui teſtificetur ne ĩtelligere quidẽ ſe poſſe vbi ſit.
aut ꝙ ſit vllũ bonũ preter illud ꝙ cibo / aut potiõe / et auriũ de=

lectatiōe/et obſcena voluptate/capiatur.an hec ab eo nō dicūtur Quaſi me pudeat īquit iſtorū aut nō poſſī queādmodū ea dicū=tur oſtendere. Ego vero nō dubito inꝗ̃ quī facile poſſis. Nec eſt quod te pudeat ſapiēti aſſētiri, qui ſe vnus(ꝙ ſciā)ſapientē profiteri ſit auſus. Nā Metrodorū nō putant ipſū ſe profeſſū/ſꝫ quō appellaretur ab epicuro repudiare tātū beneficiū noluiſſe. ſeptē aūt illi nō ſuo/ſꝫ populorū ſuffragio oīm noīati ſūt. verius hoc loco ſumo verbis hiis eandē certe vī voluptatis epicurū noſſe ꝗ̃ ceteros. Oēs enī iocundū motū quo ſēſus hiant/grece hedonem latine voluptatē vocant. quid eſt igitur īquit ꝙ requiras/dicam inꝗ̃. et quidē deſcēdi cā magis/ꝗ̃ quo te aut Epicurū reprehēſū veli. Ego quoq; īquit didicerē libētius ſi quid attuleris/ꝗ̃ te de=prehenderī. Tenes ne igitur inꝗ̃ Hieronimus rhodius ꝙ dicat eē ſūmū bonū/quo putet oīa referri oportere? Teneo īquit finē illi videri nihil dolere. Quid idē iſte de voluptate quid ſētit? Negat eſſe eā īquit propter ſe ipſā expetendā. aliud igitur eſſe cēſet gaudere. aliud nō dolere. et quidē inquit vehēnter errat. nam vt pauloante docui augēde voluptatis finis/eſt doloris oīs amotio Tū vero dolore inꝗ̃ iſtud quā vī habeat poſtea videro. aliā vero vim voluptatis eē/aliā nihil dolēdi niſi valde pertinax fueris cō cēdas neceſſe eſt. Atqui reperies īquit in hoc quidē pertinacē. dici enī nihil pōt verius. eſt ne queſo inꝗ̃ ſciēti ī bibēdo voluptas Quis iſtud inquit poſſet negare? eadē ne que reſtincta ſiti? ymo alio genere. nā reſtincta ſitis ſtabilitatē voluptatis hꝫ inquit. illa aūt voluptas ipſius reſtinctōis ī motu eſt. cur igitur inꝗ̃ res tā diſſimiles eodē noīe appellas? Quid pauloāte īquit dixerī/nōne memīſti quom oīs dolor detractus eſſet variari nō augeri voluptatē? nemini vero inꝗ̃ ſed tu iſtud dixiſti bene latine parū plane varietas enī latinū verbū eſt. idq; propriū quidē ī diſparibus coloribus dicitur ſꝫ tranſfertur ī multa diſparia. variū poema. varia orō. varii mores. varia fortuna. voluptas varia etiā dici ſolet quom percipitur ex multis diſſimilibus rebus diſſimiliter efficientibus voluptates. eā ſi voluptatē dicerē ītelligeres/vt etiā non dicēte te/intelligo. iſta varietas que ſit non ſatis perſpitio/ꝙ ais

quom dolore careamus!tū ī ſūma voluptate nos eſſe. quom aūt
veſcamur his rebus que dulcē motū afferant ſenſibus!tū eſſe in
motu voluptatē. que faciat varietatē voluptatū. ſ3 nō augeri illā
nō dolendi voluptatē!q̃ cur voluptatē appelles!neſcio. An pōt
ille inquit quicq̃ eſſe ſuauius!q̃ nihil dolere? ymo ſit ſane nihil
melius inq̃. nondū enī id quero! nū prope idē voluptas ē quod
vt ita dicā idolētia!plane idē īquit et maxīa quidē qua fieri nul=
la maior pōt. Quid dubitas igitur inq̃ ſūmo bono a te ita cōſti
tuto!vt id totū in nō dolendo ſit! id tenere vnū!id tueri!id defē
dere. Quid enī neceſſe eſt tanq̃ meretricē ī matronarū cetū /ſic
voluptatē ī virtutū cōſiliū adducere. Sed ſorte dicitis inuidioſū
nomē eſt et infamie ſubiectū. Itaq; hoc frequēter dici ſolet a vo=
bis nō ītelligere nos q̃ dicat epicurus voluptatatē. Quod quidē
mihi ſi quando dictū eſt(eſt aūt dictū nō parū ſepe)etſi ſatis cle=
mens ſū in diſputando!tamē interdū ſoleo ſubiraſci. Ego ne nō
ītelligo quid ſit Hedone grece latine voluptas? Vtrā tandē lin
guā neſcio? deinde qui fit vt ego neſciā!Sciant oēs quicūq; Epi
curei eſſe voluerunt. Quod vrī quidē vel optīe diſputant nichil
opus eſſe qui phūs futurus ſit ſcire litteras. Itaq; maiores nrī
ab aratro adduxerunt. Cincinatū illū vt dictator eſſet. ſic vos de
pelaſgis oībus colligitis bonos illos quidē viros! ſed certe non
pereruditos. Ergo illi ītelligūt quid epicurus dicat. Ego nō ītel
ligo? vt ſcias me intelligere primū idē eſſe voluptatē dico ꝙ ille
hedonē. Et quidē ſepe querimuſ verbū latinū par greco. et quod
idē valeat hic nihil fuit ꝙ quereremuſ. nullū inueniri pōt quod
magis idē declar3 latine quod grece!q̃ declarat voluptas. Huic
verbo oēs qui vbiq; ſūt/qui latine ſciunt/duas res ſubitiūt ī aīo
cōmotionē ſuauē iocunditatis ī corpore. nā et ille apud trabeam
voluptatē aī letitiā nimiā dicit ī eandē quā ille Cecilianus qui oī
bus letitiis letū eſſe ſe narrat. ſed hoc intereſt ꝙ voluptas dici=
tur etiā ī aīo viciosa res!vt ſtoici putant. qui eā ſic diffiniūt ſub
lationē aī ſine rōne opinantis ſe magno bono frui. nō dicitur le
titia nec gaudiū in corpore. in eo aūt voluptas oīm latine loquē
tiū more ponitur. quom percipitur ea que ſenſū aliquem moue

at iocunditas. Hanc quoq; iocunditatē ſi vis transfert in aīo. Iu
uare eī in vtroq; dicitur. ex eoq; iocundū mō ītelligas. Inter illū
qui dicat! tanta letitia auctus ſū vt mihi nō cōſtē! et eū qui nunc
demū michi aīmus ardet! quorū alter letitia geſtiat alter dolore
crucietur eſſe illū mediū (quanq̄ hec inter vos nuper notitia ad
modū eſt) qui nec letetur nec angatur. Itēq; īter eū qui potiatur
expetitis corporis voluptatibus! et eū qui crucietur ſūmis dolo
ribus eſſe eū qui vtroq; careat. ſatis ne igitur videor vī verborū
tenere? An ſū etiā nūc vel grece loqui vel latine docendus? et ta
men vide ne ſi ego nō intelligā quid Epicurus loquatur! quom
grece vt videor luculēter ſciā. ſit aliqua culpa eius qui ita loqua
tur vt nō ītelligatur. quod duobus modis ſine reprehenſiōe fit.
Si aūt de induſtria facias vt heraclitus cognomēto qui ſcotinos
perhibetur qz de natura nimis obſcure memorauit. Aut quom
rerū obſcuritas nō verborū / facit vt nō ītelligatur orō. qualis ē
in timeo Platonis. Epicurus aūt vt opinor nec nō vult ſi poſſit
plane et apte loqui! nec de re obſcura vt phiſici! aut artificioſa vt
mathematici! ſed de illuſtri et facili etiā vulgus per vulgata lo
quitur. q̄q̄ nō negatis nos ītelligere quid ſit voluptas! ſʒ quid
ille dicat. ex quo efficitur nō vt ītelligamus que vis ſit iſtiuſ ver
bi ſʒ vt ille ſuo more loquatur. noſtrū negligat. Si enī idē dicat
ꝙ hieronymus! qui cēſet ſūmū bonū eſſe ſine vlla moleſtia viue
re. cur mauult dicere voluptatē! q̄ vacuitatē doloris? vt ille facit
qui quid dicat ītelligit. Sin aūt voluptatē putat dicat adiūgēdā
illā que in motu ſit. ſic enī appellat hanc dulcē ī motu. illā nihil
dolentis īſtabilitate. Quid tēdit! quom efficere nō poſſit vt cuiq̄
qui ipſe notus ſibi ſit. hoc eſt qui ſuā naturā ſenſūq; perſpexerit
vacuitas doloris et voluptas idē eſſe videatur. hoc eſt vī afferre
Torquate ſenſibus! extorquere ex aīs cogitatiōes verborū qui-
bus ībuti ſumus. quis eī eſt qui nō videat hec eſſe ī natura rerū
tria! vnū quom ī voluptate ſumuſ! alterū quom ī dolore! tertiū
hoc quidē ī quo nūc ſumus? Credo quidē vos nec ī dolore! nec ī
voluptate / vt in voluptate ſit qui epuletur. ī dolore qui torquea
tur. tu aūt inter hanc tantā multitudinē hoīm interiectam nō vi

des/nec letantium nec dolentiū. Non prorſus inquit oiſq; qui ſine dolore ſit in voluptate. et ea quidē ſūma eſſe. dico enī i eadē voluptate eū qui alteri miſceat mulſū ipſe nō ſitiens et eam qui illud ſitiens bibat Tū ille finē īterrogandi ſi videtur (quod qui dem ego a principio ita me male dixeram/hoc ipſū prouidens) dialeticas captiones.

Ca. ii. Poſtpoſitis dialeticis captionibus (rhetorica nō quidē illa forenſis phōrum) oſtendit quid eſt voluptas.

Rhetorice igitur inquā nos mauis/ ꝙ dialetice diſputare. quaſi vero inquit perpetua orō rhetorū ſolum/ nō etiam phōrum ſit. zenonis eſt inquā hoc ſtoici. omnē vim loquendi vt iā ante Ariſtoteles in duas tributā eſſe partes dicere. Rhetoricā palme/dialeticā pugnis ſimilem eſſe dicebat. quod latius loque rentur rhetores. dialetici aūt cōpreſſius. obſequar igitur volun tati tue dicāq; ſi potero rhetorice. Sȝ hac rhetorica phōrum/nō noſtra illa forenſi quā neceſſe eſt quom populariter loquamur eſſe interdū paulo hebetiorē/ſed quom dialeticā Torquate con= temnit Epicurus/que vna cōtinet omnē et perſpiciendi quid in quaq; re ſit ſciam/ et iudicādi quale quidq; ſit ac rōe et via diſpu tandi/ ruit ī dicēdo vt mihi quidē videtur. nec ea que docet vult vlla arte diſtingui/vt hec ipā que modo loquēbamur. Summū a nobis bonū voluptas dicitur. Aperiendū eſt igitur quid ſit vo luptas. aliter enī explicari quod queritur nō pōt Quā ſi expli= cauiſſȝ/nō tam heſitaret. Aut enī eam voluptatē tueretur ꝙ ari ſtippus ideſt qua ſenſus dulciter ac iocunde mouetur / ꝙ etiā pe cudes ſi loqui ſcirent appellarent voluptatē/aut ſi magis place= ret ſuo more loqui. ꝙ vt oēs danai. aut myceneſes. attica pubes reliquiq; greci/qui hoc anapeſto citantur hoc nō dolere ſolū vo luptatis noīe appellaret/illud ariſtippeū cōtemnerȝ. aut ſi vtrū q; pr obaret vt probat cōiungerē doloris vacuitatē cum volupta te. et duobus vltimis vteretur. Multi enī et magni phi hec vlti ma bonorū iuncta fecerunt. vt ariſtoteles qui virtutis vſū cum vite perfecte proſperitate cōiunxit. Calipho adiunxit ad honeſta tem voluptatē. diodorus ad eandē honeſtatē addidit vacuitatem

doloris. Idē feciſſet epicurus/ſi ſnīam hanc que Hieronimi eſt coniunxiſſet cum ariſtippi vtere ſnīa. Illi enim inter ſe diſſentiunt. propterea ſingulis finibus vtuntur. Et quom vterꝗ grece egregie loquatur/nec ariſtippus qui voluptate ſummum bonū dicit in voluptate ponit non dolere/neꝗ Hieronymus qui ſummum bonum ſtatuit non dolere voluptatiſ noīe vnꝙ̃ vtitur pro illa indolentia/quippe qui ne in expetendis quidem rebus numeret voluptatem. Due ſunt enī res quoꝗ ne tu verba ſolū putes. vnum eſt ſine dolore eſſe. alterū cum voluptate. Vos ex his tam diſſimilibus rebus nō mihi nomen vnū (nam id facilius pateret) ſꝫ etiā rem vnam ex duobus facere conamini. Quod fieri nullomō pōt. hic qui vtramꝗ probat ambobus debuit vti/ſicut facit remꝗ tamen diuidit verbis. Quom enī ipſam eā voluptatē ꝙ̃ eodem noīe oēs appellamus laudat locis plurimis/audet dicere ne ſuſpicari quidem ſe vllum bonum ſeiunctum ab illo Ariſtippeo genere voluptatis. Atꝗ ibi hoc dicit vbi oīs eius eſt orō de ſummo bono. in alio vero libro vbi breuiter cōprehenſis grauiſſimis ſententiis/ quaſi oracula edidiſſe ſapiētie dicitur ſcribit his verbis que et nota tibi profecto Torquate ſunt. quis enī veſtrum non ediſcit epicuri cyriaſdoxas ideſt maxime ratas qꝫ grauiſſime ſint ad beate viuendū breuiter enunciate ſnīe? Animaduerte igitur recte ne hanc ſnīam interpreter Si ea que ſunt luxurioſis efficientia voluptatū liberarēt eos deorū/et mortis/et doloris/metu/docerentꝗ qui eſſent fines cupiditatū. nihil hēremus quom vndiꝗ cōplerentur voluptatibus. nec haberent vlla ex parte aliquid aut doloris aut egrum ideſt aut malū. hoc loco ſe tenere Triarius non potuit. obſecro inquit Torquate hec dicit Epicurus Quod mihi quidē viſus ē quom ſciret velle tamen confitentem audire Torquatum. At ille nō pertimuit ſaneꝗ fidenter iſtis quidem ipſis verbis inquit. Sed quid ſentiat non videtis. Si alia ſentit inꝙ̃/alia loquitur/nunꝙ̃ intelligam quid ſētiat. ſed plane dicit ꝙ intelligam. Idꝗ ſi ita dicit non eſſe reprehendendos luxurioſos ſi ſapientes ſint/dicit abſurde. ſimiliter et ſi dicat nō reprehendēdos perricidas/ſi nec cupidi ſint/nec mor

tem metuant / nec deos ! nec dolorem / et tamen quid attinet luxu
rioſis vllam exceptionem dari ! aut fingere aliquoſ qui quom lu
xurioſe viuerent a ſummo phō non reprehenderentur eo noīe
dumtaxat cetera cauerent? Sed tamen nonne reprehenderes epi
cure luxurioſos ob eam ipſam cauſā ! ꝙ ita viuerent vt perſeque
rentur cuiusqꝫ modi voluptates. quom eſſet preſertim vt ais tu
ſumma voluptas nihil dolere? Atqui reperiemus aſotos primū
ita non religioſos ! vt edant de patella deinde ita mortem non ti
mentes vt illud in ore habeant vt exiunde Michi ſex menſes ſa=
tis ſunt vite. ſeptimū horco ſpondeo.

Ca. iii. Oſtendit ꝙ voluptas non ſit ſummum bonum et pre
ſertim ea que in conuiuiis conſiſtit.

i Am doloris medicamenta illa Epicurea tamq̃ de narceo
promant / ſi grauis ! breuis. ſi lōgius leuis. vnum neſcio
quomō poſſit ſi luxurioſus ſit finitas cupiditates habere. quid
ergo attinet dicere ! nihil haberem quod reprehendendum ſi fi=
nitas cupiditates haberent hoc eſt dicere non reprehenderem a
ſotos ſi non eſſent aſoti. Iſto modo ne īprobos quidem ſi eſſent
boni viri hic homo ſeuerus luxuriam per ſeipſā reprehendendā
non putat. et hercule Torquate vt verum loquamur ſi volup=
tas ſummū bonum eſt rectiſſimum non putat. nolim enī mihi
fingere aſotos (vt ſoletis) qui immenſam vomant. et qui de cōui
uiis auferantur. crudiqꝫ poſtridie ſe rurſus ingurgitent. qui ſolē
(vt aiunt) nec occidentem vnq̃ viderint nec orientem. qui con=
ſumptis patrimoniis egeāt. Nemo noſtrū iſtius generis aſotos
iocunde putant viuere mundos deligentis optimis cocis / piſto=
ribus / piſcatu / aucupio / venatione ! hiis omnibus exquiſitis ! vi
tantis cruditatem. quibus vinū diffuſum e pleno ſit Hyrſyphō
ait Lucillius cui nihil dempſit ius et farculos abſtulerit. Adhi
bentis ludos et que ſequuntur illa. quibus extractis clamat epi
curus ſe neſcire quid bonum Ad ſint etiā formoſi pueri ! qui mi
niſtrent. reſpondeat his veſtis, argentum odrilitium. locus ipſe
edifitium. hos ego aſotos bene quidem viuere aut beate nūquā
dixerim. ex quo efficitur non vt voluptas ne ſit voluptas ! ſed vt

voluptas non ſit ſummum bonum. Nec ille qui diogenē ſtoicū adoleſcens/poſt autem panetium audierat Lelius eo dictus ē ſapiens/ꝙ non intelligeret quid ſuauiſſimum eſſet(Nec enī ſequitur cui cor ſapiat/ei non ſapiat pallatu)ſed quia parui.id ducerꝫ O lapathe vt iactare ne eſſet is cognitu qui ſis. In quo cognitu Lelius clamores ſophos ille facere ſolebat.

Edere cōpellans gumas ex ordine noſtro.
Preclare Lelius et recte ſophos.illudq̧ vere.
O publio iurges Galloni es homo miſer inquit.
Cenaſti in vita nunq̄ bene/cum omnia in iſto.
Cōſumis ſquilla atq̧ accipenſere cum decumano

Is hec loquitur in voluptate nihil ponens.negat eū bene cenare qui oīa ponat in voluptate.et tamē nō negat libenter vnq̄ cenaſſe gallonium.mentietur ei ſed bene ita grauiter et ſeuere voluptatem ſecernit a bono ex quo illud efficit/qui bene cenāt oīs libenter cenare.qui libenter nō continue bene ſemper lelius bene. Quid bene dicet Lucillius orto cōdito ſꝫ cedo caput cene ſermone bono. Quid ex eo ſi queris libenter. veniebat enī ad cenā vt aīo quieto ſatiaret deſideria nature. Recte enī is negat vnquā bene cenaſſe gallonium recte miſerū.quom preſertim in eo ōne ſtudium conſumeret quem libēter cenaſſe nemo negat. Cur igitur non bene? Quia quod bene id recte/frugaliter/honeſte.ille porro male/praue/nequiter/turpiter/cenabat. Non igitur nec lapathi ſuauitatem accubantis ere gallonii Lelius anteponebat aliis/que erant in menſa tanq̄ ſuū ſed ſuauitatem ipſam negligebat.ꝙ nō faceret ſi in voluptate ſummū bonū poneret.ſemouenda eſt igitur voluptas non ſolum vt recta ſequamini/ſed etiam vt loqui deceat frugaliter.poſſumus ne igitur in vita ſummum bonum dicere/quom id ne ī cena quidem poſſe videamꝰ? Quomodo autem philoſophus loquitur tria genera cupiditatū naturales et neceſſarias naturales non neceſſarias/nec naturales nec neceſſarias/per primum diuiſit ineleganter. Duo enī genera que erāt/fecit tria.hoc eſt nō diuidere/ſꝫ frāgere rē. Qui ſi diceret cupiditatū eē duo genera naturaleſ et īanes. Naturaliū

quoq; item duo neceſſarias vel non neceſſarias confecta res eſſet. Vitioſum eſt enim in diuidendo partē in genere numerare. Sed hoc ſane concedamus Contemnit enim diſſerendi elegantiam cō fuſe loquitur. gerēdus eſt mos modo recte ſentiat! et quidem il= lud non nimium reprobo et tamen patior phūm loqui de cupi ditatibus finiendis. An pōt cupiditas finiri? tollenda eſt atq; ex trahenda radicitus. Quis eſt enim in quo cupiditas ſit quin re= cte cupidus dici poſſit? ergo et auarus erit finite et adulter. ve= rum habebit modum et luxurioſus eodem modo. Qualis iſta phīa eſt que non interitum afferat prauitatis? ſʒ ſit contenta me diocritate viciorum. Quāq̄ in hac diuiſione rem ipſam prorſus probo/elegantiam deſidero/appellet hec deſideria nature cupidi tatis nomen ſeruet alio/vt quem de auaricia/cum de intempe= rantia/quem de maximis viciis loquetur! eam tanq̄ capitis ac= cuſet. Sed hec quidem liberius ab eo dicuntur et ſepius! quod e quidem non reprehendo. eſt enim tanti phī tamq; nobilis auda= cter ſua decreta defendere Sed tamen ex eo q̄ eam voluptatē (q̄ omnes gentes hoc noīe appellant) videtur āplexari ſepius! ve= hementius in magnis interdum verſatur anguſtiis/vt hominū cōſcientia remota! nihil tam turpe ſit quod voluptatis cā non vi deatur eſſe facturus. Deīde vbi erubuit vis enim permagna na ture confuget illud/vt neget accedere quicq̄ poſſe ad voluptatē nihil dolentis. At iſte non dolendi ſtatuſ vocatur voluptas. Nō laboro inquit de noīe. Quid quod res alia tota eſt? reperiā mul tos vel innumerabiles potius non tam curioſos nec tam mole= ſtos! q̄ vos eſtis. quibus quicquid velim! facile perſuadeā. quid ergo dubitamus! quin ſi non dolere voluptas ſit ſumma non eē in voluptate dolor ſit maximus cur nō vt ita ſit? quia dolori nō voluptas contraria eſt! ſed doloris priuatio. Hoc vero non vide re maximo argumento voluptatem vllam qua ſublata neget ſe ītelligere omnino quid ſit bonum. Eam autem ita proſequitur que palato percipiatur que auribus cetera addidit que ſi appel= les bona petēda ſint. Hoc igitur q̄ ſolū bonū ſeuerus et grauis

phūs nouit! idē nō videt ne expetendū quidē eſſe ꝙ eam volup=
tatem hoc eodem auctore nō deſideremus cū dolore careamus.
quanq̄ hec ſunt cōtraria Hic ſi diffinire vel diuidere didiciſſet /
ſi loquendi vim / ſi deniq; cōſuetudinē verborū teneret! nunq̄ in
tantas inſanias incidiſſet. Nūc vides quid faciat. quā nemo vnq̄
voluptatē appellat. et hanc ī motu voluptatē que duo ſunt vnū
faciat(ſic enī has ſuaues et quaſi dulces voluptates appellat) In
terdum ita extenuat! vt. M. curiū putes loqui. Interdū ita lau=
dat! vt quid preterea ſit bonū neget ſe poſſe ne ſuſpicari quidē.
que iam orō non a phō aliquo! ſed a cenſore opprimenda eſt. nō
eſt enī vitiū ſolū in orōne / ſed etiā luxuriā in moribus nō repre
hendit! mō ſit vacua infinita cupiditate et timore. hoc loco diſci
pulos querere videtur / vt qui a ſoti eſſe velint! phī ante fiant a
primo(vt opinor)animantiū ortu petitur origo ſummi boni. ſi
mulatq; natū animal eſt! gaudet voluptate. et eam appetit vt bo
num. aſpernatur dolorem vt malū. de malis aūt et bonis ab his
animalibus que nondū deprauata ſint / ait optime iudicari. hec
et tu ita poſuiſti. et verba vrā ſunt quare multa vitioſa. ſummū
enī bonum et malū vagiens puer vtra voluptate diiudicabit ſtā
te an mouente? Quoniā ſi diis placet ab epicuro loqui diſcimus
ſi ſtante! hoc natura vitet vult ſaluam eſſe ſe. quod cōcedimus. ſi
mouente / ꝙ tamē dicitis nulla turpis voluptas erit / que preter
mittenda ſit. et ſimul non proficiſcitur animal illud mō natum
a ſumma voluptate! que eſt a te poſita in nō dolendo. nec tamen
argumentū hoc epicurus a paruis petiuit. aut etiā a beſtiis! que
putat eſſe ſpecula nature vt diceret ab his duce natura hanc vo=
luptatē expeti nihil dolendi neq; enī hec mouere pōt appetitum
anī. nec vllū habet ictū quo pellat anī ſtatū hic non dolendi.

Ca! iiii. oſtendit hieronymū in eodē in quo epicurus peccare

i Ttaq; ī hoc eodē peccat hieronymus at ille pellit qui per
mulcet ſenſum voluptate itaq; epicurus ſēper hoc vtitur
vt probet voluptatem natura expeti / ꝙ ea voluptas que in mo=
tu ſit. Et paruos ad ſe alliciat et beſtias non illi ſtabilis in qua
tantum ineſt nichil dolere. quid igitur cōuenit ab alia voluptate

alia voluptate dicere naturã proficiſci ĩ alia ſũmũ bonũ ponere Beſtiarũ vero nullum iudicium puto q̃uiſ enim deprauate non ſint praue tamen eſſe poſſint vt bacillũ aliud eſt inflexũ et ĩcur-uatũ de induſtria / aliud ita natũ ſic ferarũ natura nõ eſt illa qui dem deprauata mala diſciplina / ſ3 natura ſua nec ergo vt volup tatẽ expetat natura mouet infantẽ ſed tantũ vt ſe ipſũ diligat / vt integrũ ſe ſaluũq̧ velit. Omne eĩ aĩal ſimul ortũ eſt, et ſeipſum et oẽs partes ſuas diligit duas que maxĩe ſũt in primis ãplecti-tur aĩm et corpus deinde vtriuſq̧ partes nã ſũt et ĩ aĩo precipua quedã in corpore. que quom leuiter agnouit tũc dicere incipit / vt ea que prima data ſũt natura appetat / aſpernaturq̧ cõtraria ĩ his primis naturalibus voluptas inſit nec ne magna queſtio eſt nihil vero putare eſſe preter voluptatem nõ mẽbra. nõ ſẽſus. nõ ingenii motũ. nõ ĩtegritatẽ corporis. nõ valitudinẽ ſũme michi videtur ĩſanie. Atq̧ ab iſto capite fluere neceſſe eſt omnẽ rõnem bonorũ et malorũ Polomeni et ante ariſtoteli ea prima viſa ſũt que pauloãte dixi. Ergo nata eſt ſnĩa veterũ academicorũ et peri pateticorũ vt finẽ bonorũ dicerent ſecundũ naturã viuerei ideſt virtute adhibita frui primis a natura datis Calypho ad virtutẽ nihil adiũxit niſi voluptatem. diodorus vacuitatẽ doloris. his oĩ bus que dixi cõſequentes ſũt fines bonorũ Ariſtippo ſiplex vo luptas. Stoicis cõſentire nature. Quod eſſe volũt e virtute ideſt honeſte viuere. Quod ita interpretantur viuere cũ ĩtelligentia earũ rerũ que natura euenirent eligente ea que eſſẽt ſecundum naturã / reitienteq̧ cõtraria. Ita tres ſũt fines expertes hõeſtatis vnus Ariſtippi vel epicuri. alter Hieronimi / Carneadis tertius tres in quibus honeſtas cũ aliqua acceſſiõe Polemonis calipho nis diodori. vna ſimplex Cuius zeno auctor poſita ĩ decore tota ideſt honeſtate. Nã pyrrho / Ariſto / Erillus / iamdiu abiecti. reli qui ſibi cõſtituerunt vt extrema cũ iniciis cõuenirent vt ariſtip-po voluptas Hieronymo doloris vacuitas. Carneadi frui prin-cipiis naturalibus eſſet extremum Epicurus aũt quom in pri-ma cõmendatiõe voluptatẽ dixiſſet. Si eam quã ariſtippus. Idẽ tenere debuit vltimum bonorũ quod ille. ſin eã q̃ Hieronymus

fecit idē: vt voluptatē illā ariſtippi ī prima cōmendatiōe ponerꝫ Nā quod ait ſenſibus ipis iudicari voluptatē bonū eſſe: dolorem malū. plus tribuit ſenſibus ꝙ nobis leges promittunt. Priuata rū litiū iudices ſumus nihil ei poſſumus iudicare niſi ꝙ eſt nrī iudicii. In quo fruſtra Iudices ſolent cū ſnīam pronuntiant ad dere. Si quid mei iudicii eſt. Si enī nō fuit eorū iudicii Nichilo magis hoc non addito Illud eſt iudicatum quod iudicat ſenſus dulce / amarū / lene / aſperū / prope / longe / ſtare / mouere / quadra tū / rotundū. Quā igitur pronuntiant ſnīam. rō adhibita primū diuinarū hūanarumq; rerū ſcia que pōt appellari rite ſapia. deī de adiunctis virtutibus (quas rō rerū oīm dominas) tu volupta tem ſatellites et miniſtras eſſe voluiſti. quarū adeo oīm ſnīa pro nunciabit primo de voluptate nihil eſſe ei loci nō mō vt ſola po natur in ſūmi boni ſede quā querimus ſꝫ ne illo quidē mō vt ad honeſtatē applicetur. de vacuitate doloriſ eadē ſnīa eſt. Reitietur etiā Carneades. Nec illa de ſūmo bono rō aut voluptatis: nō do lendi ne particeps aut honeſtatis expers probabitur. Ita relin= quunt duas de quibus etiā atq; etiā cōſideret. Aut enī ſtatuit ni= hil eſſe bonū niſi honeſtū: nihil malū niſi turpe. Cetera aut oīo nihil habere momenti aut tantū. vt nec expetenda: nec fugiēda ſed eligenda mō. aut reitienda ſint. aut anteponet eā quā cū hōe ſtate ornatiſſimam tum etiam ipſis initiis nature et totius per= fectione vite locupletatā videbit. Quod eo liquidius faciet ſi per ſpexerit rerum inter eas verborū ne ſit controuerſia.

Ca. v. remouet a phīa oēs opiniones que a finibus bonorum virtutem ſecludunt.

Vius ergo nūc auctoritatē ſequens Idē faciā. Qtum ego potero minuā contentiōes. oēſq; ſimplices ſnīas eorū ī qui bus nulla eſt virtutis adiūctio oīno a phia ſemouendas putabo Primū ariſtippi Cyrenaicorū oīm quos nō eſt veritū ī ea volup tate que maxime dulcedine ſenſum moueret ſummum bonum ponere contemnentes iſtam vacuitatem doloris. Hii non vide= runt vt adcurſum equum / ad arandum bouem / ad indagandum canē: ſic hominē ad duas res (vt ait Ariſtoteles) intelligendum

et ad agendū eſſe natum quaſi mortalem deū. cōtraq; vt tardam aliq̄ et languidam pecudem ad paſtum et ad procreandi volup=tatem/hoc diuinū animal ortū eſſe voluerunt. quo nichil michi videtur eſſe abſurdius. Atq; hec cōtra ariſtippū qui eā voluptatē nō mō multa ſimul agitantē: et vt ita dicā ſagacē / que et cauſas rerū et cōſecutiōes videat/et ſimilitudīes trāſferat/et diſiūcta cō iungat/et cū preſentibus futura copulet: ōnēq; cōplectatur vite cōſequentis ſtatū. Eadē ꝙ rō fecit hoīem hoīm appetentē: cunq; his natura/et ſermone/et vſu/cōgruentē vt profectus a carita=te domeſticorū ac ſuorū currat lōgius. et ſe īplicet primo ciuiū: deinde oīm mortaliū ſocietate. Atꝫ ad Architā ſcripſit plato: nō ſibi ſe ſoli natū meminerit/ſed patrie/ſꝫ ſuis/vt perexigua pars ipſi relinquatur. et quoniam eadē natura cupiditatē īgenuit hoī veri inueniendi(ꝙ facilime appārꝫ quom vacui curis/etiā quid in celo fiat ſcire habemus)his iniciis inducti oīa vera diligimus ideſt fidelia/ſimplicia/cōſtantia/tū vana/falſa. fallētia odimus vt fraudē periuriū/maliciā/iniuriam. Eadē rō hꝫ in ſe quiddam amplū atq; magificū ad īperandū magis: q̄ ad parendū accomo datū. oīa hūana nō tolerabilia ſolū: ſed etiā leuia ducens Alterū quiddam excelſū nichil timens. nemini cedens. ſēper iniunctū. Atq; hiis tribus generibus honeſtorū notatis: quartū ſequitur et in eadē pulcritudine et aptū ex illis tribus in quo ineſt ordo et moderatio. Cuius ſimilitudīe perſpecta ī formarū ſpecie: a di gnitate tranſitū eſt ad honeſtatē dictorū atq; factorū. Nā ex hiis tribus laudibus(quas ante dixi)et temeritatē reformidat. et nō audet cuiq̄ aut dicto proteruo aut facto nocere. vereturq; quicq̄ aut facere aut loqui quod parū virile videatur. habes vndiq; ex=pletam et perfectam Torquate formam honeſtatis. que tota ex his quatuor virtutibus que a te quoq; cōmemorate ſūt: contine tur. hanc ſe tuus Epicurus oīno ignorare dicit. quam aut qualē eſſe velit qui honeſtate ſummū bonū metiantur. Si enī ad hone ſtatem oīa referantur / nec ī ea voluptatem dicant eſſe/ait eos in ani voce ſonare. his eī ipſis verbis vtitur neꝫ ītelligere neq; vide re ſub hac voce hōeſtatis que ſit ſubitiēda ſnīa. Vt enī cōſuetudo

loquitur / id ſolū dicitur honeſtū eſt populari fama glorioſum.
Quod īquit quanq̄ voluptatibus quibuſdā eſt ſepe iocundius /
tamē expetitur propter voluptatē. Vides ne q̄ ſit magna diſſen
ſio? Phūs nobilis a quo nō ſolū gretia et italia / ſʒ etiā oīs barba
ria cōmota ē / hōeſtū quid ſit ſi id nō ē ī voluptate negat ſe ītellige
re / niſi forte illud ꝙ multitudinis rumore laudatur. Ego aūt hoc
etiā turpe eſſe ſepe iudico. etſi quando turpe nō ſit / tamē nō eſſe
nō turpe quom id a multitudine laudetur. quod ſi ſit ipſū perfe
ctū atq; laudabile / nō ob eā cām ī illud dici hōeſtū eē qz laudetur
a multis / ſʒ qz tale ſit vt vel ſi ignorarēt id hoīeſ vel ſi obmutu=
iſſent / pulcritudine ſua tamē eſſet ſpecieq; laudabile. Itaq; idē na
tura victus (cui obſiſti nō pōt) dicit alio loco id ꝙ a te etiā paulo
āte dictū ē nō poſſe iocūde viui / niſi etiā honeſte. Quid nūc hōe
ſte dicitur? idē ne quod iocūde. Ergo ita nō poſſe hōeſte viui niſi
hōeſte viuatur an niſi populari fama? Sine ea igitur iocūd e ne
gat poſſe viuere. Quid turpius q̄ ſapientis vitā ex īſipientiū ſer
mone pēdere? Quid ergo hoc loco ītelligit honeſtū? Certe nihil
niſi ꝙ poſſit ipſū propter ſe iure laudari. Nā ſi propter volupta
tē / que eſt iſta laus que poſſit e marcello peti / nō is vir ē vt quō
hōeſtatē eo loco habeat / vt ſine ea iocūde neget poſſe viui. Illud
honeſtū quod populare ſit ſentiat. et ſine eo iocunde neget poſſe
viui aut quicq̄ aliud hōeſtū ītelligat niſi ꝙ ſit rectū ipſū. ꝙ per
ſe ſua vi. ſua natura / ſūmā ſʒ ſolā etiā dicit / q̄ oēs vnā appellamꝰ
voluptatē. Aliter aūt nobis placet. Sed ille vt dixi vicioſe. Nec
enī figura corporis necnō excellēs īgenii hūani ſignificat adhāc
vnā rē natū hoīeʒ vt frueretur voluptatibus. Nec audiēdus Hi
eronymus cui ſūmū bonū eſt idē quod vos īterdū vel potius mi
mum ſepe dicitis nihil dolere. nō eī ſi malū dolor. carere eo ma
lo ſatis eſt ad bene viuendū. Hoc dixerit potius ennius. Nimiū
boni eſt cui nihil eſt mali. Nos beatā vitā nō depulſiōe mali / ſed
adeptōe bōi iudicemus. nec eā ceſſādo ſiue gaudēdo vt ariſtippus
ſiue nō dolēdo vt hic / ſʒ agēdo aliquid cōſiderādoue queramus.
Que poſſit eadē ꝯtra carneadis illud ſūmū bonū dici / ꝙ is nō tā
ut probarʒ protulit q̄ vt ſtoiciſ quibꝰ cū bellū gerebat oppōerʒ

Id aūt eiuſmodi eſt vt additū ad virtutē auctoritatē videatur ha
biturū et expleturū accumulate vitā beatā. de quo ōnis hec que
ſtio eſt. Nā qui ad virtutē adiūgunt vel voluptatē(q̄ vnā virtus
minimi facit) vel vacuitatē doloris(que etiam ſi malo caret tamē
nō eſt ſummū bonū) acceſſione vtuntur nō ita probabili. Nec ta=
men cur igitur id tā parce tamqꝫ reſtricte faciant intelligo. quaſi
enī emendū eis ſit quod addant ad virtutem. primum viliſſimas
res addunt/ deinde ſingulas potius q̄ oīa que prima natura ap=
probauiſſet et cum honeſtate cōiungerēt. que quom Ariſtoni et
Pyrrhoni oīno viſa ſunt pro nihilo vt inter optīe valere et gra
uiſſime egrotare/ nihil prorſus dicerent intereſſe. recte iampridē
cōtra eos deſitū eſt diſputari/ dū enī in via virtute ſic oīa eſſe vo
luerunt vt eā rerū ſelectione expoliarent. nec ei quicq̄ aut vnde
oriretur daretur/ aut vbi niteretur virtutē ipſā q̄ āplexabantur
ſuſtulerunt. herilus aūt ad ſciam oīa reuocās vnū quoddā bonū
vidit. ſꝫ nec optimū nec quo vita gubernari poſſit. Itaqꝫ hic ipē
iampridē eſt reiectus. poſt enī Criſippus nō ſane eſt diſputatum
Reſtatis igitur vos/ Nā cū academicis īcerta luctatio eſt/ qui ni
hil affirmant et quaſi deſperata cognitione certi/ id ſequi volūt
quodcunqꝫ veriſimile videatur. Cum epicuro aūt hoc plus ē ne
gotii. qꝫ ex duplici genere voluptatis cōiunctus eſt. quodqꝫ et ip
ſe et amici eius et multi poſtea defenſores eius ſnīe fuerūt/ et ne
ſcio quomō is qui auctoritatē minimā habet/ maximā vim po=
pulus cum illis facit Quos niſi arguimus/ oīs virtus omne de
cus oīs vera laus deſerenda eſt. Ita ceterorū ſententiis ſemotus
relinquitur nō mihi cū Torquato ſed virtuti cū voluptate cer=
tatio. Quā quidē certationē hō acutus et diligēs Criſippus nō cō=
temnit. Totūqꝫ diſcrimē ſūmi boni i eadē cōparatōe poſitū putat

Ca. vi. oſtendit qꝫ honeſtū propter ſe ſit expetendū ac per hoc
dicta torquati improbat.

go aūt exiſtimo ſi hōeſtū aliquid oſtēdero quod ſit ipſū vi
ſua propter ſe expetēdū/ iacere vrā omīa. Itaqꝫ eo qualeſit
breuiter vt tēpus poſtulat cōſtituto. accedā ad oīa tua Torquate
Vbi ſi memoria forte defecerit. tuū eſt vt ſuggeras. Honeſtum

igitur id intelligimus quod tale eſt. vt detracta oĩ vtilitate ſine
vllis premiis! fructibusq; per ſeipſũ poſſit iure laudari. Quod
quale ſit non tam diffinitione qua ſum vſus intelligi põt! quan
ꝗ̃ aliꝗ̃tum põt ꝗ̃ cõmuni oĩm iudicio! et optimi cuiuſq; ſtudiis
atq; factis. qui per multa ob eã cãm faciunt quia decet / qz rectũ
qz honeſtum eſt! etſi nullũ cõſecuturum emolimentum vident
hoĩes enĩ etſi multis aliis tamen hoc a beſtiis plurimũ differũt
ꝙ rõnem habeant a natura menti datã et acrẽ et vigẽtẽ celerrĩeq;
ſua ſit ſpõte laudabile. itaq; Torquate quom diceres clamare epi
curũ nõ poſſe iocunde viui! niſi honeſte et ſapiẽter! et iuſte viue
retur. tu ipſe mihi gloriari videbare tanta vis inerat in verbis!
propter earũ rerum que ſignificabantur his verbis dignitatem
vt altior fieres! vt interdum inſiſteres! vt nos intuens quaſi te-
ſtificare laudari honeſtatẽ et iuſticiam aliquando ab Epicuro ꝗ̃
te decebat hiis verbis vti! quibus ſi phĩ nõ vterentur phĩa oĩno
nõ egeremus. Iſtorũ enim verbornm amore que perraro appel
lantur ab Epicuro ſapientie / fortitudinis / iuſticie / temperantie /
preſtantiſſimis ingeniis hoĩes ſe ad phĩe ſtudiũ cõtulerũt. Ocu
lorum inquit Plato eſt in nobis ſenſus acerrimus quibus ſapi-
entiam nõ cernimus! Qua illa ardentis amores excitaret ſui ſi
videretur. Cur tandẽ? An ꝙ ita callida eſt vt optime poſſit archi
ctari voluptates / Cur iuſticia laudatur? An verũ eſt hoc cõtritũ
vetuſtate prouerbiũ? Qui cum in tenebris mices. Hoc dicunt ĩ
vna re latiſſime patet / vt in oĩbus factiſ re non teſte moueamur.
ſunt enĩ leuia et perinfirma que dicebantur a te quom anĩ cõſci
entia improbos excruciari! tũ etiam pene timore qua aut affici-
untur aut ſemper ſit in metu ne afficiantur aliquãdo. Nõ opor
tet timidum aut imbecillo aĩmo fingi non bonũ illum virũ qui
quicquid fecerit ipſe ſe cruciet / oĩaq; formidet. ſed omnia callide
referentem ad vtilitatem / acutum / verſutum veteratorem faci-
le vt excogitet quo occulte ſine teſte! ſine vllo conſcio fallat / An
tu me De Lucullo putas dicere? Qui quom precor queſti-
onem inter ſiccatores exercuiſſet! ita aperte cepit pecunias

ob rē iudicandā vt anno proxīo. P. ſceuola. Tr. pl. ferret ad ple
bem. velleēt ne de ea re queri quo plebiſcito decreta a ſenatu ē cō
ſuli queſtio. Gn. Scipioni. profectus ī exiliū. Lucullus ſtatī ne
reſpōdere auſus / erat enī res apta. Nō enī de īprobo / ſed callide
īprobo querimus Quali. Q. Pōpeius ī federe numantino īfiti
ando fuit Nec vero oīa timentē: ſꝫ primū qui aī cōſcientiam nō
curet: ꝙ ſcꝫ cōprimere nihil eſt negotii. Is eī qui occultus et te=
ctus dicitur tantū abeſt vt ſe indicet. perficiet etiam vt dolere al
terius īprobe facto videatur. Quid enī eſt aliud eſſe verſutū. Me
mini me adeſſe. P. Sextilio Ruffo quom is ad aīcos rē ita defer
ret ſe eſſe heredē. Q. Fabio Gallo cuius in teſtamento ſcriptum
eſſet ſe ab eo rogatū. vt oīs hereditas ad filiā perueniret. Id ſexti
lius factū negabat. poterat aūt īpune. quis enī redargueret. Ne
mo enī negabat. eratqꝫ veriſimilius hūc mētiri cuius ītereſſet ꝙ̃
illū qui id ſe rogaſſe ſcripſiſſet: ꝙ debuiſſet rogare. addebat etiam
ſe in legē voconiam iuratū cōtra eam facere nō audere: niſi ali=
ter aīcis videretur. Aderamus nos quidē adoleſcentes: ſꝫ etiam
multi ampliſſimi viri. Quorū nemo cenſuit plus filie dandū ꝙ̃
poſſet ad eam lege voconia peruenire. Tenuit permagnam Se
ſtilius hereditatē. vnde ſi ſecutus eēt eorum ſnīam qui honeſta et
recta emolimētis oībus et cōmodis anteponerēt ne nūmū quidē
vnū attigiſſet. Nū igitur poſtea cēſes anxio aīo aut ſollicito fuiſ
ſe. Nihil minus: cōtraqꝫ illa hereditate diues ob eamqꝫ rē letus.
magis. n. eſtimabat pecuniam nō mō nō cōtra leges ſꝫ etiam le
gibus partam. Que quidē vel cū periculo eſt querēda vobis. Eſt
enī effectrix multarū et magnarū voluptatū. vt igitur illis qui
recta et honeſta que ſūt ea ſtatuunt per ſe eſſe expetēda: adeunda
ſunt queuis pericula decoris honeſtatiſqꝫ cā. Sic veſtris qui oīa
voluptate metiuntur pericula adeunda ſūt vt adipiſcantur mag
nas voluptates ſi magna res magna hereditas agetur tū. pecuia
voluptates pariantur plurime. idēqꝫ erit epicuro viro faciendū
ſi ſuū finē bonorū ſequī volet. quod ſcipioni magna gloria pro
poſita ſi hannibalē in Affricam retraxiſſet Itaqꝫ ꝙ̃tū adiit peri
culū. Ad honeſtatē ei ille ōnē conatū ſuū referebat: nō ad volup

tatem/ſic vir ſapiens magno aliquo emolimento cōmotus aī cā
ſi opus fuerit dimicabit/occultū facinus eſſe potuerit/gaudebit
deprehenſus omnē penā cōtēnet. erit enī inſtructus ad mortē cō
temnēdā. et ad exiliū/ad ipſū etiam dolorē. Quēquidē vos quō
īprobis penam proponitis/īpatibilē facitis. quom ſapientē/ſē-
per boni plus habere vultis tollerabilē. Sed finge nō ſolū calli
dū eum qui aliquid īprobe faciat/verūetiam prepotentē. vt. M
Craſſus fuit qui tamen ſolebat vti ſuo bono vt hodie eſt noſter
pōpeius. cui recte facienti gratia eſt habenda. eſſe eī ꝙuis vellet
iniquus/iniuſtus/poterat īpune. ꝙ multa vero iniuſte fieri pūt
que nemo poſſit reprehendere? Si te amicus tuus moriēs roga
uerit vt hereditatē reddas ſue filie/nec vſꝙ id ſcripſerit vt ſcrip-
ſit fabius nec cuiꝙ dixerit. quid facies? tu quidē reddes. Ipſe epi
curus fortaſſe redderꝫ. vt ſextus peduceus Sex. ſ. f. is qui hunc
noſtrū reliquit effigiē et hūanitatis et probitatis ſue filium. tū
doctus/tū oīm vir optimus et iuſtiſſimus quom ſciret nemo eū
rogatū a quinto Plotio equite. ro. ſplendido/ Nurſio vltro ad
mulierē venit eiꝗ nihil opinanti viri mandatū expoſuit. heredi
tatēꝗ reddidit. Sꝫ ego ex te quero quoniam idē tu recte feciſſes
nonne eo maiorē vim eſſe nature ꝙ ipſi vos qui oīa ad veſtrū cō
modū/et vt ipſi dicitis ad voluntatē referatis/tamē ea faciatis e
quibus appareat nō voluptatē vos/ſꝫ officiū ſequi. pluſꝙ rectā
noſtram ꝙ rōnem prauam valere. ſi ſcieris inquit carneades aſ-
pidem occulte latere vſpiam et velle īprudentē ſuper eam aſſide
re cuius mors tibi emolimentū factura ſit/īprobe feceriſ niſi ad
monueris ne aſſideat/ſed īpunite tamen id te cōſtat feciſſe. quis
enī coarguere poſſit? ſed nimis multa. Perſpicuū eſt enim niſi e
quitas/fides/iuſticia/proficiſcantur a natura. etſi oīa hec ad vti
litatem referantur/virū bonū non poſſe reperiri. ſed de hiis re-
bus ſatis multa in nrīs de repub. libris ſunt dicta a Lelio. tranſ
fer idē ad modeſtiā et temperantiam/que moderatio eſt cupidita
tum rōni obediens.

Ca. vi. Improbat opinionem Epicuri per hoc ꝙ non habet
pro ſe auctoritates antiquorum.

Atis ne ergo pudori cōſulat/ſi quis ſine teſte libidini pareat! an eſt aliquid per ſeipſū flagitioſū etiā ſi nulla comitetur īfamia? Quid fortes viri voluptatū ne calculis ſubductis preliū ineunt! ſanguinē pro patria profundunt. An quoſdā anī ardore atq; īpetu cōcitati? Vtrū tandē cenſes torquate īperioſum illū ſi nrā verba audiret. Tuā ne de ſe orōnem libentius auditurum fuiſſe an meā? quom ego dicerē eū nihil feciſſe ſua cā. oīaq; reip. tu cōtra nihil niſi ſua. ſi vero id etiā explanare velles/apertius diceres nihil eū feciſſe niſi voluptatis cā. Quo eū tandē laturum fuiſſe exiſtimes. Eſto fecerit (ſi ita vis) Torquatus propter ſuas vtilitates (malo enī dicere) ꝙ voluptates ī tanto preſerti viro. Nū etiam eius collega. P. Detius Princeps in ea familia cōſulatus quom ſe deuoueret et equo admiſſo in mediā aciē latinorū irruebat aliquid de voluptatibus ſuis cogitabat? Nā vbi eam caperet aut quando? quom ſciret cōfeſti eſſe moriendū. eāq; mortē ardentiore ſtudio peteret/ꝙ epicurus voluptatē petendam putat. Quod quidē eius factū niſi eſſet iure laudatū nō eſſet imitatus quarto cōſulatu ſuo filius. neq; porro ex eo natus cū pyrrho bellū gerens cōſul cecidiſſʒ in prelio. ſeq; e cōtinenti genere tertiā victimā reip. prebuiſſet. Cōtineo me ab exēplis greciſ hoc modicū ē Leonidas Epaminūdas tres aliqui aut quator. Ego ſi nrōs colligere cepero! perficiā illud quidē vt ſe virtuti tradat cōſtringendā voluptas. ſed dies me deficiet. et vt Aulus Varrus qui eſt habitus iudex dicere cōceſſori ſolebat! quom datis teſtibꝰ alii tamen citarentur! aut hoc teſtiū ſatis eſt aut neſcio quid ſatiſ ſit/ſic a me ſatis teſtiū eſt dictū. Quid enī teipſū digniſſimū maioribus tuis voluptas ne induxit vt adoleſcentuluſ eriperes. P. Sylle cōſulatū? Quē quom ad patrem tuū retuliſſes fortiſſimū virū qualis ille vel cōſul vel ciuis cū ſemper tū poſt cōſulatum fuit! quo quidē auctore nos ipſi ea geſſimus! vt oībus potius ꝙ ipſis nobis cōſuluerimus. At ꝙ pulcre dicere videbare! quom ex altera parte ponebas cumulatū aliquē plurimis et maxīs voluptatibus nullo nec preſenti nec futuro dolore/ex altera aūt cruciatibus maxīs toto corpore nulla nec adiūcta nec ſperata volup=

tate!et querebas.Quis aut hoc miſerior aut ſuperiore illo bea=
tior foret!Deinde concludebas ſummum malum eſſe dolorem/
ſummum bonum voluptatem L.Torius Balbus fuit lauinius
quem meminiſſe tu nō potes.Is ita viuebat vt nulla tam exqui
ſita poſſet inueniri voluptas/qua nō abundaret.erat et cupidus
voluptatum et cuiuſuis generis eius ītelligens et copioſus.Ita
non ſuperſtitioſus vt illa plurima in ſua patria ſacrificia et fana
cōtemneret.Ita non timidus ad mortem vt in acie ſit ob remp.
interfectus. Cupiditates non epicuri diuiſione finiebat!ſed ſua
ſacietate habebat!tamen rōne valitudinis vtebatur his exercita=
tionibus!vt ad cenam et eſuriens et ſitiens veniret eo cibo qui et
ſuauiſſimus eſſet et idem facilimus ad coquendū. Vinum et ad
voluptatem et ne nocerꝫ.Cetera illa adhibebat quibus demptis
negat ſe epicurus intelligere!quid ſit bonū.aberat enim omnis
dolor.qui ſi adeſſet ne molliter ferret.et tamen medicis pluſquā
phīs vteretur.color egregiuſ.integra valitudo!ſumma gratia!
vita deniqꝫ conferta voluptatū oīm varietate.hunc vero beatum
orō veſtra ſic cogitat.Ego huic quem anteponā non audeo dice=
re/dicet pro me ipſa virtus.nec dubitabit iſti veſtro beato.M.re
gulum anteponere.quem quidē quom ſua voluptate nulla vi co
actus propter fidem ꝙ dederat hoſti ex patria carthaginē reuer=
tiſſet!tum ipſum ꝙ potentē in roſa Toriū bella magna geſſerat
is bis conſul fuerat/triumpharat! nec tamē ſua ſuperiora illa tā
magna nec tā preclara ducebat cum vigiliis et fame cruciaretur
Clamat virtus beatiorē fuiſſe ꝙ illū vltimum caſum quē prop=
ter fidem conſtantiāqꝫ ſuſceperat. qui nobis miſerabilis videtur
audientibus.illi perpetienti erat voluntarius.non enī hilaritate
nec laſciuia/nec riſu/aut ioco comite leuitatis!ſed ſepe etiam tri
ſtes firmitate et cōſtantia ſunt beati Stuprata per vim lucretia a
regis filio teſtata ciues ſeipſam interemit. hic dolor po.ro.duce
et auctore bruto cā ciuitati libertatis fuit.ob eiuſqꝫ mulieris me
moriā primo anno et vir et pater eius cōſul eſt factus.Tenuis.
L.virginius vnuſqꝫ de multis ſexageſimo anno poſt libertatem
receptā virginē filiā ſuā manu occidit potius ꝙ ea.P. claudii li

bidini(qui tum erat ſūmo imperio)dederetur Aut hec tibi Tor
quate ſunt vituperanda aut patrociniū voluptatis repudiandū.
Quod aūt patrociniū!aut que iſta cā eſt voluptatis!que nec te=
ſtes vllos e claris viris nec laudatores poterit adhibere?vt enim
nos ex annaliū monumentis teſtes excitamus eos quorū oīs vi
ta conſūpta eſt in laboribus glorioſis/qui voluptatis nomē au=
dire non poſſent/ſic in veſtris diſputationibus hiſtoria muta eſt
nunq̄ꝫ audiui in Epicuri ſcola Ligurgū/ Solonem/Milciadem
Themiſtoclē/Epaminundā/noīari.qui ī ore ſunt ceterorū oīm
phōrum.Nec vero quoniā hec nos etiā tractare cepimus!ſuppe
ditebat nobis acticus de theſauris ſuis quoſ et q̄ꝫtos viroſ habere
teſtium ſat eſt.Nonne melius eſt de hiis aliquid q̄ꝫ tantis volu=
minibus de themiſtocle loqui?ſint iſta grecorum quanq̄ꝫ ab his
phīam et omnes ingenuas diſciplinas habemus ſed tamen ē ali
quid quod nobis non liceat!liceat illis.pugnant ſtoici cum peri
pateticis.alteri negant quicq̄ꝫ eſſe bonum niſi quod honeſtū ſit.
Alteri plurimum ſi et longe!lateqꝫ plurimum tribuere honeſta
ti/ſed tamen et in corpore et extra eſſe quedam bona et certamē
honeſtum et diſputatio ſplendida.oīs eſt enī de virtutis dignita
te cōtentio.At cum tuis cum diſſeras multa ſunt audienda etiā
de obſcenis voluptatibus!de quibus ab Epicuro ſepiſſīe dicitur
non potes igitur iſta tueri Torquate.mihi crede/ſed ſi te ipē et
tuas cogitatōes et ſtudia perſpexeris/pudebit te inq̄ꝫ illius tabu
le q̄ꝫ Cleāthes ſane cōmode verbis pingere ſolebat.Iubebat eos
qui audiebant ſecū ipſos cogitare pictā in tabula voluptatē pul=
cerrimo veſtitu et habitu regali/in ſolio ſedentē!preſto eſſe vir=
tutes vt ācillulas/que nihil aliud agerent!nullū ſuū officiū du
cerent/niſi vt voluptati miniſtrarēt/ et eā tantū ad aurē admo=
nerent ſi mō id pictura intelligi poſſet vt caueret ne quid perfi=
ceret īprudens quod offenderet aīos hoīm.aut quicq̄ꝫ e quo ore
retur aliquis dolor.Nos quidē virtutes nihil hēmus At negat
Epicurus.nec enī ſic nate ſumuſ!vt tibi ſeruiremuſ. aliud nego
tii veſtrū lumen eſt quenq̄ꝫ qui honeſte nō viuat/iocunde poſſe
viuere.quaſi ergo id curē quid ille agāt aut neget.Illud quero

quiꝺ ei qui in voluptate ſūmū bonū putat!cōſentaneū eſt ꝺicere quiꝺ affers?cur Torius Poſtumius cur chius cur oīꝫ magiſter Orata nō iocūꝺiſſie vixerit?Ipē negat(vt ante ꝺixi)luxurioſorū vitā reprehēꝺēꝺā!niſi plane fatui ſit iꝺē niſi aut cupiāt aut metu ant.ꝗ rū ābarū rerū quō meꝺicinā pollicetur!luxurie licētiā pol licetur.his eī rebus ꝺetractis!negat ſe reperire in aſotorū vita ꝙ reprehenꝺat.Nō igitur poteſtis voluptate oīa ꝺirigentes aut tu eri!aut retinere virtutē.nam nec vix bonus ac iuſtus haberi ꝺꝫ qui ne malū hēat/abſtinet ſe ab iniuria.Noſti creꝺo illuꝺ nemo pius eſt!qui pietatē cauet. caue quicꝙ putes eſſe verius.nec enī ꝺū metuit iuſtus eſt.et certe ſi metuere ꝺeſtiterit!nō erit!nō me tuit aūt ſiue celare poterit ſiue opibus magnis quicꝙ fecerit.cer teqꝫ mallet obtinere exiſtimari bonus vir vt nō ſit!ꝙ eſſe vt non putetur.Ita quoꝺ certiſſimū ē pro vera certaqꝫ iuſticia ſimulatō nē nobis iuſticie traꝺitis!precipitiſqꝫ quoꝺammō vt noſtrā ſtabi lē cōſcientiam contēnamuſ!aliorū errantē opinionē aucupemur Que ꝺici eaꝺē ꝺe ceteris virtutibus pūt quarū oīm funꝺamenta vos in voluptate tanꝙ in aqua ponitis. Quiꝺ eī?fortē ne poſſu mus ꝺicere eunꝺē illū torquatū?ꝺelector enī(quanꝙ te nō poſſī vt ais corrūpere)ꝺelector inꝙ et familia vrā et noīne!et hercule mō vir optimus nrīqꝫ amantiſſimus Aulus Torquatus verſa= tur ante oculos!cuius ꝗtum ſtuꝺiū etiam ꝙ inſigne fuerit erga me tēporibus illis!que nota ſunt oībus/ſcire neceſſe eſt vtrunqꝫ noſtrū.que mihi ipī qui volo et eſſe cupio gratuſ/grata nō eēnt niſi aſpicerē illū mea cā mihi amicū fuiſſe/ nō ſua niſi hoc ꝺicis ſua ꝙ intereſt oīm recte facere.Si iꝺ ꝺicis/vicimus.Iꝺ eī volui mus.Iꝺ cōtenꝺimus/ vt officii fructus ſit ipſū officiū.hoc ille tuus nō vult.oībuſqꝫ ex rebus voluptatē quaſi merceꝺē exigit. ſꝫ aꝺ illū reꝺeo ſi voluptatis cā cū Gallo apuꝺ Anienē ꝺepugna uit prouocatuſ/et ex eius ſpoliis ſibi et Torquē et cognomē in= ꝺuit/nullā aliā ob cām niſi ꝙ ei talia facta ꝺigna viro viꝺebātur fortē nō puto.iā ſi moꝺeſtia ſi puꝺicitia ſi vno verbo temperan tia!pene aut infamie metu coercebūtur!nō ſctītate ſua ſe tuebū tur.ꝙ aꝺulteriū ꝙ ſtuprū/que libiꝺo nō ſe proripiet aut proiciet

aut occultatõe propoſita / aut impunitate / aut licentia? Quid il=
lud Torquate quale tandẽ videtur? te iſto nomine / ingenio / glo
ria / que facis / que cogitas / que cõtendis / quo referas / cuius rei
cã perficere. que conaris velis. Quod optimũ deniq; in vita iu=
dices nõ audere in cõuentu dicere. Quid enim mereri velis iam
quom magiſtratũ inieris! et in contionem aſcenderis? Eſt enĩ ti=
bi edicendũ que ſis ſeruaturus in iure dicendo et fortaſſe etiam
ſi tibi erit viſũ aliquid de maioribus et de teipſo dices more ma
iorum. Quid merearis igitur vt te dicas ĩ eo magiſtratu oĩa vo
luptatis cã facturũ eſſe teq; nihil feciſſe in vita niſi voluptatis cã
An me inquit tam amentẽ putas vt apud ĩperitos iſto modo lo
quar? An in eadẽ iſta dic in iudicio? aut ſi coronã times dic in ſe
natu! nunq̃ facies / cur niſi ꝙ turpis eſt orõ? Me ne ergo et Tri
ariũ dignos exiſtimas apud quos turpiter loquare? Verũ eſto
verbũ ipſũ voluptatis non hʒ dignitatẽ nec nos fortaſſe intelli=
gimus. hoc enĩ idẽtidem dicitis nõ intelligere nos voluptatẽ q̃
dicatis. Rem vides difficilẽ et obſcurã. Indiuidua et intermũdia
que nec ſunt vlla nec pũt eſſe intelligimus. Voluptas que paſſe
ribus oĩbus nota eſt a nobis intelligi nõ põt. Quid ſi efficio vt
fateare me nõ mõ quid ſit voluptas ſcire (Eſt eĩ iocundus motuſ
in ſenſu) ſed etiã quid eã tu velis eſſe? tũ eĩ eã ipſã vis q̃ mõ ego
dixi / et nomen ĩponis in motu vt ſit! et faciat aliq̃ varietatẽ. Tũ
aliã q̃dam ſummã voluptatẽ cui addi nihil põt eã tu adeſſe quõ
dolor oĩs abſit eãq; ſtabilẽ appellas. ſit ſane iſta voluptas. Dic in
quo vis cõuentu te oĩa facere ne doleas. ſine hoc quidẽ ſatis ãple
ſatis honeſte dici putas / dic te oĩa et in iſto magiſtratu et in oĩ vi
ta vtilitatis tue cã! facturũ. Nihil niſi ꝙ expediat nihil deniq; ni
ſi tua cã! quẽ clamorẽ cõtionis aut quã ſpem cõſulatus eius qui
tibi paratiſſimus eſt futurã putes? eã ne rõnem ſequare qua te=
cum ipſe et cũ tuis vtare! profiteri aũt et in mediũ proferre nõ
audeãs? At vero illa que peripatetici que ſtoici dicunt ſẽper tibi
in ore ſunt / in iudiciis / ĩ ſenatu / officium / equitatem / dgĩtatem
fidem / recta / honeſta / digna imperio / digna. p. r. oĩa pericula /
pro repub. mori pro patria / hec quom loqueris! nos varrones

ſtupemus.tu viz tecū ipē rides.Nā inter iſta tā magnifica verba
tāq; preclara non hȝ vllū voluptas locū nō mō illa q̄ in motu eē
dicitis! q̄ oēs vrbani Ruſtici/oēs inq̄ qui latine loquuntur? vo=
luptatem vocant!ſed ne hec quidē ſtabilis q̄preter nos nemo ap
pellat voluptatē. Vide ne non debeas verbis nrīs vti! ſententiis
tuis? Quod ſi vultū tibi/ſi īceſſū fingeres/quo grauior videre=
re/nō eſſes tui ſimilis.verba tu fingas? et ea dicas que nō ſētias
aut etiā vt veſtitū!ſic ſnīam habeas/aliā domeſticā/aliam foren
ſem.vt in frōte oſtentatio ſit! Intus veritas occultetur.vide que
ſo rectū ne ſit? Michi quidē he vere videntur opiniones que ho=
neſte/que laudabiles/que glorioſe/que in ſenatu/ que apud po
pulū/que in oī cetu!cōſilioq; proferende ſint.Ne idē nō pudeat
ſentire quod pudeat dicere. Amicitie vero locus vbi eſſe pōt aut
quis aīcus eſſe cuiq̄? Quē nō ipſū amet propter ipſū? Quid aūt
eſt amare(ex quo nomē amicitie dictū eſt)niſi velle bonis aliquē
affici q̄ maximis etiā ſi ad ſe ex hiis nihil redeat? Quid prodeſt
mihi in eo eſſe aīo ymo videri fortaſſe? eſſe enī niſi eris nō potes
Qui aūt eſſe poteris niſi amor ipſe ceperit? Quod nō ſub dubia
rōne vtilitatis effici ſolet!ſed ipſū ex ſe oritur!et ſua ſpōte naſci
tur. At enī ſequor vtilitatē.manebit enī amicitia tā diu! q̄ diu ſe
quetur vtilitas.etſi vtilitas aīcitiā cōſtituat/tollet eadē. Sȝ quid
ages tandē! ſi vtilitas ab amicitia(vt fit ſepe) defecerit? reliquēs
nequaq̄ iſta amicitia eſt.retinebis? Qui cōuenit? Quid enim de
amicitia ſtatueris vtilitatis cā expetenda? videſ ne? in odiū veniā
ſi amicū deſtitero tueri. Primo quid iſta res digna odio eſt? Nū
quid eſt turpe niſi quod eſt? Sine quo incōmodo afficiare! nō re
linques amicū. tamen ne ſine fructu alligatus ſis vt moriatur
optabis. Quod ſi non mō vtilitatē tibi nullā afferet! ſed iacture
rei familiaris erunt faciunde/labores ſuſcipiendi/adeundū vite
periculū.ne tum quidem te reſpities et cogitabis ſibi quenq; na
tum eſſe et ſuis voluptatibus. Vadē te ad mortem tyrāno dabis
pro amico vt pythagoreus ille fecit Siculo tyranno. Aut Pyla
des quom ſis dices te eſſe Oreſten vt moriare pro amico. Aut ſi
eſſes Oreſtes pyladem refelleres/te īdicares.etſi id nō probares

quo minus ābo vna necaremini.nō precarere. faceres tu quidē
Torquate hec oīa Nihil enī arbitror magna laude dignū/quod
te pretermiſſurū credā/aut mortis aut doloris metu. nō queri=
tur aūt quid nature tue cōſentaneū ſit/ſed diſcipline/rō iſta quā
defendis/precepta que didiciſti/ que probas funditus euertunt
amicitiā q̃uis eā Epicurus vt facit in celum efferat laudibus.at
coluit ipſe amicitias.quaſi quis illū neget et bonū virum/et co
mem et humanū fuiſſe/de ingenio eius in hiis diſputationibus
nō de moribus queritur.Sit iſta in grecorū leuitate peruerſitaſ
qui maledictis inſectantur eos/a quibus de veritate diſſentiunt.
Sed q̃uis comis in amicis tuendis fuerit/tamen ſi hec vera ſūt
nihil enī affirmo non ſatis acutus fuit.at multis ſe probauit et
quidem in rē fortaſſe/ſed tamen nō grauiſſimū eſt teſtimonium
multitudinis.in oī ei arte vel ſtudio vel q̃uis ſcia vel in ipā vir
tute/optimum quicq; rariſſimū eſt.At mihi quidē ꝙ et ipſe bo=
nus vir fuit et multi Epicurei fuerunt et hodie ſunt/et in ami=
citiis fideles et in oī vita conſtantes et graues/et nō voluptate/
ſed officio cōſilia moderantes/hec videtur maior vis honeſtatis
et minor voluptatis.Ita eī viuunt quidā vt eorū vita refellatur
orō/atq; vt ceteri exiſtimantur dicere melius/q̃ꝫ facere/ſic hi mi
hi videntur facere melius q̃ꝫ dicere.

Ca.viii.de aīcitia ſine q̃ vt dicit tuto viui nō pōt neq; iocūde

Ed hec nichil ſane id rem.illa videamus que a te de aīcitia
dicta ſunt.Et quibus vnū mihi videbar ab ipſo epicuro di
ctum cognoſcere/amicitiā a voluptate nō poſſe diuelli.ob eamq;
rem colendā eſſe ꝙ ſine ea tuto et ſine metu viui non poſſet/nec
iocūde quidē poſſet/ſatis eſt ad hoc reſponſū.Attuliſti aliud hu
manius horū recentiorū/nunq̃ꝫ dictū ab ipſo illo ꝙ ſciam.Pri=
mo vtilitatis cā amicū expeti.Quom aūt vſus atq; acceſſiſſet/tū
ipſū amari propter ſe etiā omiſſa ſpe voluptatis.hoc etſi multis
modis reprehendi pōt/tamen accipio quod dat.mihi enī ſatis ē
ipſis nō ſatis.nā aliquando poſſe recte fieri dicunt nulla expecta
ta nec queſita voluptate.Poſuiſti aūt dicere alios.fedus quoddā
inter ſe facere ſapientes vt queādmodū ſint in ſeipſos aīati/eodē

mō ſit erga aīcos. Id et fieri poſſe! et ſepe eē factū / et ad volupta
tes percipiendas maxīe pertinere! hoc fedus facere ſi potuerūt /
faciant etiā illud vt equitatē / modeſtiā / virtutes oēs per ſeipſas
gratis diligant. At vero ſi fructibus et emolimentis et vtilitati
bus aīcitias colemus! ſi nulla caritas erit que faciat amicitiā ipſa
ſua ſpōte / vi ſua / ex ſe / et propter ſe expetendā! dubiū eſt quī ſū
dos et īſulas aīcis anteponamus. licet hic rurſus ea cōmemores
que optīs verbis ab epicuro de laudibus aīcitie dicta ſunt. Non
quero quid dicat / ſed quid cōuenienter rōi poſſit et ſnīe ſue dice
re! vtilitatis cā aīcitia eſt queſita. Nō igitur vtiliorē tibi hūc tria
riū putas eſſe poſſe! q̃ ſi tua ſint puteolis gramina Collige oīa
que ſoletis. preſidiū aīcorū ſatis ē tibi ī te! ſatis ī legibus! ſatiſ et
ī mediocribꝫ aīcitiis. preſidiū iā cōtēnere nō poteris. odiū aūt et
inuidiā facile vitabis. ad eas enī res ab Epicuro precepta dātur.
et tamen nō tantis vectigalibus ad liberalitatē vtens eis ſine hac
Pylades aīcitia multorum te beniuolentia preclare et tuebere et
munies. Atqui cū ioca / ſeria (vt dicitur) qui cū arcana qui cū oc
culta oīa. tecū optīe deinde etiā que mediocri aīco. ſed fac iſta eſſe
nō īportuna. quid ad vtilitatē tante pecuīe! vides igitur ſi aīcitiā
ſua caritate meciare! nihil eſſe preſtantius. ſin emolimento! ſum
mas faīliaritates! prediorū precioſorū mercede ſuperari. meipſū
igitur ames oꝫ nō mea / ſi veri aīci futuri ſumus! ſꝫ ī rebuſ aper
tiſſimis nimiū lōgi ſumus. Perfecto enī et cōcluſo nec virtuti=
bus nec aīcitiis vſq̃ locū eſſe / ſi ad voluptatem ōnia referantur.
Nihil preterea magnopere dicendum.

Ca. ix. De conditionibus vite perpetuitatis.

T tamē ne cui loco nō videatur eſſe reſponſū! pauca etiam
nūc dicā ad reliq̃ orōnem tuā. Quoniam igitur oīs ſūma
phie ad beate viuendū refertur / idq; vnū expetentes hoīes ſe ad
hoc ſtudiū cōtulerūt. Beate aūt viuere alii ī alio! vos in volupta
te ponitis. Itē cōtra omnē īfelicitatē in dolore! Id primū videa=
mus beate viuere veſtrū quale ſit! Atꝫ hoc dabitis (vt opinor) ſi
mō ſit aliquid beatū eſſe / id oportere totū poni in ptāte ſapiētis
Nā ſi amitti vita beata pōt / vita beata eē nō pōt. Quis ei cōfidit

ſēper illud ſtabile et firmū permanſurū! ꝙ fragile et caducū ſit?
Qui aūt diffidet perpetuitati bonorū ſuorū! tīeat neccē eſt! ne ali
quando amiſſis illis ſit miſer. Beatus aūt eē ī maximarū rerum
tīore nemo pōt. nemo igitur eē beatus pōt. Neq; enī ī alia parte
ſed in perpetuitate tēporis vita beata duci ſolet. Neq; appellatur
oīo beata vita niſi cōfecta atq; abſoluta! neq; eī pōt quiſq̄ alias be
atus eſſe / alias miſer. Qui eī eſtīabit poſſe ſe miſerū eſſe btūs nō
erit. Nā quō ſemel ē ſuſcepta btā vita tā permanet! q̄ ipā illa ef=
fectrix btē vite ſapīa. neq; exſpectat vltīm tempus etatis ꝙ creſo
ſcribit herodotus preceptū a Solone. Etei (quēadmodū tute dice
bas) negat epicurus diuturnitatē quidē tēporis ad btē viuēdū ali
quid afferre. nec minorē voluptatē percipi ī breuitate tpīs / q̄ ſi
illa ſit ſēpiterna. Hec dicūtur īcōſtantiſſīe. quom eī ſūmū bonū
in voluptate ponat / negat infīto tpē etatis voluptatē fieri maio
rē! q̄ finito atq; modico. Qui bonū ōne in virtute ponit / is pōt
dicere perfici beatā vitā perfectiōe et cremēto dierū. Qui aūt vo
luptate vitā virtutis. negat enī ī ſūmo bono afferre nō effici be
atā putabit. qui ſibi is cōueniet! ſi negabit voluptatē creſcere lō=
gīquitate / igitur ne dolorem quidē! an dolor lōgiſſimus quiſq;
miſerrimus / voluptatē nō optabiliorē diuturnitas facit. Quid ē
igitur cur ita ſēper deū appellet epicurus beatū et eternū! dēpta
eī eternitate nihilo beatior Iupiter! q̄ Epicurus. vterq; eī ſūmo
bono fruitur ideſt voluptate At eī hic etiā dolore. At enī nihili
facit. At eī ſeſe iuratū / q̄ hoc ſuaue dicturū. qua igitur re a deo
vincitur ſi eternitate nō vincitur. In qua quid eſt boni preter ſū
mā voluptatē et eā ſēpiternā? Quid ergo attinet glorioſe loqui
niſi cōſtanter loquare? In voluptate corporiſ addā ſi vis anī! dū
ea ipā vt vultis ſit ꝙ et corpore ſitū eſt viuere beate. Quid iſtam
voluptatē perpetuā quis pōt preſtare ſapienti? nā quibus rebus
efficiūtur voluptates! he nō ſūt in ptāte ſapiētis. Nō enī in ipſa
ſapīa poſitū ē beatū eſſe / ſꝫ ī his rebuſ q̄ s ſapīa cōparat ad volup
tatē. Totū aūt id extremū et ꝙ extremū id caſu eſt. Ita fit btē vi
te domina fortuna. q̄ Epicurus ait exiguā interuenire ſapienti.
Age inquies iſta parua ſunt. ſapientē locupletat ipſa natura. cu

ius diuitias Epicurus ipſe pãrabiles eē docuit. He bene dicũtur
nec ergo repugno. ſed inter ſe ipſa repugnant. Negat enĩ tenuiſ
ſimo victu ideſt cõtẽptiſſimis eſcis et paucioribus minorē volup
taté percipi / q̄ rebus ex quiſitiſſimis ad epulandũ. huic ego ſi ne
garet quicq̄ ĩtereſſe ad beate viuendũ quali vteretur victu / cõce
derē: laudarē etiã. verũ ei dicent. Idq̄ ſocratē / qui voluptatē nul
lo loco numerat audio dicentē cibi cõdimentũ eſſe famē. potiōis
ſitim. ſꝫ qui ad voluptatē oĩa referens viuit vt Gallonius loqui
tur vt frugi ille piſo nõ audio. nec ei cũ quid ſentiat dicere exiſti
mo. Naturales diuitias dixit parabiles eſſe q̄ paruo eēt natura
cõtenta. certe niſi voluptatē tanti eſtimaretis. Nõ minor inquit
voluptas percipitur tã ex viliſſimis rebus q̄ ex precioſiſſĩs. hoc
eſt nõ mõ cor nõ habere ſed ne palatũ quidē. Qui enĩ voluptatē
ipſã contēnunt: his licet dicere ſe accipenſerē mene nõ antepone
re. Cui vero in voluptate ſũmũ bonũ eſt: huic oĩa ſenſu: nõ rõe
ſunt iudicanda / eaq̄ dicēda optima / que ſũt ſuauiſſima. verũ iſto
mõ cõſequatur ſũmas voluptates nõ mõ paruo: ſꝫ ferme nihilo
ſi põt. Sit voluptaſ nõ minor ĩ naſturtio illo quo veſci perſas eē
ſolitos ſcribit xenophon: q̄ in ſyracuſanis mēſis: que a Platone
grauiter vituperantur. ſit inq̄ tã facilis / q̄ vultis cõparatio vo=
luptatis. Quid de dolore dicemus? cuius tanta tormenta ſũt / vt
in his beata vita (ſi mõ dolor ſũmũ malũ eſt) eſſe nõ poſſit. ipē ei
metrodorus pene aliter / q̄ Epicurus beatũ eē deſcribit hiis fere
verbis. quom corpus bene cõſtitutũ ſit / et ſit exploratũ ita futu
rũ. An id exploratũ cuiq̄ põt eē quomõ ſeſe habiturũ ſit corpuſ
nõ dico ad annũ: ſꝫ ad veſperã? Dolor igitur ideſt ſũmũ malum
metuetur ſēper etiã ſi nõ aderit. Iam ei adeſſe poterit. Qui põt
igitur habitare in beata vita ſũmi mali metus? traditur ĩquit ab
Epicuro rõ negligendi doloris. Iam ipſũ abſurdũ maximũ ma
lũ negligi. Sꝫ que tandē iſta rõ eſt: Maximus dolor inquit bre=
uis eſt. primũ quid tu dicis breue / deĩde dolorē tam maximum
Quid enĩ ſummus dolor plures dies manere non põt? vide eti
am menſes / niſi forte eũ dicis qui ſimul atq̄ eripuit interficit.
Quis iſtũ dolorē timet: illum mallem leuares: quo optimum

atq; hũaniſſimũ virũ. Gn. Octauiũ. M. Filiũ familiarẽ meũ cõ-
fici vidi / nec vero ſemel / nec ad breue tẽpus. ſed et ſepe plane et
diu. Quos (dii ĩmortales) ille quem oẽs artus ardere viderẽtur
cruciatus perferebat? Nec tamẽ miſer eſſe qz ſũmũ id malũ nõ
erat tantũmõ laborioſus videbatur. At miſer ſi ĩ vitioſa et flagi
tioſa vita afflueret voluptatibus. Quod aũt magnũ dolorẽ bre
uẽ / lõginquũ leuẽ eſſe dicitis / id nõ intelligo quale ſit. video enĩ
et magnos et eoſdẽ bene lõginquos dolores. Que nã alia tolera
tio eſt verior / qua vti vos nõ poteſtis / qui hõeſtatẽ ipſã per ſe nõ
amatis. fortitudĩs quedã precepta ſũt ac pene leges / que effemi
nari virũ vetãt ĩ dolore q̃obrẽ turpe putandũ eſt / nõ dico dolere
nã id quidẽ eſt interdũ neceſſe Sz ſaxũ illud lẽniũ clamore Phi
locteteo funeſtare. q; eiulatu / et queſtu / gemitu / fremitibus re-
ſonando mutũ flebiles voces refert. huic epicurus cõpetenter et
ſi põt / cui vipereo morſu vene viſcerũ veneno ĩbute / tetros cru-
ciatus cinet. Sic Epicurus Philocteta ſi grauis dolor breuis. at
iã. x / annũ ĩ ſpelũca iacet. Si lõgus leuis dat eĩ interualla / et re
laxat. Primũ nõ ſepe. deinde que eſt iſta relaxatio. quom et pre-
teriti doloris meõria recens eſt / et futuri atq; ĩpendẽtis torquet
timor? moriatur inquit. fortaſſe id optimũ. Sz vbi illud plus ſẽ
per voluptatis. ſi eĩ ita eſt vide ne facinus facias quom mori ſua
deas potius. Ergo illa dicantur turpe eſſe iure debilitari / dolore
frangi / ſuccũbere. nã iſta vrã ſi grauis breuis. ſi lõgus leuis di-
ctata ſũt virtutis magnitudinis anĩ / Pacientie / fortitudinis / fo
mentis / dolor mitigari ſolet.

Ca. x. recitat eplã3 epicuri oſtẽditq; eius fctã cũ dictis diſcrepare

Vdi ne lõge abeã moriẽs. quid dicat epicurus et intellige
fctã eius cũ dictis diſcrepare / Epicurus hermeo ſalutẽ quõ
ageremus inquit vite beatũ et eundẽ ſupremũ diẽ / ſcribebamus
hec. tãti aũt morbi aderãt veſice et viſcerũ vt nihil ad eorũ magĩ
tudinẽ poſſit accedere. ecce miſerũ hoĩe3. ſi dolor ſũmũ malũ ẽ di
ci aliter nõ põt / ſ3 audiamus ipſũ. Cõpẽſabat tamẽ ĩquit quõ iis
oĩbus aĩ letitia q̃cupiebã meõriã rõnũ / iuẽtorũq; nrõrũ. ſ3 tu vt
dignũ ẽ tua erga me et phiam volũtate ab adoleſcente ſuſcepta /

fac vt metrodori tueare liberos. nō ego iā Epaminunde nō leo=
nide mortē huiuſ morti ātepono / quorū alter quom viciſſet. La
cedemonios apud mantineā! ſimulatqꝫ ipē graui vulnere exaīari
videret ſe / vt primum deſpexit queſiuit ſaluus ne eſſet clypeus!
quom ſaluū eſſe flētes ſui reſpōdiſſent! rogauit eſſent ne ſuſi ho
ſtes / quomqꝫ id quoqꝫ (vt cupiebat) audiuiſſet euelli iuſſit eā qua
erat tranſfixus haſtam. Ita multo ſanguine profuſo in letitia et
victoria eſt mortuus. Leonidas aūt rex Lacedemoniorum ſe in
thermophilis trecentosqꝫ eos quos eduxerit ſpartha quom eſſet
propoſita aut fuga turpis / aut glorioſa morſ / oppoſuit hoſtibꝫ
Preclare mortes ſunt īperatorie! phī aūt in ſuis lectulis plerūqꝫ
moriuntur. Refert tamē ꝙ ſibi videtur eſſe moriēti magna laus
cōpenſabatur inquit cum ſummis doloribus letitia. Audio equi
dem phī vocem Epicure! ſed quid tibi dicendū ſit oblitus es pri
mum enī ſi vera ſunt ea quarum recordatione te gaudere dicis!
hoc eſt ſi vera ſunt tua ſcripta et inuenta! gaudere non potes. ni
hil enī iam habes quod ad corpus referas / eſt aūt a te ſemper di
ctum nec gaudere quenq̄ niſi propter corpus nec dolere preteri
tis inquit gaudeo. quibuſnā preteritis? ſi ad corpus pertinenti=
bus / rōnes tuas te video compēſare cum iſtis doloribus. nō me
moriam corpore perceptarum voluptatū. Si aūt ad aīm falſum
eſt ꝙ negas anī vllum eſt gaudiū quod nō referatur ad corpus.
Quom deinde metrodori liberos cōmendas / quid iſto tuo egre
gio officio / et tanta fide! ſic enī exiſtimo ad corpus refers? Huc
et illuc Torquate vos verſetis licet / nihil in hac preclara epiſto
la ſcriptū ab epicuro congruens! et cōueniens decretis eiuſ repe
rietis. Ita redarguitur ipſe a ſeſe veneuntqꝫ ſcripta eius probita
te ipſius ac moribus. Nā iſta cōmēdatio puerorū memoria et ca
ritas amicitie ſummorū officiorū in extremo ſpiritu cōſeruatio
indicat īnatā eſſe homini probitatē gratuitā / nō mutuatā volup
tatibus. nō premiorū mercedibus euocatam. Quod enim teſti=
monium maius querimus. Que honeſta et recta ſint ipſa eſſe
optabilia per ſeſe. Quom videamus tanta eſſe officia morien=
tis. Sed vt Epiſtolam laudandam arbitror / eam modo totidem

fere verbis interpretatus ſum quanq̃ ea cum ſumma eius phī
nullomō congruebat. ſic eiuſdem teſtimonium nō ſolū phī gra
uitate/ſed etiam ab ipſius ſnīa iudico diſcrepare. ſcripſit enim et
multis ſepe verbis et breuiter apteq; in eo libro quem modo no
minaui mortem nihil ad nos pertinere. Quod enim diſſolutum
ſit/id eſſe ſine ſenſu. Quod aūt ſine ſenſu ſit/id nihil oīno ad nos
pertinere. hoc ipſum elegantius poni meliuſq; potuit. Nā quod
ita poſitū eſt quod diſſolutum ſit. id eſſe ſine ſenſu/ Id hmōi ē vt
nō ſatis plane dicat quid ſit diſſolutum/ſed tamen intelligo quid
velit. Quero aūt quid ſit ꝙ cū diſſolutiōe ideſt morte ſenſus oīs
extinguitur/et quom reliqui nihil ſit oīo quod pertineat ad nos
tam accurate/tāq; diligēter caueat/et ſantiat vt Antinomachus
et Thimocrates heredeſ ſui de heremie ſnīe dēt. quod ſatis ſit ad
diem agendum natalē ſuum quod ānis menſe ganidipnae. Itēq;
oībus menſibus. xx. die lune dent ad eorum epulas. Qui ſecum
vna phāti ſit. vt et ſui et metrodori memoria collatur. Hec ego
non poſſum dicere non eſſe hominis et belli et humani. ſapiētis
vero nullomodo. phiſici preſertim. quem ſe ille vult putari/vl=
lum eſſe cuius q̃ diem natalem. Quid vere ne pōt eſſe dies ſepi=
us qui ſemel fuit. Certe non pōt. An eiuſmodi/ne id quidē/niſi
quom multa annorum interceſſerint milia. et omnium ſiderum
eodē vnde profecta ſint fiat ad vnum tempus reuerſio. Nullus
eſt igitur cuiuſq̃ dies natalis. At habetur et ſcꝫ ego id neſciebā.
Sed vt ſit etiam ne poſt mortem coletur. Idq; teſtamento caue=
bitis/qui nobis quaſi oraculum ediderit/nichil poſt mortem ad
nos pertinere. Hec non erant eius qui innumerabiles mundos
infinitaſq; regioneſ (quarum nulla eſſet hora/nulla extremitas)
mente peragrauiſſet. Nunquid talis democritus (vt alios omit=
tam) Hunc appello quem ille vnum ſecutus eſt. Quod ſi dies
notandus fuit/eum ne potius quo natus. An eum quo ſapiens
factus eſt/non potuit inquies fieri ſapiens niſi natus eſſet. iſto
modo ne ſi anima quidem eius nata non eſſet / res tota Tor=
quate nō dctōrū hoīꝫ velle poſt mortē epulis celebrari meōriā
ſui nois. quos quidē dies queādmodū agatis. et in q̃ta hominū

facetoſam vrbānitatē incurratis/non dico. Nihil opus ē litibus
tantū dico magis fuiſſe veſtrum agere Epicuri diem natalem/
ꝙ̄ illū teſtamento cauere vt ageretur. ſed vt ad propoſitū reuer=
tamur. De dolore eī quom diceremus ad iſtam eplām delati ſu=
mus. nūc totū illud cōcludi ſic licet. Qui in ſummo malo ē/iſte
quom in eo eſt/nō eſt beatus. Sapiēs aūt ſēper beatus eſt. et eſt
aliquando ī dolore Nō eſt igitur ſūmū malū dolor. Iā illud q̄ le
tandē eſt bona preterita nō effluere ſapienti. mala meminiſſe nō
oportere. Primū in nrā ne poteſtate eſt. Quid meminerimus?
Themiſtocles quidē quom ei Symonides aut quis alius artem
memorie polliceretur/obliuiōis īquit mallē. Nā memī etiā que
nolo/obliuiſci nō poſſū que volo. Magno hic īgenio/ ſ3 res ſe ta
men ſic h3/vt nimis īperioſi phī ſit vetare memiſſe. Videſne iſta
ſint Māliana vrā vt maiora etiā ſi īperes ꝙ facere nō poſſī/quid
ſi etiam iocūda memoria ē preteritorū malorū vt prouerbia nō
nulla veriora ſint ꝙ̄ vrā dogmata. Vulgo eī dicitur iocūde acti
labores/nec male Euripides. cōcludā ſi potero latine. grecū enī
hūc verſū noſtis oēs. Suauis ē laborū preteritorū memoria; ſed
ād bona preterita redeamus. Que ſi a nobis talia dicerētur/qua
lis C. Marius vti poterat. vt expulſus/egēs/ī palude demerſus
Tropheorū recordatiōe leuaret dolorē ſuū/ audirē et plane pro
barē. Nec eī abſolui beata vita ſapientis/nec ad exitū perduci po
terit/ſi prima queq; bene ab eo cōſulta atq; facta ipīus obliuione
obruerentur. Sed vobis voluptatū perceptarū recordatio beatā
vitam facile et quidē corpore perceptarū. Nā ſi que ſūt alie/fal=
ſum eſt oīs aī voluptates eſſe e corpore ſacietate. Corporis autē
voluptas etiam ſi preterita delectat/nō intelligo cur ariſtoteles
Sardanapali epigramma tantopere derideat? In quo ille rex aſ
ſirie glorietur ſe oēs ſecum libidinū voluptateſ abſtuliſſe. Quod
enim ne viuus quidem inquit diutius ſentire poterat/dum vi=
ta fruebatur/quomodo id potuit mortuo permanere? fluit igi=
tur voluptas corporis. Et prima queq; aduolat vt aiebat. Sepi=
usq; relinquit cauſas penitendi quam recordandi. Itaq; bea=
tior Affricanus cū patria illo modo loquens. Deſine Roma

tuos hoſtes reliquaq; preclare. namq; tibi monumenta mei pepe rere labores. laboribus hic preteritis gaudet. tu iubes voluptati bus. hic ſe ad ea reuocat e quibus nunq̄ retulerat ad corpus. tu totus heres in corpore. illud aūt ipſū qui obtineri pōt / q̄ dicitis oēs ani et voluptates et dolores ad corporis voluptates ac dolo res pertinere? Nichil ne te delectat vnq̄. video qui cū loquar te igitur torquate ipſū per ſe nihil delectat. Omitto dignitatē / ho neſtatē / ſpeciē ipſā virtutum / de quibus ante dictū eſt. hec leuio ra ponam poema / aut orōnē quom aut ſcribis / aut legis. quom oīm factorū. quom regionū conquiris hiſtoria / ſignū / tabula. locus amenus / ludi / venatio / villa / luculli. nā ſi ſuam dicerē la tebram haberes ad corpus diceres pertinere. Sed ea que dixi ad corpuſne refers? An eſt aliquid quod de tua ſponte delectet. aut pertinaciſſimus fueris in eo perſtiteris. ad corpus ea que dixi re ferre. aut deſerueris totā epicuri voluptatē ſi negaueris. Quod vero late diſputatū eſt. maiores eſſe voluptates / et dolores ani q̄ corporis quia triū tēporū particeps aīmus fit. corpore aūt pre ſentia ſolū ſentiantur / qui probari pōt / vt is qui propter me ali= quid gaudeat aī voluptas oritur propter voluptatē corporis. et maior ē aī voluptaſ q̄ corporis. Ita fit vt gratulator letior ſit / q̄ is cui gratuletur. ſ; dū efficere vultiſ beatū ſapientē / quō maxi mas aīo voluptates percipiat oībuſq; partibꝫ maioreſ q̄ corpore quid occurrat nō videtis. aī enī quoq; dolores percipiet omibuſ partibus maioreſ q̄ corpore. Ita miſer ſit aliquando neceſſe eſt is quē vos beatū ſēper vultis eſſe. nec vero id dū oīa ad volupta tem dolorēq; refertis efficietis vnq̄

Ca. vii. Voluptate dimiſſa aliud hominis bonū inquirit.

Vare aliud aliquid Torquate hoīs ſūmū bonū reperiēdū eſt. voluptatē beſtiis cōcedamus quibus voſ de ſummo bo no teſtibuſ vti ſoletiſ. Quid ſi etiā beſtie multa faciunt duce ſua queq; natura partim indulgenter / vel cum labore vt in gignen do / in educando perfacile appareat. Aliud quiddam hiſ propo= ſitum non voluptatem. Cicures et curſu et peregrinatione letentur congregatione aliarum rerum quodammodo ciuitatis

imitātur.videmus in quodam volucrū genere nonnulla inditia
pietatis/cognitionē/memoriā/in multis etiam diſciplinam vi=
demus.ergo in beſtiis erunt ſecreta a voluptate humanarū que
dam ſimulacra virtutum.In ipſis hominibus virtus niſi volup
tatis cā nulla erit.et homini qui ceteris animātibus plurimum
preſtat precipue a natura nihil datum eſſe dicemus?nos vero ſi
quidem in voluptate ſint oīa!longe multumq; ſuperamur a be=
ſtiis quibus ipſa terra fundit ex ſeſe paſtus varios!varieq; abun
dantes nichil laborantibus nobis aūt aut vix aut ne vix quidem
ſuppetunt multo labore querentibus.nec tamē vllomō ſummū
pecudum bonū et hoīs idem mihi videri pōt. Quid enim tanto
opus eſt inſtrumento in optimis artibus cōparandis?Quid tan
to concurſu optimorum ſtudiorum!tanto virtutum comitatu/
ſi ea nullā ad aliā rē!niſi ad voluptatē conquiruntur Vt ſi xerſes
quom tantis claſſibus/tantiſq; equeſtribus et pedeſtribus copiis
Helleſponto iuncto Athone perfoſſo maria ambulauiſſet/terrā
q; nauigaſſet.Si cū tanto impetu in greciam veniſſʒ/cauſā eius
quis ex eo quereret tantarum copiarum!tantiq; belli mel ſe af=
ferre ex hymeto voluiſſe diceret certe ſine cā videretur tanta co=
natus.ſic nos ſapientē plurimis et grauiſſimis artibus atq; vir=
tutibus inſtructum et ornatū!non vt illum/maria pedibus per
agrantem/claſſibus montes!ſed omne celum totamq; cum vni=
uerſo mari terram mente complexum voluptatem petere ſi dice
mus.mellis cā dicemus tanta molitū.ad altiora quedā et magīfi
centiora mihi crede Torquate nati ſumus.nec id ex aī ſolū par
tibus in quibus ineſt memoria rerū innumerabiliū.vite quidē
infinita ineſt cōiectura cōſequentiū nō multū a diuinatione dif
ferens.Ineſt moderator cupiditatis pudor.ineſt ad humanā ſo=
cietatē iuſticie fida cuſtodia.Ineſt ī perpetiendis laboribus/ad=
eundiſq; periculis firma et ſtabilis doloris mortiſq; contemptio
Ergo hec in animis. tu etiā membra ipſa ſenſuſq; conſidera qui
tibi vt relique corporis partes /non comites ſolum virtutum/
ſed miniſtri etiā videbātur.quid ſi ī ipſo corpore multa volupta
ti preponenda ſunt/vt vires/valitudo/velocitas/pulchritudo?

Quid tandem in animis cenſes!ĩ quibus doctiſſimi illi veteres ĩ
eſſe quiddam celeſte et diuinum putauerunt? Quod ſi eſſ; in vo
luptate ſummum bonum vt dicitis/ optabile eſſet in voluptate
maxima nullo interuallo interiecto dies nocteſq; verſari. quom
omnes ſenſus dulcedine quaſi perfuſi mouerētur. Quis eſt aūt
dignus nomine hominis qui vnum diem totum velit eſſe ĩ iſto
genere voluptatis? Cyrenaici quidem nō recuſant; veſtri hec ve
recundius. Illi fortaſſe conſtantius. ſed luſtremus anio non has
maximas artes quibus qui carebant inertes a maioribus nomi=
nabantur! ſed quero num exiſtimes. non dico Homerū/ Archi=
lochum/ Pindarum! ſed Phidiam/ Polidetum/ zeuxin/ ad vo=
luptates ſuas artes direxiſſe. Ergo opifex plus ſibi proponet ad
formarum! q̃ ciuis excellens ad factorum pulcritudinem? Que
aūt eſt alia cauſa erroris tanti/ tam longe lateq; diffuſi/ niſi q̄ is
qui voluptatem ſummum bonū eſſe decernit/ non cum ea parte
animi (in qua ineſt rō! atq; conſilium) ſ; cum cupiditate ideſt cū
leuiſſima parte deliberat. Quero enĩ de te ſi ſunt dii (vt vos etiā
putatis) qui poſſunt eſſe beati quom voluptates corporiſ percipi
non poſſunt? aut ſi ſine eo genere voluptatis beati ſunt! cur ſi=
milem anĩ vſum in ſapiente eſſe nolitis. lege laudationes Tor=
quate! non eorū qui ſunt ab Homero laudari! nō Cyri/ nō Age
ſilai/ non Ariſtidis/ non Themiſtoclis/ non Philippi/ non Ale
xandri. lege noſtrorum hominū. lege veſtre familie. neminē vi
debis ita laudatum! vt artifex callidus cōparandarum volupta=
tum diceretur. non eulogia monimentorum id ſignificāt! velut
hoc ore ad portam. Vnū eſſe plurime conſentiunt gentes! popu
li primarium fuiſſe virū. Id ne conſenſiſe a Calatino plurimas
gentes arbitramur! primarium populi fuiſſe! q̄ preſtātiſſimus
fuiſſet in confitiendis voluptatibus. Ergo in his adoleſcentibus
bonā ſpem eſſe dicemus et magnam indolē! quos ſuis cōmodis
inſeruituros/ et quid ipſis expediat facturos arbitramur. Nōne
videmus quanta perturbatō rerū oīm cōſequatur/ q̃ta cōfuſio?
tollitur beneficium. tollitur gratia. que ſunt vincla concordie.

Nec enim ſi tuam ob cauſam cuiq̄ cōmodes / beneficium illud habendum eſt / ſed feneratio. nec gratia deberi videtur ei / qui ſuam ob cauſam comodauerit. Maximas vero virtutes iacere omnes neceſſe eſt voluptate dominante. ſunt etiā turpitudines plurime que niſi honeſtas natura plurimum valeat: cur nō cadant in ſapientem / non eſt facile defendere. Ac ne plura cōplectar ſūt enim innumerabilia bene laudata virtus voluptatis aditus īter cludat neceſſe eſt. Quod iam a me expectare noli. Tute introſpice in mentem tuam ipē eamq; omni cogitatione pertractens percontare ipſe te. perpetuiſne malis voluptatibus perfluens in ea quam ſepe vſurpabas tranquillitate degere omnem etatem ſine dolore. aſſumpto etiam illo quod vos quidem adiungere ſoletis ſed fieri non pōt ſine doloris metu. An quom de omnibus gentibus optime merere / quom opem indigentibus ſaluternq; ferres / vel herculis perpeti erumpnas (ſic enim maiores noſtri labores non fugiendos / triſtiſſimo tamen verbo erumpnas etiam vt video nominauerunt) exigerem ex te / cogeremq; vt reſponderes / niſi vererer ne herculem ipſum ea que pro ſalute gentium ſummo labore geſſiſſet / voluptatis cā geſſiſſe diceres. que quom dixiſſem / habeo inquit Torquatus ad quos iſta referam et quāq̄ aliquid ipſe poteram / tamen inuenire malo paratiores familiares noſtros. Credo Syronem dicis et Polidemum / cum optios viros tum doctiſſimos homines. Recte inquit intelligis. age inquam / ſʒ erat equius Triarium aliquid de noſtra diſſentione iudicare. Immo imquit arridens iniquū hac quidem de re / Tu ei iſta leuius. hic ſtoicorum more nos vexat. Tum Triarius poſt hac quidem inquit audacius. Nam hec ipſa mihi erunt in promptu que modo audiui / nec ante aggrediar / q̄ te ab iſtis quos dicis inſtructum videro. Que quom eſſent dicta / finem fecimus et ambulandi et diſputandi.

M. T. C. De finibus bonorū et malorū deſinit. L. ſecūdus.

M.T.C.. Liber tertius Incipit. Prologus.

Oluptatē quidē Brute ſi ipſa per ſe loquatur/nec tā
pertinaces habeat patronos/ cōceſſurā arbitror con
iunctam ſuperiore libro dignitati.etenī ſit īpudens
ſi virtuti diutius repugnet.aut ſi honeſtis iocunda
anteponat/aut pluris eſſe cōtendat dulcedinē corporiſ et titillan
tem ex ea re natam letitiam ꝗ̃ grauitatē aī atq; cōſtantiam.qua=
re illa quidē dimittatur.Et ſuis ſe finibus tenere iubeamus.ne
blanditiis eius illecebriſq; īpediatur diſputandi ſeueritas.Que=
rendū eſt eſt enī vbi ſit illud ſummū bonū/quod reperire volu=
mus.quoniā etiam voluptas ab eo remota eſt.et eadē fere cōtra
eos dici pūt/qui vacuitatē doloris finē bonorū eſſe voluerunt.
Nec vero ita vllū probetur ſummū bonū vt virtute careat qua
nihil poſſit eſſe preſtantius.Itaq; quanꝗ̃ in eo ſermone qui cum
Torquato eſt habitus nō remiſſi fuimus/tamen hec acrior ē cū
ſtoicis parata cōtentio.Que enī de voluptate dicuntur ea nec a=
cutiſſime/nec abſcōdite diſſeruntur. Neq; enī qui defendūt eam
verſuti ī diſſerendo ſunt/nec qui cōtradicunt cauſam difficilem
repellunt.Ipſe etiam dicit epicurus . nec argumentandū quidē
eſſe de voluptate/ꝙ ſit poſitū eius iudiciū in ſenſibus.vt cōmo=
neri.nos ſatis ſit.nihil attineat doceri. Quare illa nobis ſīplex
fuit.ī vtramq; partē diſputatio.nec eī in torquati ſermone quic
ꝗ̃ īplicitū/aut tortuoſū fuit.nrāq; vt mihi videtur dilucida orō.
Stoicorū aūt nō ignoras ꝗ̃ ſit ſubtile vel ſpinoſū potius diſſe
rendi genus.Idq; cū grecis tū magis nobis.quibus etiam ver=
ba parienda ſunt.īponendaq; nouas nouis rebus noīa.quod qui
dē nemo mediocriter doctus mirabitur.cogitans ī oī arte/cuius
vſus vulgaris coīſq; nō ſit/multam nouitatē noīm eſſe.quom cō
ſtituantur earū rerū vocabula/que ī quaq; arte verſētur.Itaq; et
dialetici et phiſici verbis vtuntur his que ipī grecie nota nō ſūt
Geometre vero Muſici Gramatici etiam more quodam loquū=
tur ſuo Itē ipſe rhetorū artes qui ſūt tote forenſes atq; popula
res.verbis tamē in dicēdo quaſi priuatis vtūtur ac ſuis.atq;(vt o
mittam has artes elegantes et ingenuas) nec opifices quidem

tueri ſua artificia poſſēt/niſi vocabulis vterētur nobis īcognitis vſitatis ſibi. Quīetiā agricultura que abhorret ab oī politiore e legācia! tamē eas res in quibus verſatur noībus notauit nouis. quo magis hoc phō faciēdū ē. Ars eſt enī phia vite de qua diſſe= rēs arripere verba de foro nō pōt. q̃q̃ ex oībus phīs Stoici plu rima noīauerūt. zeno quoq; eorū p̄riceps nō tā rerū inuētor fu= it! q̃ nouorū verborū. quod ſi ī ea līgua(quā pleriq; vberiorem putāt)cōceſſū a grecis ē: vt doctiſſimi hoīes de rebus nō peruul gatis īuſitatis verbis vterētur! q̃to id vel nobis magis eſt cōce= dēdū! qui ea nūc primū audemus attīgere!et ſi quod ſepe dixi= mus/et quidē cū aliq̃ querela! non grecorū mō/ſ3 etiā eorū qui ſe grecos magiſq̃ nrōs hēri volūt! nos nō mō nō vinci a grecis verborū copia! ſ3 eē in ea etiā ſuperiores elaborādum eſt! vt hoc non in nrīs ſolū artibus! ſ3 etiā in illorū ipōrū ɔſequamur. q̃q̃ ea verba quibus ex īſtituto veterū vtimur pro latinis vt phia/ vt rhetorica/ dyaletica/gramatica/geometria/muſica/et aſtro= logia. q̃q̃ latīe ea dici poterāt! tamē quoniā vſu percepta ſūt nrā dicamus. atq; hec quidē de rerū noībus. de ipſis rebus aūt ſepe= numero Brute vereor ne reprehendar. quō hec ad te ſcribā. qui tū ī phia tū in optīo genere phie tātū proceſſeris! quod ſi facerē quaſi te erudiēs iure reprehēderer. ſ3 ab eo plurimū abſū. Neq; vt ea cognoſcas! que tibi notiſſīa ſūt ad te mitto. ſed quia faciliīe in nomine tuo acquieſco. et quia te hēo equiſſimū eorū ſtudiorū (que mihi cōmunia tecū ſūt)eſtimatorē et iudicem;

Ca. i. Narrat iocūdā quandā cōfabulationē Tullii cū Catone quē inopinate in bibliotheca ſtudētem inuenit.

Ttēdes igitur(vt ſoles)diligēter. eāq; cōtrouerſiā diiudica bis/que mihi fuit cū auūculo tuo diuino! ac ſigulari viro nā in Tuſculano quō eēm! vellē e Bibliotheca pueri Luculli q̀ buſdā libris vti! veni ī eius villā/vt eos ipſe(vt ſolebā)inde pro merē. quo quom veniſſē. M. Catonē(quē ibi eē neſcierā)vidi in Bibliotheca ſedētē/multis circūfuſū Stoicorū libris. erat enī in eo(vt ſcis)īexhauſta auiditas legēdi. nec ſatiari poterat. Quippe qui nec reprehēſionē quidē vulgi īanē reformidās/in ipſa curia

ſoleret legere ſepe. dū ſenatus cogeretur. Nihil oportere reipu.
detrahēs. quo magis. tū in ſūmo ocio/maxīaqꝫ copia quaſi hel=
luo librorū(ſi hoc verbo tā ī clara re vtēdū ē)videbātur. Quod
quom accidiſſꝫ vt alter alterū nec opīato viderē/ ſurrexit ſtatim
deīde prima illa que ī ꝯgreſſu ſolemus. Quid tu īquit huc a vil
la eī credo. et ſi ibi te eē ſciuiſſē/ad te ipſe veniſſē heri. Inꝗ̃ ludis
cōmiſſis ex vrbe profectus veni ad veſperā. cā eī fuit huc veniē=
di/vt quoſdā hīc libros promerē. et quidē Cato hāc totā copiā a
Lucullo nrō notā eē oportebat. nā hiis libris eum malo/ ꝗ̃ reli
quo ornatu ville delectari. Eſt eī mihi magne cure(ꝗ̃ꝗ̃ quidem
hoc propriū tuū munus eſt)vt ita erudiatur/vt et patri/ et Sci
pioni nrō/ et tibi tā propīquo reſpōdeat. Laboro aūt nō ſine cā
nā et aui eius memoria moueor. Nec eī ignoras ꝗ̃ti fecerī Sci=
pionē qui (vt opinio mea fert)in prīcipibus iā eēt ſi viueret. et
Lucillus mihi verſatur āte oculos /vir tū oībus excellēs/tū me
cū et aīcitia/ et oī volūtate ſentētiaqꝫ cōiūctus. Preclare īquit fa
cis quō et eorū memoriā tenes/quorū vterqꝫ tibi teſtamēto libe
ros ſuos cōmēdauit. et puerū diligis. Quod aūt meū munus di
cis/nō equidē recuſo/ſꝫ te adiūgo ſociū. addo etiā illud. multa iā
mihi dare ſigna puerū et pudoris/et īgenii/ſꝫ etatē vides. video
equidē inquā. ſꝫ infici tamē iā debꝫ hiis artibus quas ſi dū ē te=
ner cōbiberit/ad maiora veniet paratior. ſic equidē diligētius ſe
piuſqꝫ iſta loquemur īter nos. agemuſqꝫ coīter. ſꝫ reſideamus in
quit ſi placet. Itaqꝫ fecimus/tū ille tu aūt quō ipſe tātū librorū
hēas/quos hic tādē requiris cōmētarios? Quoſdā īquā ariſtote=
licos(quos hic ſciebā eē)veni/vt auferrē quos legere dū eēm oci
oſus. quod quidē nobis(vt ſcis)nō ſepe cōtigit. Quā vellē īquit
vt te ad Stoicos inclinaſſes. erat enī(ſi cuiuſqꝫ)certe tuum/nihil
preter virtutē in nobis ducere. Vide ne magis inꝗ̃ tuū fuerit/
cū re idē tibi quod mihi videretur/nō noua te rebꝰ noīa īpone=
re. rō eī nrā cōſētit. orō pugnat. minīe vero inquit ille cōſentit.
Quicquid eī preter id quod hoīeſtū ſit expetēdū eē dixeris/in bo
niſqꝫ numeraueris/ et hoīeſtū ipſū quaſi virtutis lumē extīxeris
et virtutē penitus euerteris. dicūtur iſta Cato magnifice inquā

ſed vides ne verborũ gloriã tibi cũ Pyrrhone! et Ariſtone. qui
omĩa exequẽt eẽ cõmunẽ. de quibus cupio ſcire quid ſẽtias. Ego
ne queris inquit ſcire quid ſẽtiã? Quos bonos viros / fortes / iu
ſtos / moderatos / aut audiuimus in rep. fuiſſe! aut ipſi vidimus
q̃ ſine vlla doctrina naturã ipſã ſecuti multa laudabilia fecerunt
eos melius a natura inſtitutos fuiſſe! q̃ ĩſtitui potuiſſẽt a phĩa!
ſi vllã aliã probauiſſẽt! q̃ eã! que nihil aliud in bonis habet niſi
hoẽſtũ / nihil niſi turpe in malis. Cetere phõrũ diſcipline oĩo a
lia magis alia minus. ſed tamẽ oẽs quo rẽ vllã virtutis expertẽ
aut in bonis / aut in malis numerẽt! eas nõ mõ nihil adiuuare
arbitror / nec affirmare quo meliores ſimus! ſed ipſã deprauare
naturã. nã ſi hoc nõ obtineatur id ſolũ bonũ eẽ quod hoẽſtũ ſit!
nullo mõ probari poſſit beatã vitã virtute effici. quod ſi ita ſit!
an opera phie ſit clauſa neſcio. Si eĩ aliquis ſapiẽs miſer eẽ poſ=
ſit! ne ego iſtã gloriã memoriabileq; virtutẽ nõ magni eſtimãdã
putẽ. Que adhuc Cato a te dicta ſũt! eadẽ inquã dicere poſſes! ſi
ſequerere Pyrrhonẽ aut Ariſtonẽ. nec eĩ ignoras. ſi vis iſtud ho
neſtũ nõ ſũmũ mõ! ſ; etiã vt tu vis ſolũ bonũ videri quod ſi ita
eſt! ſequitur id ipſũ (quod tę velle video) oẽs ſẽper beatos eẽ ſapi
entes. hos ne igitur laudas. et hãc eorũ inquã ſentẽtiã ſequi nos
cenſes oportere. minime vero iſtorũ quidẽ inquit. Quõ eĩ vir=
tutis hoc propriũ ſit earũ rerũ que ſecũdũ naturã ſit hẽre dele=
ctũ! qui oĩa ſic exequarũt! vt in vtrãq; partẽ ita paria redderent
vt in nulla ſelectiõe vterẽtur eius virtutẽ ipſã ſuſtulerũt. Iſtud
quidẽ inquã optie dicis. S; quero nõ ne tibi faciẽdum idẽ ſit / ni
hil dicẽti bonũ / quod nõ rectũ hoẽſtũq; ſit? reliquarũ rerũ diſcri
mẽ oẽ tollẽti? ſi quidẽ inquit tollerẽ ſed reliquo. quonã mõ ĩquã
ſi vna virtus / vnũ iſtud quod hoẽſtũ appellas / rectũ / laudabile
decorũ. erit eĩ notius quale ſit pluribus notatũ vocabulis idẽ de
clarantibus. id ergo inquã ſi ſolũ eſt bonũ! quid hẽbis preterea
quod ſequare? at ſi nihil malũ niſi quod turpe / inhoẽſtũ / indeco
rũ / prauũ / flagitioſũ / fedũ. vt hoc quoq; pluribus noĩbus inſi=
gne faciamus quid preterea dices eẽ fugiẽdũ? nõ ignorãti ĩquit
tibi quid ſũ dicturus! ſed aliquid (vt ego ſuſpicor) ex mea breui

reſpōſione arripere cupiēti/ nō reſpōdebo ad ſingula. explicabo
potius quoniā ocioſi ſumus (niſi alienū putas) totā zenonis ſtoi
corūq; ſniaz. Minīe id quidē inꝗ alienū/ multūq; ad ea que que
rimus explicatio tua iſta profecerit;

Ca. ii. Explicat breuiter totam zenonis Stoicorūq; ſentētiā;

xperiamur igitur inquit. et ſi hēt hec Stoicorū rō diffici
lius quiddā/ et obſcurius. Nā quō ī greco ſermōe hec ipſa
quōdā rerū noīa noua/ tū non videbatur/ que nec ꝯſuetudo diu
turna triuit/ quid cēſes ī latīo fore faciēdū; faciēdū id quidē ē in=
ꝙ. Si ei zenōi licuit/ quō rē aliquā īueniſſ; īuſitatū/ īauditū quo
q; ei rei nomē īponere/ cur nō liceat Catōi; nec tātū exprimi ver
bū e verbo nccē erit. vt interpretes īdiſerti ſolēt. quom ſit verbū
quod idē declaret. magis minꝰ ne vſitatū equidē ſoleo etiā quod
vno greci (ſi aliter nō poſſū) idē pluribus verbis exponere. et ta
mē puto ꝯcedi nobis oportere/ vt greco verbo vtamur. ſi quādo
minus occurret latinū. ne hoc Ephipiis. et Acratophoris potiꝰ
Pregmenis. et Apopregmenis cōcedatur. ꝗꝗ hec quidē propo
ſita recte/ et reiecta dicere licebit. Benefacis īquit ꝙ me adiuuas
et iſtis ꝗ dē que mō dixiſti vtar potiꝰ latīs. In ceteris ſubuenies
ſi me herētē videbis. Sedulo inꝗ faciā. ſed fortuna fortis quare
conare queſo. quid eī hoc agere poſſumꝰ diuiniꝰ. Placet hiis in
quit quorū rō mihi probatur. ſimulat; natū ſit aīa (hic eī ē ordi
endū) ipſū ſibi ꝯciliari. et ꝯmēdari ad ſe cōſeruādū/ et ad ſuū ſta=
tū/ et ad ea que ꝯſeruātia ſūt ſtatū eius diligēda. alienari aūt ab
īteritu eiſq; rebꝰ que īteritū videātur afferre. Id ita eē ſic probāt
ꝙ āteꝗ voluptas aut dolor attigerit/ ſalutaria appetūt parui. a=
ſpernēturq; ꝯtraria. Quod nō fieret/ niſi ſtatū ſuū diligerēt. īte=
ritū timerēt. fieri aūt nō poſſ; vt appeterēt aliquid/ niſi ſēſū ha=
berēt ſui. eoq; ſe et ſua diligerēt. et quo ītelligi deb;/ prīcipiū du
ctū eē a ſe diligēdi. In prīcipiis aūt naturalibꝰ diligēdi ſui pleri
q; Stoici nō putāt voluptatē eē ponendā. Quibus ego vehēnter
aſſētior. ne ſi voluptatē natura poſuiſſe ī hiis rebꝰ videatur que
prime appetūtur/ multa turpia ſequātur. ſatis eē aūt argumēti
videtur/ ꝗobrē illa que natura prima ſūt aſcita natura diligamꝰ

quod ē nemo quī quō vtrūuis liceat! aptas malit z ītegras oēs
partes corporis! ꝙ̃ eodē vſu īminutas et detortas hēre. Cogniti
ones aūt vel ſi hec verba minus placēt. aut minus ītelliguntur
Catalepſis appellemus! licet eas ipſas propter ſe aſciſcēdas arbi
tramur / ꝙ hēant q̇ddā ī ſe quaſi ɔplexū z ɔtinēs veritatē. id aūt
ī paruis ītelligi pōt / quos delectari videamꝰ / etiā ſi eorū nihil ī
terſit. ſi quid rōe per ſe ipſi īuenerūt. Artes etiā ipſas propter ſe
aſſumēdas putamꝰ. tū qz ſit ī hiis aliquid dignū aſſūptiōe. tū ꝙ
ɔſtēt ex cognitiōibꝰ / et ɔtineāt quiddā in ſe rōe cōſtitutum . A
falſa aūt aſſēſione magis nos alienatos eē! ꝙ̃ a ceteris rebus que
ſūt ɔtra naturā arbitrātur. Iā mēbrorū. i. partiū corporis! alia
vidētur propter eorū vſū a natura eē donata. vt manus / crura /
pedes. vt ea que ſūt ītus ī corpore quorū vtilitas ꝙ̃ta ſit! a medi
cis etiā diſputatur. alia aūt nullā ob vtilitatē quaſi ad quēdā or=
natū vt cauda pauoni. pēne verſicolores colūbis. viris māme at
ꝗ barba. hec dicūtur fortaſſe vicinius. Sūt enī quaſi prima ele=
mēta nature. quibꝰ vbertas orōnis adhiberi vix pōt. nec equidē
ea cogito ɔlectari. verūtamē quō de rebꝰ grādioribus dicas! ipſe
res verba rapiūt. Ita fit quō grādior! tū etiā ſplēdidior orō ē. vt
dicis īquā. Iꝫ tamē oē quod de re bona dilucide dicitur! mihi pre
clare dici videtur. Iſtiuſmōi aūt dicere ornate velle puerile eſt.
plane aūt et perſpicue expedire poſſe / docti z intelligentis viri.
Progrediamur igitur quoniā īquit ab hiis prīcipiis nature di=
ſceſſimꝰ. quibus ɔgruere debēt que ſequūtur. Sequitur aūt pri
ma diuiſio hec eſtīabile eē dicitur. ſic enī (vt opinor) appellamus
id quod aut ipſū ſecūdū naturā ſit / aut tale quid efficiat! vt ſele=
ctiōe dignū propterea ſit. quod aliquod pōdus hēat dignū eſtīa
tiōe. quā ille axian vocat. Cōtraꝗ ieſtīabile quod ſit ſuperiori cō
trariū. Iniciis igitur ita ɔſtitutis! vt ea que ſecūdum naturā ſūt
ipſa propter ſe ſumēda ſit! ɔtrariaꝗ itē reiciēda! primū ē officiū
id eī appello cathecō vt ſe ɔſeruet ī nature ſtatū. deīceps vt ea te
neat que ſecūdū naturā ſit. pellatꝗ ɔtraria. cōtra īuēta ſelectōe et
itē reiectiōe ſequūtur. deīceps quō officio ſelectio. deide ea perpe
tua. tū ad extremū ɔſtās ɔſētaneaꝗ nature. ī q̇ primū īeē incipit

et ĩtelligit quid ſit quod vere bonũ poſſit dici. Prima ẽ ei ↄcilia=
tio hoĩs ad ea que ſũt ſecũdũ naturã. ſimul aũt cepit ĩtelligentiã
vel notionẽ potius quã appellãt   illi vicitꝗ rerũ agẽ
darũ ordinẽ. et (vt ita dicã) ↄcordiã. multo eã pluris eſtimauit: ꝙ
oĩa illa que primũ dixerat. atꝗ ita cogĩtiõe et rõe collegit. vt ſta
tueret ĩ eo collocatũ ſũmũ illud hoĩs per ſe laudãdũ / et expetẽdũ
bonũ / quod ↄpoſitũ ſit ĩ eo. quod analogiã Stoici. nos appelle=
mꝰ ↄueniẽtiã: ſi placet. Quõ igitur ĩ eo ſit id bonũ: referẽda ſũt
oĩa hoẽſte facta ipſũꝗ hoẽſtũ: quod ĩ boĩs ducitur. ꝙꝙ poſt ori=
tur tamẽ id ſolũ vi ſua / et digitate expetẽdũ ẽ. eorũ aũt que ſũt
prima nature propter ſe nihil ẽ expetẽdũ. quõ vero illa que offi
cia eẽ dici proficiſcãtur ab ĩiciis nature: neceẽ ẽ ea ad hec referri:
vt recte dici poſſit oĩa officia eo referri. vt adipiſcamur prĩcipia
nature. nec tamẽ vt hoc ſit bonorũ vltimũ. propterea ꝙ nõ ẽ in
primis nature ↄciliatiõibꝰ. hoẽſta actio. ↄſequẽs ei ẽ. et poſt ori=
tur: vt dixi. ẽ tamẽ ea ſecũdũ naturã. multoꝗ nos ad ſe expetẽdũ
magis hortatur: ꝙ ſuperiora oĩa. Sʒ ex hoc primũ error tollen
dus ẽ. ne q̃s ſit q̃ exiſtĩet: vt duo ſit vltĩa bonorũ. vt eĩ ſi cui pro
poſitũ collimare haſtã aliꝙ̃ / aut ſagittã: ſicut nos vltimũ ĩ boĩs
diximꝰ: ſic illi facere oĩa que poſſit / vt collimet. ⁊ tamẽ vt oĩa fa
ciat / quo propoſitũ aſſequatur. Sʒ hoc quaſi vltimũ. quale nos
ſũmũ ĩ vita bonũ dicimꝰ. illud aũt vt feriat quaſi ſeligẽdũ. non
expetendũ. quõ aũt oĩa officia prĩcipiis nature proficiſcãtur: ab
hiiſdẽ neceẽ ẽ proficiſci ipſã ſapiẽtiã. ſed queãdmodũ ſepe fit vt is
q̃ ↄmẽdatus ſit alicui / pluris eũ faciat: cui ↄmẽdatus ſit: ꝙ illũ
a quo ſit: minĩe mirũ ẽ. Primo nos ſapiẽtie ↄmẽdari ab ĩiciis na
ture. poſt aũt ipſã ſapiẽtiã nobis cariorẽ fieri: ꝙ illa ſit a quibus
ad hãc venerimꝰ. atʒ vt mẽbra nobis ita data ſũt vt ad ꝗdã rõeʒ
viuẽdi data eẽ appareãt: ſic appetitio aĩ (que horme grece voca=
tur) nõ ad quoduis genus vite: ſʒ ad ꝗdã formã viuẽdi videtur
data. Itẽꝗ et orõ et perfecta rõ vt eĩ hiſtrioni actio ſaltatori mo
tus. nõ quiuis: ſʒ certus quidã ẽ datus: ſic vita agẽda ẽ certo ge=
nere quodã: nõ quolibʒ: quod genus cõueniẽs cõſẽtaneũꝗ dici=
mus. Nec eĩ gubernatiõi aut medicĩe ſimilẽ ſapiẽtiã eẽ arbitra=

mur: ſʒ actiōi illi potius quā dixi. et ſaltatiōi. vt arte ī ipſa inſit. nō foris petatur extremū et artis effectio. et tamē ē etiā alia: cū hiis ipſis artibꝰ ſapiētie diſſimilitudo. propterea ꝙ ī illis que recte facta ſūt nō ↄtinētur tamē oēs partes ex quibꝰ ↄſtāt. que aūt nos: aut recta / aut recte facta dicamꝰ ſi placʒ illa appellāt Cator thomata oēs numeros virtutis ↄtinēt. ſola eī ſapiētia ī ſe tota cōuerſa ē. Quod idē ī ceteris artibꝰ nō ſit. ſiite aūt medicine et gubernatiōis vltimū cū vltīo ſapiētie ↄparatur. ſapiētia eī et aī magnitudinē ↄplectitur / et iuſtitiā / et vt oīa que hoī accidāt / īfra ſe eē iudicet. quod idē ī ceteris artibꝰ nō ↄtigit. tenere aūt virtutes eas ipās quarū mō mētionē feci: nemo poterit niſi ſtatuerit / nihil eē quod īterſit / aut differat aliud ab alio / preter hoēſta et turpia. Videamus nūc ꝙ̄ ſit preclare illa iis que iā poſui ↄſequētia quom eī hoc ſit extremū. lētis eī credo me iā diu quod grecꝰ dicat id dicere tū extremū: tū vltimū: tū ſūmū. licebit etiā finē pro extremo / aut vltīo dicere. quō eī hoc ſit extremū / ↄgruenter nature ↄueniēterqꝫ viuere: nccārio ſequitur oēs ſapiētes ſēper feliciter / abſolute fortūate viuere. nulla re īpediri. nulla prohiberi. nulla egere. quod aūt ↄtinet non magis eā diſciplinā (de q̄ loquor) ꝙ̄ vitā fortunaſqꝫ nrās. i. vt quod hoēſtū ſit: id ſolū bonū iudicemꝰ. Pōt id q̄dē / et copioſe / et oībꝰ electiſſimis verbis grauiſſimiſqꝫ ſētētiis rhetorice / z augeri z ornari. ſʒ ↄſectari me Stoicorū breuia z acuta delectat. Cōcludūtur igitur eorū argumēta ſic. quod ē bonū oē laudabile eē. Quod aūt laudabile eſt oē hoēſtū ē. bonū igitur quod ē: hoēſtū ē. Satis ne hoc ↄcluſū videtur. certe. quod eī efficiebatur ex hiis duobꝰ que erāt ſūpta ī eo vides eē ↄcluſū. duorū aūt e quibꝰ effecta ↄcluſio ē. ↄtra ſuperiꝰ dici ſolet: nō oē bonū eē laudabile. Nā quod hoēſtū ſit laudabile eē ↄceditur. illud aūt perabſurdū bonū eē aliquid: quod nō expetēdū ſit. aut expetēdū quod nō placēs. aut ſi id nō etiā diligēdū: ergo et probādū. ita etiā laudabile id aūt hoēſtū. Ita fit vt quod bonū ſit: id etiā hoēſtū ſit. deinde quero quis aut de miſera vita poſſit gloriari / aut de beata? de ſola igitur beata. ex q̄ efficitur gloriatiōe (vt ita dicā) dignā eē beatā vitā. quod nō poſſit equidē

inhoēſte vite iure ꝯtigere. Ita fit vt hoēſta vita: beata vita ſit. et
quoniā is cui ꝯtigit vt iure laudetur. hēt īſigne quiddā ad decꝰ
z ad gloriā: vt ad ea que tāta ſit / beatus dici iure poſſit. Idē de vi
ta talis viri rectiſſīe dicitur. Ita ſi beata vita hoēſtate cernitur:
quod hoēſtū ē id bonū ſolū habēdum ē. quod vero negari nullo
mō poſſit. Quē inq̄ ſtabili z firmo z magno aīo / quē fortē virū
dicimꝰ effici poſſe / niſi ꝯſtitutū ſit / nō eē malū dolorē: vt ei qui
mortē ī malis ponit / nō pōt eā nō timere / ſic nemo vlla ī re pōt
id quod malū ee decernit: nō curare idq; ꝯtēnere. Quo poſito / z
oīm aſſēſu approbato: illud aſſumitur. eū qui magno ſit aīo atꝫ
forti oīa que cadere ī hoīeꝫ poſſit deſpicere z pro nihilo putare.
Que quō ita ſit: effectū ē nihil eē malū quod turpe nō ſit. Atq;
iſte vir alter z excellēs magno aīo vere fortis infra ſe oīa hūana
ducēs / is inq̄ quē efficere volumꝰ / quē querimꝰ certe z ꝯfidere
ſibi dēt / z ſue vite / et acte / et ꝯſequētis. et bene de ſe iudicare ſta=
tuēs nihil malū poſſe īcidere. ex quo ītelligitur idē illud ſolū bo
nū eē quod hoēſtū ſit. Idq; eē beate viuere et hoēſte. i. cū virtute
viuere. Nec vero ignoro varias phōrū fuiſſe ſnīas eorū dico q̄
ſūmū bonū (quod vltimū appello) ī aīo ponerēt. quas q̄q̄ vitio
ſe quidā ſecuti ſūt: tamē nō mō hiis tribꝰ qui virtutē a ſūmo ſe
gregauerūt / quō aut voluptatē / aut vacuitatē doloris / aut pri=
ma nature ī ſūmis boīs ponerēt: ſꝫ etiā alteris tribꝰ qui mācam
fore putauerūt ſīe aliqua acceſſiōe virtutē. ob eāq; rē triū earū re
rū quas ſupra dixi ſigula ſigulis addiderūt. iis tamē oibꝰ eos ā=
tepono cuiuſmōi ſūt qui ſūmū bonū ī aīo atꝫ ī virtute poſuerūt
ſꝫ tamē perabſurdi. et ii qui cū ſcīa viuere vltimū bonorū / z qui
nullā rerū differētiā eē dixerūt / atꝫ ita ſapiētē beatū fore / nihil
aliud alii momēto vllo āteponētē. vt quidā achademici ꝯſtituiſſe
dicūtur extremū bonorū / z ſūmū munꝰ eē ſapiētis obſiſtere iuſ
ſis. aſſēſuſq; ſuos firme ſuſtinere. iis ſigulis copioſe reſpōdere ſo
let. ſꝫ que perſpicua ſūt lōga eē nō debēt. quid aūt apertius q̄ ſi
ſelectio nulla ſit ab hiis rebꝰ que cōtra naturā ſit earū rerū que
ſit ſecūdū naturā / tollatur demū oīs ea que queritur laudaturq;
prudētia: Circūſcriptis igitur iis ſnīs quas poſui et hiis que ſi=

miles earũ ſũt/reliquitur vt ſũmũ bonũ ſit viuere ſciẽtiã adhibẽ
tẽ earũ rerũ que natura eueniãt ſeligẽtẽ que ſecũdũ naturã .et ſi
que etiã cõtra naturã ſũt reiciẽtẽ.i. ꝯueniẽter ꝯgruẽterq; nature
viuere. Sꝫ ĩ ceteris artibꝰ quõ dicitur artificiole. poſterũ quodã
mõ et ꝯſequẽs putãdũ ẽ quod illi epigenematicõ appellãt. quod
aũt ĩ quo ſapiẽter dicimꝰ id apprime rectiſſĩe dicitur quicquid eĩ
a ſapiẽte proficiſcitur id ꝯtinuo debꝫ expletũ eẽ oĩbꝰ ſuis parti=
bus. In eo eĩ poſitũ ẽ id quod dicimꝰ eẽ expetẽdũ. nã vt peccatũ
ẽ patriã prodere/parẽtes violare/ phana depeculari que ſũt ĩ ef
fecto/ſic timere/ſic merere/ſic ĩ libidĩe eẽ/ peccatũ ẽ etiã ſĩe effe
ctu. verũ vt hec nõ ĩ poſteris et in ꝯſequẽtibꝰ/ſꝫ ĩprimis ꝯtinuo
pctã ſũt/ſic ea que proficiſcũtur a virtute/ſuſceptiõe prima non
perfectiõe recte ſũt iudicãda. bonũ aũt quod ĩ hoc ſermõe totiẽs
vſurpatũ ẽ id etiã diffinitõe explicetur. ſꝫ eorũ diffinitiões pau=
lũ oppido ĩter ſe differũt. et tamẽ eodẽ ſpectãt. Ego aſſẽtior Dio
geni qui bonũ diffinierit id quod eẽt natura abſolutũ. id aũt ſe=
quẽs, illud etiã quod prodeſſꝫ ophelẽ eĩ ſic appellemꝰ. motũ aut
ſtatũ eẽ dixit e natura abſoluta. Quõq; rerũ notiões ĩ aĩs fiãt ſi
aut vſu aliq̃d cognitũ ſit/aut ꝯiũctiõe/aut ſimilitudĩe/aut colla
tiõe rõis/hoc quarto quod ẽ extremũ poſui bonũ notitia facta ẽ
quõ eĩ ab hiis rebꝰ que ſũt ſecũdũ naturã aſcẽdit aĩmus collatõe
rõis/tũ ad notionẽ boni perueĩt. Hoc aũt ipſũ bonũ nõ acceſſiõe
neq; creſcẽdo/aut cũ ceteris ꝯparãdo/ſꝫ propria vi ſua z ſẽtimus
z appellamꝰ bonũ. vt eĩ mel z ſi dulciſſimũ ẽ/ſuo tamẽ proprio
genere ſaporis/nõ ꝯparatiõe cũ aliis dulce eẽ ſẽtitur. Sic bonũ
hoc de quo agimꝰ ẽ illud quidẽ plurĩ eſtimãdũ. ſꝫ ea eſtĩatio ge
nere valet. nõ magĩtudĩe. nã quõ eſtĩatio que axia dicitur. neq; ĩ
boĩs natura ſit/ nõ rurſus ĩ malis q̃tũcũq; eo addideris ĩ ſuo ge
nere manebit. Alia ẽ igitur propria eſtĩatio virtutis que genere
nõ creſcẽdo valet. nec vero perturbatões aĩorũ que vitã ĩſipiẽtiũ
miſerã acerbãq; reddũt(quas greci Pathe appellant)poterã ego
verbũ ipſũ ĩterpretãs morbos appellare. ſꝫ nõ ꝯueniet ad omnia
Quis eĩ miſericordiã aut ipſã iracũdiã morbũ ſolet dicere. at illi
dicũt Pathos. ſit igitur perturbatio que noĩe ipſo vicioſa decla=

rari videtur. nec hee perturbatiões ĩ aliqua naturali mouentur. oẽſq; hee ſũt genere quatuor. Partibus plures egritudo/formido/libido. quãq; Stoici cõi noĩe corporis et animi hedonẽ appellãt. Ego malo letitiã appellare: quaſi geſtiẽtis animi dationẽ voluptariã: perturbatiões aũt nulla nature vi cõmouẽtur. oĩa que ea ſũt opiniones ac iudicia leuitatis. itaq; is ſapiẽs ſẽper vocabit Omne aũt quod hoẽſtũ ſit: id eẽ propter ſe expetẽdũ cõe nobis ẽ cũ multorũ aliorũ phõrũ ſnĩs. preter eĩ tres diſciplinas qui virtutẽ a ſũmo bono excludũt/ ceteris oĩbus phĩs hec eſt tuẽda ſnĩa Maxĩe tamẽ in Stoicis qui nihil aliud ĩ bonorũ numero niſi honeſtũ eẽ voluerũt. ſʒ hec quidẽ eſt perfacilis/et perexpedita defẽſio quis eſt eĩ/aut quis vnq̃ fuit/aut auaritia ta ardẽti/aut tã effrenatis cupiditatibus: vt eãdem illã rẽ quã adipiſci ſcelere quouis velit/ nõ multis partibus malit ad ſeſe etiã oĩ ĩpunitate propoſita ſie facinore q̃ illo mõ peruenire. quam vero vtilitatẽ/aut quẽ fructũ petẽtes ſcire cupimus illa que occulta nobis ſũt quo mõ moueãtur/ quibuſq; de cauſis ea verſãtur ĩ celo? quis aũt tã agreſtibus iſtitutis viuit/ aut quis cõtra ſtudia nature tã vehẽnter obdurauit: vt a rebꝰ cognitu dignis abhorreat. eaſq; ſine voluptate/ aut vtilitate aliq̃ nõ requirat/ et pro nihilo putet? aut quis ẽ qui maiorũ aut Aphricanorũ/aut eius quẽ tu ĩ ore ſẽper habes pro aui mei ceterorũq; virorũ fortiũ/atq; oĩ virtute preſtãtiũ/facta/dicta/cõſilia cognoſcẽs/nulla aĩo afficiatur voluptate? quis aut hoẽſta ĩ familia ĩſtitutus/et educatus ĩgenue/nõ ipſa turpitudine etiã ſi eũ leſura nõ ſit offẽditur/ q̃uis aĩo equo videt eũ quẽ ĩpure ac flagitioſe putet viuere? quis nõ odit ſordidos/vanos/leues/futiles? Quid aũt dici poterat ſi turpitudinẽ nõ ipſã per ſe fugiẽdã eẽ ſtatuerimus. quo minus hoiẽs tenebras et ſolitudinẽ nacti nullo dedecore ſe abſtineãt niſi eos per ſe fedi tante ſua turpitudo ipſa deterreat. Innumerabilia dici poſſũt in hãc ſẽtẽtiã. ſʒ nõ necẽ eſt. nihil eſt eĩ de quo minus dubitari poſſit et hoẽſta expetẽda per ſe/et eodẽ mõ turpia per ſe eẽ fugiẽda.

Ca. iii. Oſtendit id quod honeſtũ eſt pluris eẽ eſtimãdum q̃ illa media que ex eo cõparentur;

Onſtituto aūt illo de quo ante diximus. quod honeſtū ſit
id eſſe ſolū bonū: itelligi necē eſt pluris id quod hoēſtū ſit
eſtimādū eē ꝙ̃ illa media que ex eo cōparētur ſtultitiā / aut teme
ritatē / et iiuſtitiā / et itēperātiā / quā dicimus eē fugiēdā propter
eas res que ex ipſis eueniāt. nō ita dicimus / vt cū illo quod po=
ſitū eſt ſolū id eē malū quod turpe ſit hec pugnare videatur orō
propterea ꝙ ea nō ad corporis icōmodū referūtur: ſʒ ad turpes
actiōes que oriūtur a viciis. quas ei greci Cachias appellāt / vi=
cia malo ꝙ̃ malicias noiare. Hec tu inꝙ̃ Cato verbis illuſtribus
et id quod vis declarātibus. itaqꝫ mihi videris latine docere phi=
loſophiā et ei quaſi ciuitatē dare. que quidem adhuc peregrinari
rome videbatur nec offerre ſeſe nr̄is ſermōibus. et iſtā maxime
propter limatā quadā / et rerū et verborū tenuitatē ſcio ei quoſ=
dā qui ꝗ̃uis ligua phāri poſſit (nullis ei partiōibus / nullis diffi
nitiōibus vtūtur) ipſi qui dicūt ea ſe mō probare quibus natura
tacita aſſētiatur. itaqꝫ i rebus minīe obſcuris nō multū eſt apud
eos diſcernēdi labor. quare attēdo te ſtudioſe et quecūqꝫ rebꝰ hiis
de quibus hic ſermo ē noīa iponis memorie mādo. mihi ei erit
iſdē iſtis fortaſſe iā vtēdum virtutibus. Igitur rectiſſie mihi vi=
deris. et ad cōſuetudinē nr̄e orōis vita poſuiſſe cōtra. quod ei vi=
tuperabile eſt per ſe ipſū id eo ipſo vitiū noīatū puto. vel etiā a
vicio dictū vituperari. ſi Cachiā malitiā dixiſſes ad aliud nos v=
nū certū viciū ɔſuetudo latina traduceret. hoc oī virtuti vitium
ɔtrario noīe opponitur. tū ille hiis igitur ita poſitis iquit ſequi
tur magna cōtentio que pertracta eſt a Peripatheticis mollius.
Eſt ei eorū cōſuetudo dicēdi nō ſatis acuta propter ignorationē
dialetice. Carneades tuus egregia quadā exercitatiōe in dialeti=
cis ſūmaqꝫ eloquētia rem in ſūmū diſcrimē adduxit propterea ꝙ
pugnare non deſtitit. In omni hac queſtiōe que de bonis et ma
lis appelletur non eſſe rerum Stoicis cum Peripatheticis con=
trouerſiā: ſʒ nominū. mihi autem nihil tā perſpicuum videtur:
ꝙ̃ has ſententias horum philoſophorum re inter ſe: magis ꝙ̃
verbis diſſidere. Maiorē multo habere Stoicos et Peripatheti=
cos rerū oīno diſcrepantiā: ꝙ̃ verborū. Quippe quom Peripa=

thetici oīa que ipſi bona appellāt pertinere dicāt ad beate viuēdū
nrī vero quod eſtīatiōe oīo aliq̃ dignū ſit ↄpleri vitā beatā putēt
an nō certius quicꝙ̃ pōt eē ꝙ̃ illa rō ē horū q̇ dolorē ī malis po
nūt nō poſſe ſapiētē beatū eē quō eculeo torqueatur. Eorū autē
qui dolorē ī malis nō habēt rō certe cogit/vt ī oībꝰ tormētis cō
ſeruetur beata vita ſapiēti. eteī ſi dolores eoſdē tollerabilius paci
antur qui excipiūt eos pro patria ꝙ̃ qui leuiore de cā/opīo facit
nō natura vī doloris/aut maiorē aut minorē. Ne illud quidē eſt
ↄſētaneū/vt ſi cū tria genera bonorū ſit/que ſnīa ē Peripatheti=
corū eo beatior quiſqꝫ ſit quod ſit corporis aut externis boīs ple
nior vt hoc idē approbādū ſit bonis. vt qui plura hēat que ī cor
pore magni eſtimātur ſit beatior. Illi eī corporis ↄmodis ↄpleri
vitā beatā putāt. nrī nihil minus. Nā quō ita placeat/ nec eorū
quidē bonorū que nos bona vere appellemꝰ frequētia beatiorē
vitā fieri/aut magis expetēdā aut pluris eſtimādā/certe minus
ad beatā vitā pertinet multitudo corporis ↄmodorū. eteī ſi vale=
re etiā ſapere magis expetēdū ſit/ꝙ̃ ſapere ſolū/neqꝫ tamē ſi vtrū
qꝫ ſit eſtīatiōe dignū pluris ſit ↄiūctū/ꝙ̃ ſapere ipſū ſeparatū. nā
qui valitudinē eſtīatiōe aliqua dignā videamꝰ/neqꝫ tamē eā ī bo
nis ponimꝰ/idē cēſemꝰ nullā eē tātā eſtīationē/vt ea virtuti āte=
pōtur. Quod idē Peripathetici nō tenēt. quibꝰ dicēdū ē. que et
hoēſta actio ſit/et ſie dolore eā magis eē expetēdā/ꝙ̃ ſi eēt eadem
actio cū dolore. Nobis aliter videtur recte ſecus ne poſtea. ſꝫ po
teſt ne rerū maior eē diſſēſio/vt eī obſcuratur et effunditur luce
ſolis lumē lucerne/ et vt īterit magītudīe maris egei ſtilla ma=
ris/et vt ī diuiciis creſci tetucii acceſſio/ et gradus vnus ī ea via
que ē hīc ī īdiā/ſic quō ſit is bonorū finis quē Stoici dicūt/ oīs
iſta rerū ī corpore harū exiſtīatio/ſplēdore virtutis et magītudi
ne obſcuretur/z obruatur atꝫ īteręat necē ē. et quēadmodū opor
tunitas(ſic eī appellemus euceriā)nō fit maior productōe tēpo=
ris. habēt eī ſuū modū quecūqꝫ oportuna dicūtur/ſic recta effe=
ctio catorthoſim enim ita appello quoniā rectū factum catortho
ma ita ↄueniētia. recta igitur effectio deniqꝫ ipſū bonū/ quod in
eo poſitum eſt/vt nature conſentiet/creſcēdi acceſſionē nullā hēt

vt oportunitas illa/ſic hec de quibus dixi nō fiūt tēporis produ
ctiōe maiora. ob eā cāꝫ ſtoicis nō videtur optabilior. nec magis
expetēda beata vita ſi ſit lōga/ꝙ ſi breuis. vtunturqꝫ ſimili. vt ſi
Cothurni laus illa eēt ad pedē apte ɔuenire/neqꝫ multū Cothur
ni paucis āteponerētur nec maiores minoribꝰ. Sic oē quorū bo
nū ɔueniētia atqꝫ oportunitate finitur/ne plura paucioribꝰ/nec
lōgiquiora breuioribꝰ āteponerēt. nec vero ſatiſ acute dicūt ſi bō
valitudo pluris eſtimāda ſit lōga ꝙ breuis. ſapiētie quoqꝫ vſus
lōgiſſimꝰ quiſqꝫ ſit pluri nō ītelligūt valitudis eſtiatiōꝫ ſpacio
iudicari virtutis oportunitate vt videātur qui illud dicāt idē hoc
eē dicturi/bonā mortē/et bonū partū meliorē lōgū eē ꝙ breuē.
nō vidēt alia breuitate pluris eſtiari/alia diuturnitate. Itaqꝫ cō=
ſētaneū ē hiis que dicta ſūt/rōne illorū/q illū bonorū finē quod
appellamꝰ extremū quod vltimū creſcere putēt poſſe/iiſdē place
re eē aliū alio etiam ſapiētiorē. Itēqꝫ aliū magis alio vel peccare
vel recte facere. quod nobis nō licꝫ dicere q creſcere bonorū finē
nō putamꝰ. vt ei q demerſi ſūt ī aq̄/nihilo magis reſpirare poſ=
ſūt/ſi lōge ſūt a ſūmo vt iā iāqꝫ poſſit emergere/ꝙ ſi etiā quō eſ=
ſēt ī profūdo. nec catulꝰ ille q iā appropīquat vt videat plus cer
nit/ꝙ is qui mō ē natus. Itē qui proceſſit aliq̄tū ad virtutis adi
tū nihilominꝰ ī miſeria ē/ꝙ ille q nihil proceſſit. z mirabilia vi
deri ītelligo. Sꝫ quō certe ſuperiora firma ac vera ſit/hiis autē
ea ɔſētanea et ɔſequētia/ne de eorū q dē ē veritate dubitādū. ſꝫ ꝙ
ꝙ negēt/nec virtutes nec vicia creſcere/et ide vtrūqꝫ eorū fundi
quodāmō/et quaſi dilatari putāt. diuitias aūt diogenes cēſeat cā
nō mō vī hēre/vt quaſi duces ſint ad voluptatē/et ad valitudinē
bonā/ſꝫ etiā vt ī ea ɔtineāt/nō idē facere eas ī virtute neqꝫ ī cete
ris artibꝰ/ad quas eē dux pecunia pōt. ɔtinere aūt nō pōt. Itaqꝫ
ſi voluptates aut ſi bō valitudo ſit ī boīs/diuitias quoqꝫ ī bonis
eē ponēdas. at ſi ſapiētia bonū ſit nō ſequitur/vt etiā diuitias bo
nū eē dicamuꝰ. nec ab vlla re que nō ſit ī boīs/id quod ſit ī boīs
ɔtineri pōt. ob eāqꝫ cāꝫ qꝫ cogitatōes ɔprehēſiōeſqꝫ rerū e quibꝰ
effitiūtur artes/ad appetitōes mouēt cū diuicie nō ſit ī boīs nul
la ars diuiciis ɔtineri pōt. ꝙ ſi de artibꝰ ɔcedamꝰ/virtutis tamē

nō ſit eadē rō. hec plurie ɔmēdatōis et exercitatōis idigeat. quod
idē in artibus nō ſit. et ꝙ virtus ſtabilitatē/ firmitatē/ conſtan=
tiā totius vite ɔplectatur. nec hec eadē ī artibꝰ eē videamus. dei=
ceps explicatur differētia rerū. quā ſi nō vllā eē diceremꝰ/ ɔfūde
retur oīs vita. vt ab Ariſtōe/ neqꝫ vllū ſapiētie munus aut opus
īueniretur/ quū iter res eas que ad vitā degēdā pertinerēt/ nihil
oīo itereēt/ nō vllū delectū adhiberi oporteret. itaqꝫ quō eēt ſatis
ɔſtitutū/ id ſolū eē bonū/ quod eēt hoēſtū. et id malū ſolū ꝙ tur=
pe/ tūc hec vt illa que nihil valerēt ad beate miſereve viuēdū/ a=
liquid tamē quod differrēt a ſe eē voluerūt vt eſſent eorū aliqua
eſtīabilia alia ɔtra alia neutrū. queqꝫ aūt extimāda eēnt eorū ī a=
liis ſatis eē cē/ ꝙobrē quibuſdā āteponerēt. vt ī valitudīe/ vt ī ite
gritate ſēſuū/ vt ī doloris vacuitate/ vt glorie diuiciarū ſimiliū
rerū. alia aūt nō eē eiuſmōi. Itēqꝫ eorū que nulla eſtīatiōe digna
eēnt/ partī ſatis hēre cē/ ꝙobrē reicerēt vt dolorē/ morbū/ ſenſuū
amiſſionē/ paupertatē/ ignominiā/ ſimilia horū. partī nō. Itēqꝫ
hinc eē aliud exortū quod zeno pregmenō. ɔtraqꝫ quod appreg
menō noīauit/ quō vteretur ī ligua copioſa factis tamē noībꝰ ac
nouis/ quod nobis ī hac īope ligua nō ɔceditur. ꝙꝙ tu hāc copi
oſiorē etiā dicere ſoles. ſꝫ nō alienū ē quo facilius vis verbi ītel=
ligatur. rōnē huius verbi faciēdi zenōis exponere. vt eī īquit ne
mo dicit ī regia regē ipſū ꝙ productū eē ad digitatē. Idē eī ē pre
gmenō. ſꝫ eos qui ī aliquo honore ſit/ quorū ordo proxīe acce=
dit vt ſecūdꝰ ſit ad regiū prīcipatū/ ſic ī vita nō ea que primario
loco ſūt/ ſꝫ ea que ſecūdum locū obtinēt/ pregmena. i. producta
noīentur. Que vel ita appellemꝰ id erit verbū e verbo vel pro
mota ⁊ remota/ velud dudū diximꝰ/ propoſita vel precipua. ⁊ il
la reiecta. re eī ītellecta ī verborū vſu faciles eē debemꝰ. quoniā
aūt oē quod ē bonū primū locū tenere dicimus/ necē ē/ nec bonū
eē nec malum/ hoc quod propoſitū/ vel precipua nominamus.
Itaqꝫ id diffinimus quod ſit indifferens cum eſtimatione medi
ocri. quod enim ille adiaphoron dicit id mihi ita occurrit vt in=
differens diuiditur. Neqꝫ enim illud fieri poterat vllo modo vt
nihil relinqueretur in mediis quod aut ſecūdū naturā eēt aut cō

tra. Nec quō iđ reliqueretur nihil hiis poni / quod ſatis eſtiabile
eēt, nec hec poſita / non aliq̄ eēnt prepoſita. recte igitur hec facta
diſtīctio ē. atꝫ etiā ab hiis quo facilius reſpici poſſit hoc ſimile po
nitur. vt eī īquiūt / ſi hoc figamus eē quaſi finē / et vltimū ita ia
cere talū vt recte aſſiſtat q̇ ita talus erit iactꝰ vt cadat rectus pre
poſitū q̇ddā hēbit ad finē qui aliter ꝯtra. Neqꝫ tamē illa prepoſi
tio tali ad eū quē dixi finē pertinebit. ſic ea que ſūt prepoſita re=
ferūtur illa quidē: ſꝫ ad eius vī naturāqꝫ nihil pertinēt. ſequitur
illa diuiſio. vt bonorū alia ſit ad illud vltimū pertinētia. ſic eī ap
pello que celica dicūtur. nā hoc ipſū īſtituamus vt placuit pluri
bus verbis dicere quod nō poterimꝰ: vt res ītelligatur. alia autē
efficiētia que greci poetica: alia vtrūqꝫ. de pertinētibꝰ nihil ē bo
nū preter actōes hoēſtas. de efficiētibꝰ nihil preter aīcū. ſꝫ ⁊ per
tinētē et efficiētē: ſapiētē volūt eē. nā qꝫ ſapiētia ē ꝯueniēs actio:
erit cū illo pertinēti genere quod dixi. Quod aūt hoēſtas actōes
affert: et efficit id efficiēs dici pōt hec que prepoſita dicimꝰ par
tī ſūt per ſe ipſa prepoſita. partī ꝙ aliquid efficiūt. partī vtrūqꝫ
per ſe. vt q̄dā habitus oris ⁊ vultus. vt ſtatus. vt motꝰ. ī quibꝰ
ſūt et preponēda quedā etiā reiciēda. alia ob eā rē prepoſita dicē=
tur ꝙ ex ſe aliquid efficiāt. vt pecunie. alia aūt ob vtrāqꝫ rē. vt ī=
tegri ſēſus. vt bona valitudo. De bona aūt fama. quā eī appellāt
eudoxiā aptius ē hoc loco bonā famā appellare ꝙ̄ gloriā. Criſip
pus quidē ⁊ Diogenes detracta vtilitate ne digitū quidē ī eā por
rigēdū eē dicebāt quibꝰ ego vehēnter aſſētior: q̇ aūt poſt eos fu=
erūt: quō Carneadē ſuſtinere nō poſſēt. hāc quā dixi bonā famā
ipſā propter ſe prepoſitā et ſumēdā eē dixerūt. eēqꝫ hoīs īgenii et
liberaliter educari velle bene audire a parētibꝰ propīquis a boīs
etiā viris. Idqꝫ propter rē ipſā nō propter vſū. dicūtqꝫ vt liberis
ꝯſultū velimꝰ etiā ſi poſtumi futuri ſit propter ipſos ſit future
poſt mortē fame: tamē eē propter rē etiā detracto vſu ꝯſulēdum
ſed quando quod honeſtum ſit: id ſolum bonum eſſe dicamus
conſentaneum tamen eſt fungi officio. Quem id officium nec
in bonis ponamus: nec in malis. Eſt enim aliquid in hiis rebus
probabile et quidem eſt ita: vt eius ratio reddi poſſit. Eſt autem

officiũ quod ita factũ eſt/vt eius facti probabilis rõ reddi poſſit
ex quo ĩtelligitur officiũ mediũ quoddã eẽ quod neqꝫ ĩ bonis po
natur/neqꝫ ĩ ꝯtrariis.quoniã ẽ ĩ hiiſ rebꝰ que nec ĩ virtutibꝰ ſũt
nec ĩ viciis.eſt tamẽ quiddã quod vſui poſſꝫ eẽ.tollẽdũ id nõ eſt
Eſt aũt eius generis actio quoqꝫ quedã.z quidẽ talis vt rõ poſtu
let agere aliquid/et facere eorũ.ꝙ aũt rõne actũ ſit id officiũ ap
pellamꝰ.Eſt igitur officiũ eius generis quod nõ ĩ boĩs ponatur
nec ĩ ꝯtrariis.Atqꝫ perſpicuũ etiã illud ẽ ĩ iſtis rebꝰ mediis ali=
quid agetur ſapiẽter. Indicat igitur quõ agit officiũ illud eẽ/ꝙ
quoniã nihil fallitur ĩ iudicãdo/erit ĩmediis rebus officiũ quod
efficitur etiã hac ꝯcluſiõe rõis.quoniã enĩ videmus eẽ quiddã ꝙ
recte factũ appellemus/ id aũt eẽ perfectũ officiũ.erit aũt etiã ĩ
choatũ vt ſi iuſte depoſitũ reddã ĩ recte factis ſic ĩ officiis põtur
depoſitũ reddere. Illo enĩ adito iuſte facit recte factũ.per ſe aũt
hoc ipſũ reddere ĩ officio poĩtur/quoniãqꝫ nõ dubiũ ẽ quĩ ĩ hiis
que media dicimꝰ ſit aliud ſumẽdũ/aliud reiiciẽdũ.quicquid ita
fit aut dicitur oĩ officio ꝯtinetur.ex quo ĩtelligitur quoniã ſeip=
ſos oẽs natura diligũt tã ĩſipiẽtẽ q̃ ſapiẽtẽ ſũpturũ que ſecũdum
naturã ſit reiecturũqꝫ ꝯtraria.Ita ẽ quoddã cõe officiũ ſapiẽtis et
ĩſipiẽtiſ.ex quo efficitur verſari ĩ hiis que media dicamꝰ.ſꝫ quõ
ab hiis oĩa proficiſcãtur officia/nõ ſĩe cã dicitur ad ea referri oẽſ
nrãs cogitatiões/ĩ hiis et exceſſũ e vita/z e vita mãſionẽ.In quo
eĩ plura ſũt que ſecũdũ naturã ſũt/huius officiũ ẽĩ vita manere
ĩ quo aũt aut ſũt plura cõtraria/ aut fore videtur/huius officiũ
eſt e vita excedere.Ex quo apparet z ſapiẽtis eẽ aliquãdo officiũ
excedere de vita quõ beatus ſit/et ſtulti manere ĩ vita quõ ſit mi
ſer.Nã bonũ illud z malũ/quod ſepe iã dictũ ẽ poſtea ꝯſequitur
prima aũt illa nature ſiue ſecũda ſiue ꝯtraria ſub iudiciũ ſapiẽtis
z delectũ cadũt eſtqꝫ/illa ſubiecta quaſi materia ſapientie.Itaqꝫ et
manẽdi ĩ vita z migrãdi rõ oĩbꝰ hiis rebꝰ quas ſupra dixi meti
enda. nã neqꝫ hiis qui virtute retinẽtur ĩ vita/neqꝫ hiis qui ſine
virtute ſũt/mors eſt appetenda. vt ſepe officium eſt ſapientis
deficere a vita quom ſit beatiſſimus ſi id opportune facere poſ=
ſit quod eſt conueniẽter nature viuere. ſic enim cenſẽt opportu=

nitatis eē beate viuere. Itaq; a ſapiētia precipitur ſeipſā ſi iuſſerit ſapiēs vt reliquat. q̃obrē quō viuorū iſta vis nō ſit: vt caſū afferant mortis volūtarie. perſpicuū eſt etiā ſtultorū qui eidē miſeri officiū eē manere in vita: ſi ſint in maiore parte earū rerū quas ſecūdū naturā eē dicimus. quoniā excedēs e vita et manens eque miſer eſt, nec diuturnitas magis ei vitā fugiēdā facit. Nō ſine cā dicitur hiis qui pluribus naturalibus frui poſſint eē in vita manēdū. Pertinere aūt ad rē arbitrātur intelligi natura fieri: vt liberi a parētibus amētur. a quo īicio perfectā cōem hūani generis ſocietatem perſequimur. Quod primū ītelligi debet figura mēbriſq; corporū que ipſa declarāt procreādi a natura habitā eē rōnē. Neq; vero hec īter ſe cōgruere poſſēt: vt natura et procreari vellet et diligi procreatos nō curaret. Atq; etiā in beſtiis vis nature īſpici pōt. quarū in fetu et educatione laborē quō cernimus nature ipſius vocē videmur audire/ q̃ſi perſpicuū ē natura nos a dolore abhorrere. Sic apparet a natura ipſa īpelli: vt eos quos genuerimus amemus. Ex hoc naſcitur vt etiā cōis hoīm īter homines naturalis ſit ꝯmēdatio. vt oportet hoīez ab hoīe ob id ipſū quod hō ſit: nō alienū videri. Vt eī in mēbris alia ſūt tāq̃ ſibi nata. vt oculi et aures. Aliqua etiā ceterorū mēbrorū vſū adiuuāt. vt crura vt manus. Sic īmanes quedā beſtie ſibi ſolū nate ſūt. At illa que in cōca patula pina dicitur. Iſq; qui nateōcha q̃ eā cuſtodiat pinoteres vocatur. In eāq; quō ſe recepit īcluditur: vt videatur monuiſſe vt caueret. Itēq; formice/apes/ciconee/aliorū etiā cā quedā faciūt. multo magis hec ꝯiūctio eſt hoīs. Itaq; natura ſumus apti ad cetus: cōcilia/mūdū/ciuitates/aut cenſet regi numīe deorū eūq; eē quaſi cōmunē vrbē etiā ciuitatē hominū etiā deorū. etiā vnūquēq; noſtrū eius mūdū eſſe partē. Ex quo illud natura ꝯſequitur: vt ꝯmunē vtilitatē nrē āteponamus Vt eī leges oīm ſalutē ſīgulorū ſaluti āteponūt. ſic vir bonus et ſapiēs legibus parēs et ciuilis officii nō ignorans. vtilitate hominū: plus q̃ vnius alicuius aut ſue cōſulit. Nec magis vituperādus eſt proditor patrie q̃ cōmunis vtilitatis aut ſalutis deſertor propter ſuam vtilitatē aut ſalutem. Ex quo fit vt laudandus

ſit is qui mortē appetat pro rep . ꝙ deceat Cariorē eē patriā no
bis! ꝗ̃ noſmetipſos. quoniā ꝙ illa vox inhuana et ſcelerata duci
tur eorū qui negāt ſe recuſare quo minus ipſis mortuis terra=
rū oīum deflagratio ɔſequatur! quod vulgari quodā verſu gre=
co pronūciari ſolet . certe verū eſt etiā hiis qui aliquādo futuri
ſit! eē propter ipſos cōſulēdū ex hac aīorū affectiōe teſtamēta cō
mēdationeſq; morientiū nate ſūt. quodq; nemo in ſolitudīe vitam
agere velit. ne cū infinita quidē voluptatū habūdātia / facile in=
telligitur! nos ad coiūctionē cōgregationēq; oīum et ad naturalē
coīcationē eſſe natos. Impellimur aūt natura! vt prodeſſe veli=
mus ꝗ̃plurimis. In primiſq; docēdo rōnibuſq; prudētie traden=
dis. Itaq; nō facile eſt inuenire qui quod ſciat ipſe nō tradat alte
ri. Ita nō ſolū ad diſcēdū propēſi ſumus! verū etiā ad docēdū. at
q; vt tauris natura datū ē vt pro vitulis cōtra leones / ſumma vi
īpetuq; ɔtēdāt! ſic hii qui valēt opibus atq; id facere poſſūt. vt de
hercule et libero accepimus. Ad ſeruādū genus hoīm natura in
citatur. atq; etiā Iouē cū optimū et maximū dicimus. quōq; eū=
dē ſalutarē hoſpitalē ſtatorē hoc ītelligi volumus ſalutē hoīm in
eius eē tutela. Minīe aūt ɔuenit quō ipſi īter nos abiecti negle=
ctiq; ſimꝰ poſtulare! vt diis īmortalibꝰ cari ſimꝰ! et ab hiis dili=
gamur. Queādmodū igitur mēbris vtimur priuſꝗ̃ didicimus
cuius ea vtilitatis cā hēamus! ſic īter nos natura ad ciuilē ɔītatē
ɔiūcti et cōſociati ſumus . Quid ni ita ſe hēret nec iuſtitie vllus
eēt nec hūanitati locꝰ. Et quō hoīm īter hoīs iuris eē vīcula pu
tāt! ſic hoī nil iuris eēt cū beſtiis. preclare eī Criſippus cetera na
ta eē hoīm cā et deorū. eos aūt coītatis ⁊ ſocietatis ſue! vt beſtiis
vti ad vtilitatē ſuā poſſit ſine iiuria. quōq; ea natura eēt hoīs / vt
cū genere hūano ꝗ̃ſi ciuile ius īterc̄ederet! ꝗ id ɔſeruaret eū iu=
ſtū! ꝗ migraret eū iiuſtū fore. Sed queādmodū theatrū quō cōe
ſit! recte tamē dici pōt eius eē! cū locū quē quiſq; occuparit. ſic in
vrbe mūdove cōmuni aduerſatur ius! quo minus ſuū quicq; cu
iuſq; ſit. Quō aūt ad tuēdos ɔſeruādoſq; hoīes hominē natū eē
videamus. cōſētaneū eſt huic nature! vt ſapiēs velit gerere et ad
miniſtrare rempu. Atq; vt e natura viuat vxorē adiūgere et vel

le ex ea liberos procreare!ne amores quidē ſactos a ſapiēte alie=
nos eē arbitrātur. Cynicorū aūt rōnē/atq; vitā alii cadere in ſa=
piētē dicūt(ſi quis eiuſmōi forte caſus īciderit!vt id faciēdū ſit)
alii nullo mō.vt ergo ↄſeruetur oēs hoī erga hoīez ſocietas/cō=
iūctio/ caritas/ et emolimēta / et detrimēta (que ophelimata et
blāmata appellāt)cōia eſſe voluerūt. quorū altera proſūt!nocēt
altera.nec ſolū ea cōia! verū etiā paria eē dixerūt!incōmoda aūt
aut cōmoda.Ita eī euchreſtemata z dyſchreſtemata appello coīa
eē voluerūt. Illa eī que proſūt aut que nocēt/ aut bona ſūt/aut
mala(que ſint paria)neccē eē.cōmoda aūt aut īcōmoda ī eo gene=
re ſūt que propoſita et reiecta dicimus:ea poſſūt paria nō eē.ſed
emolimēta coīa eē dicūtur.recte aūt facta z pctā nō habētur coīa
Amicitiā aut adhibēdā eē cēſēt!qz ſit ex eo genere que proſūt.q̄
q̄ aūt in aīcitiā/alii dicāt eque carā eē ſapiēti rōnē aīci!ac ſuā.alii
aūt ſibi cuiq; cariorē ſuā! tamē id quoq; poſteriores fatētur alie=
num eē a iuſticia/ad quā nati eē videamur detrahere quid de ali
quo quod ſibi aſſumat. Minime vero probatur huic diſcipline
(de qua loquor)aut aīcitiā/aut iuſtitiā/ propter vtilitates aſciſci
aut probari. Eedē eī voluptates poterūt eas labefactare atq; per
uertere.etei nec iuſtitia/nec aīcitia eē oīo potuerūt! niſi ipſa per
ſe expetātur.Ius aūt(quod ita dici appellariq; poſſit!id eē natu=
ra alienūq;)eē a ſapiēte nō mō iiuriā cui facere! verū etiā nocere
nec vero rectū ē cū aīcis aut benemeritis ↄſociare aut ↄiūgere in
iuriā.grauiſſimeq; et veriſſie defēditur nūq̄ equitatē ab vtilitate
poſſe ſeiūgere. etiā quicquid equū iuſtūq; eēt!id etiā honeſtū vi
ciſſiq; quicquid eēt hoēſtū! id iuſtū etiā/atq; equū fore. Ad eas
virtutes(de quibus diſputatū ē) dyaleticā etiā adiūgit et phiſicā
eaſq; ābas virtutū noīe appellat.Alterā q heat rōnē ne cui fallo
aſſētiamꝰ!ne ve vnq̄ captioſa probabilitate fallamur.Eaq; de bo
nis et malis dixerimꝰ!vt tenere tueriq; poſſimꝰ.nā ſine hac ai te
quēuis arbitramur a vero abduci falliq; poſſe. recte igitur ſi oī=
bus in rebꝰ temeritas/ignoratioq; vitioſa ē!ab hiis ea que tollit
hec virtꝰ noīata ē.Phiſice quoq; nō ſine cā tributus idē ē honos
propterea q q̂ ↄueniēter nature victurꝰ ſit! ei etiā proficiſcendū

eſt ab oī mūdo et ab eius procuratiōe. nec vero pōt quiſꝙ̄ et de
bonis etiā de malis vere iudicare niſi oī cognita rōne nature etiā
vite etiā deorū. etiā vtrū cōueniat nec ne nature hoīs cū vniuer
ſa queq; ſūt vetera precepta ſapiētiū/ qui iubēt tēpori parere/ z ſe
qui deū et ſe noſcere/ et nihil nimis. Hec ſine phiſicis quā vī ha
beāt/ et habēt maximā videre nemo pōt. Atq; etiā ad iuſticiā co=
lēdā/ ad tuēdas aīcitias et reliquas caritates quid natura valeat.
hec vna cognitio pōt tradere. nec vero pietas aduerſus deos. nec
ꝙ̄ta hiis gracia debeat ſine explicatōe nature ītelligi pōt. Sed iā
ſētio me eē lōgius prouectū ꝙ̄ propoſita rō poſtularet. verū ad=
mirabilis ꝯpoſitio diſcipline incredibiliſq; rerū traxit ordo. Que
per deos īmortales nō ne miraris. Quid eī aut etiā natura qua
nihil ē aptius/ nihil deſcripſius/ aut in operibus manu factis tā
ꝯpoſitū tāq; ꝯpactū et coagmētatū īueniri pōt? Quid poſterius
priori nō ꝯuenit? quid ſequitur quod non reſpōdeat ſuperiori?
quid nō ſic aliud ex alio nectitur/ vt nō ſi vllā litterā moueris li
bēt oīa? nec tamē quicꝙ̄ ē quod moueri pōt? ꝗ grauis vero/ ꝙ̄ ma
gnifica/ ꝗ cōſtās ꝯficitur perſona ſapiētis/ qui cū ratio docuerit
quod hoēſtum eēt/ id eē ſolū bonū/ ſēper ſit neceē ē beatus. vereq;
oīa iſta noīa poſſideat/ que irrideri ab īperitis ſolēt. Rectius enī
appellabitur rex ꝙ̄ Torquinius qui nec ſe nec ſuos regere potu
it. Rectius magiſter populi (Is eī ē dictator) ꝙ̄ Silla qui triū pe
ſtiferorū viciorū luxurie/ auaritie/ crudelitatis/ magiſter fuit. re
ctius diues/ ꝙ̄ Craſſus qui niſi eguiſſꝫ nūꝙ̄ eufratē nulla belli cā
trāſire voluiſſꝫ. recte eius oīa dicētur/ ꝗ ſcit vti ſolus oībꝰ. recte
etiā pulcher appellabitur. aī eī liniamēta ſūt pulchriora ꝙ̄ cor=
poris. recte ſolus liber nec dnātiōi cuiuſꝙ̄ parēs neq; obediēs cu=
piditati. recte īiūctus cuius etiā ſi corpus ꝯſtrīgatur aīo tamē vī
cula īici nulla poſſīt. nec expectet vllū tēpꝰ etatis/ vt tū deniq; iu
dicetur beatus ne fuerit? Quō extremū vite diē morte cōfecerit
quod ille vnus ſeptē ſapiētibꝰ nō ſapiēter Creſū monuit. nā ſi be
atus vnꝙ̄ fuiſſꝫ/ beatā vitā vſq; ad illū a Cyrro extructū rogum
protuliſſꝫ. ꝙ ſi ita ē/ vt neq; quiſꝙ̄ niſi bonus vir/ et oēs boni be
ati ſīt. ꝗd phīa magis colēdū? aut ꝗd ē virtute diuinius? Finis;

M.T.Ciceronis de finibus Bonorū et Malorū liber Quartus incipit feliciter;

Ve quom dixiſſet/ finē ille, ago aūt ne tu in=
quā Cato iſta expoſuiſti tā multa memoriter
tā obſcura dilucide? Itaq; aut omittamus cō=
tra oīno velle aliquid/aut ſpatium ſumamus
ad cogitandū, tā enī diligēter etſi minus vere
(nā nōdū id quidē andeo dicere) ſꝫ tamē accu=
rate nō mō fundatā/ verūetiā extructā diſciplinā nō ē facile per=
diſcere. Te ne illam tandē inquit. Quom ego te hac noua lege
videā eodem die accuſatori reſpōdere. Et tribus horis perorare/
in hac me cauſa tempus dilaturū putas. Que tamē a te agetur
non melior/ ꝙ ille ſunt quas interdū obtines. Quare iſtā quoq;
aggredere tractatā preſertim et ab aliis et a teipſo ſepe vt tibi de
eſſe non poſſit oratio/ tū ego nō me hercule ſolere temere cōtra
Stoicos, non quo illis admodū aſſentiar/ ſed pudore impedior.
Ita multa dicūt que vix intelligā, obſcura (inquit) quedā eſſe cō
fiteor, nec tamē ab illis ita dicūtur de induſtria/ ſed ineſt ī rebus
ipſis obſcuritas. Quom igitur eaſdē res inꝙ Peripatheticis di=
cētibus, verbū nullū eſt quod nō intelligatur. Eaſdē ne res in=
quit/ an parum diſſerui nō verbis Stoicos a Peripatheticis/ ſed
vniuerſa re etiam tota ſentētia diſſentire? At qui (inquit Cato) ſi
iſtud obtinueris/ traducas me ad te totū licebit. Putabā equidē
ſatis (inquit) me dixiſſe. Quare ad ea primū ſi videtur, ſin aliud
quid voles/ poſtea. Immo iſtud quidē inquā quo loco/ niſi ini=
quū poſtulo/ reſpōde arbitratu meo, vt placet inquit. Et ſi illud
erat aptius equum cuiq; concedere. Exiſtimo inquā Cato vete=
res illos Platonis auditores Speuſippū/ Ariſtotelē/ xenocratē
Deinde eorū Polemonē/ Theophraſtū/ ſatis copioſe et elegāter
habuiſſe conſtitutā diſciplinā/ vt nō eſſet cauſa zenoni cum Pole
monē audiſſet cur et ab eoipſo et a ſuperioribus diſſideret. quo=
rū fuit hec inſtitutio/ in quo animaduertas velī quid putes mu=
tandū, nec expectes dū ad omnia dicā/ que ante dicta ſunt. Vni=
uerſa enī illorū ratione quom tota veſtra cōfligendū puto. qui

quom viderant nos ita eſſe natos! vt et cõmuniter ad eas virtu
tes apti eſſemus! que note illuſtreſq; ſunt. Iuſtitiã dico. tempe=
rantiam. ceteraſq; generis eiuſdem. Que omnes ſimiles artium
reliquarum materia/ tantum ad meliorẽ partem tractatione dif
ferunt/eaſq; ipſas virtutes viderent nos magnificẽtius appete=
re et ardentius. Habere etiam inſitam quandam vel potius in=
natam cupiditatem ſciẽtie. natoſq; eſſe ad cõgregationẽ hominũ
ad ſocietatem communitatẽq; generis humani. ea que in maxi=
mis ingeniis! maxime illucere totam philoſophiam tres in par
tes diuiſerũt. quam partitionẽ a zenone retẽtam eſſe videmus.
quarum (quom vna ſit qua mores confirmari putãtur) differo
eam partem que quaſi ſtirps eſt huius queſtionis. Qui ſit enim
finis bonorum morũ (hoc loco tãtum dico) a veteribus Peripa
theticis/Achademiciſq;/qui in re conſentientes vocabulis diffe
rebant eum locũ (quem ciuilem recte appellamus. grece politi=
con) grauiter/et copioſe eſſe tractatum. Q̃ multa illi de repub.
ſcripſerunt/ q̃ multa de legibus/q̃ multa nõ ſolum precepta in
artibus! ſed etiã exempla in orationibus bene dicẽdi reliquerũt.
Primũ enim ipſa illa que ſubtiliter diſſerenda erant polite/ap=
teq; dixerũt. quom diffiniẽtes! tum parcientes vt noſtri etiam!
ſed vos ſqualidius. Eorum vides q̃ niteat oratio. deinde ea que
requirebant orationem ornatã/et grauem. Q̃ magnifice ſũt di=
cta ab illis/q̃ ſplendide de iuſtitia/de fortitudine/de amicitia/de
etate degẽda/de philoſophia/de capeſſenda republica/de tempe
rãtia/de fortitudine hominum/de ſpinis vellẽtium vt ſtoici nec
oſſa nudantium! ſed eorũ qui grandia ornate vellent enucleate
minora dicere. Ita que ſunt eorum conſolationes/que cohorta=
tiones/ que etiam monita et conſilia ſcripta ad ſummos viros?
Erat enim apud eos vt eſt rerum ipſarũ natura! ſic dicẽdi exerci
tatio duplex. nã quicquid queritur id habet aut generis ipſius
ſine perſonis temporibuſq;! aut iis adiũctis facti/aut iuris/aut
nominis controuerſiam. Ergo in vtroq; exercebantur. eaq; diſci
plina efficit tantam illorum vtroq; in genere dicendi copiam.

totū genus hoc et zeno / et ab eo qui ſūt! aut non potuerūt / aut noluerūt / certe reliquerūt! quanq̄ ſcripſit artē rhetoricā Cleantes / Criſippus etiam. ſed ſic vt ſiquis obmuteſcere cōcupiet! nil aliud legere debeat. Itaq̄ vides quomō loquantur. noua verba fingūt. delerunt vſitata. at quanta conantur? mūdum hūc omnem opidum eſſe noſtrū. Incendit igitur eos qui audiunt. vides quātam rem agas vt Cereolis qui habitet totum hunc mūdum ſuum municipium eſſe exiſtimet. quid ille incendat? Reſtinguet citius ſi ardentem acceperit. iſta ipſaq̄ tu breuiter. regem / dictatorem / diuitem / ſolum eſſe ſapientem a te quidem apte ac rotūde quippe. habes enim a rhetoribus. illorū vero iſta ipā quam ex illa de virtutis vi (quā tantam volūt eſſe vt beatum per ſe efficere poſſit) pungunt! quaſi aculeis interrogatiūculis anguſtis quis etiam que aſſentiūtur niſi cōmutanter animo et iidē abeūt qui venerant. res enī fortaſſe vere / certe / graues / non ita tractātur vt debent! ſed aliquāto minutius?

Capitulū primū / Oſtēdit perpulchre artem eſſe ducem certiorem q̄ natura?

Equitur diſſerendi ratio cognitioq̄ nature. nam de ſūmo bono mox (vt dixi) videbimus. et ad id explicandū diſputationem omnem cōferemus. In hiis igitur partibus duabus nihil erat quod zeno cōmutare geſtiret. res enim preclare ſe habent. et quidē in vtraq̄ parte. Quid enim ab antiquis ex eo genere quod ad diſſerendum valet pretermiſſum eſt? qui et diffinierūt plurima et diffiniēdi artes reliquerūt. Quod q̄ eſt diffinitioni adiunctū vt tres in partes diuidatur! id et fit ab illis et quemadmodū fieri oportet traditur. Item de cōtrariis (a quibus ad genera formaſq̄ generū deuenerūt / iam argumēti ratione concluſi / caput eſſe faciunt. eaq̄ perſpicua dicunt. deinde ordinē ſequuntur. Tum quid verum ſit in ſingulis extrema cōcluſio. Quanta aūt ab illis varietas argumentorū ratione cōcludentium! eorūq̄ cū captioſis interrogationibus diſſimilitudo Quid q̄ pluribus locis quaſi denunciant! vt neq̄ ſenſuum fidē ſine ratione / nec rationes ſine ſēſibus exquiramus / atq̄ vt eorū

alterum ab altero ſeparemus ? Quid ea que dialetici nunc tra=
dunt et docent nōne ab illis inſtituta ſunt! inuenta ſunt? de qui=
bus et ſi a Criſippo maxime eſt elaboratum! tamē a zenone mi=
nus multo q̃ ab antiquis. Ab hoc autem quedam non melius!
q̃ veteres. Quedam omnino relicta. quomq; due ſint artes (qui=
bus perfecte ratio et oratio cōpleatur) vna inueniēdi / altera diſ=
ſerendi! hanc poſteriorem et Stoici et Peripathetici! priorē aūt
illi egregie tradiderūt. Stoici omnino ne attigerūt quidem. nā
e quibus locis quaſi theſauris argumēta depromerentur! veſtri
ne ſuſpicati quidem ſunt. ſuperiores aūt artificio et via tradide=
runt. Que quidem res efficit ne neceſſe ſit iiſdem de rebus ſem
per quaſi dictata decantare! neq; acomentariolis ſuis diſcedere.
nam qui ſciet vbi quicq; poſitū quaq;! eo veniat. Is etiā ſi quid
obrutum erit poterit eruere! ſemperq; eſſe in diſputando ſuus.
Quid ſi ingeniis magnis prediti quidam dicēdi copiam ſine ra=
tione conſequūtur! ars tamen eſt dux certior! q̃ natura. Aliud
eſt enim poetarum more verba fundere! aliud ea que dicas rati=
one et arte diſtinguere. Similia dici poſſunt de explicatiōe natu
re qua hii vtuntur et veſtri. Neq; vero ob duas modo cauſas q̃
Epicuro videtur vt pellatur mortis et religionis metus! ſz etiā
modeſtiam quādam cognitio rerum celeſtium affert / iis qui vi
deant quāta ſit etiam apud deos moderatio! quātus ordo! et ma
gnitudinem animi / deorum opera et facta cernētibus! iuſtitiam
etiam! quom cognitum habeas quod ſit ſummi rectoris et do=
mini numen. Quod conſilium / que volūtas / cuius ad naturam
apta ratio! vera illa et ſumma lex a philoſophis datur. Ineſt in
eadem explicatione nature inſatiabilis quedam ex cognoſcendis
rebus voluptas. In qua vna confectis rebus neceſſariis / vacui
negociis / honeſte ac liberaliter poſſimus viuere. Ergo in hac ra
tione tota de maximis fere rebus Stoici illos ſecuti ſunt! vt de
os eſſe et quatuor ex rebus omnia conſtare dicerēt. Quom aūt
quereretur res admodū difficilis! nnm quinta quedam videre=
tur eſſe ex qua ratio et intelligētia oriretur! in quo etiam de a=
nimis cuius generis eſſent quereretur! zeno id dixit eſſe ignem

nonnulla deinde aliter ſed ea pauca. de maxima aūt re eodem modo diuina ratione atq; natura mundum vniuerſū atq; eius maximas partes adminiſtrari. materiam vero rerum et apud eos copiam exilem/apud illos vberrimā reperiemus. q̃multa ab hiis conquiſita et collecta ſunt/ de omniū animantium genere/ortu/ menbris/etatibus: q̃multa de rebus hiis que gignuntur e terra! q̃multe q̃q; de rebus variis et cauſe cur queq; fiat et demōſtrationes queādmodū queq; fiant/qua ex omni copia plurima et certiſſima argumenta ſequuntur ad cuiuſq; rei naturam explicādam. Ergo adhuc (quātum equidē intelligo) cauſa non videtur fuiſſe mutandi nominis non niſi omnia non ſequebatur. idcirco nō erat ortus illinc. Equidem etiā Epicureorum in phiſicis quidem Democritū puto pauca mutat vel plura ſane. At quom e pluribus eadem dicit: tum certe de maximis. Quod item quom veſtri faciant! nō ſatis magnā tribuunt inuentoribus gratiam. ſed hec actenus;

Capi. ii. De ſummo bono (quod cōtinet philoſophiā) zenonis opinionē recitat. que eſt q finis bonorū eſt ſecūdū naturā viuere;

Vnc videamus queſo de ſūmo bono (quod continet philoſophiā) quid tandem attulerit! q̃obrem ab inuētoribus tanq̃ a parētibus diſſentiret. Hoc igitur loco q̃q̃ a te Cato diligēter eſt explicatus finis hic bonorum (qui cōtinet philoſophiam/et qui a Stoicis et quemadmodū diceretur) tamen ego quoq; exponā vt perſpiciamus (ſi potuerimus) quidnam a zenone nouum ſit allatum Quom enī ſuperiores e quibus pleniſſime Polemo ſecūdum naturam viuere ſummū bonum eſſe dixiſſet: his verbis ſignificari Stoici tria dicant! vnum eiuſmodi viuere adhibentē ſcientiam earum rerum! que natura eueniretē hunc ipſum zenonis aiunt finem eſſe declarantem illud quod a te dictum eſt cōuenienter nature viuere. Alterum ſignificare idem vter diceretur officia omnia media aut pleraq; ſeruantē viuere. Hoc ſic expoſitum diſſimile eſt ſuperiori. illud enim rectum quod ca=

torthoma dicebas contingit ſapienti ſoli. Hoc aũt inchoati cũ
iuſdam officii eſt non perfecti. quod cadere in nõnullos inſipi
entes poteſt. Tertiũ aũt omnibus aut maximis rebus iis que
ſecũdum naturam ſint fruentem viuere/ hoc non eſt poſitum
in noſtra actione. Complectitur enĩ et ex eo genere vite quod
virtute finitur/ et ex hiis rebus que ſecũdum naturam ſunt.
nec ſunt in noſtra poteſtate. ſed hoc ſummũ bonum quod cer=
ta ſignificatione intelligitur/eaq; vita que ex ſummo bono de
gitur (quia coniuncta ei virtus eſt) in ſapientem ſolum cadit.
Iſq; finis bonorũ et ab hiis Stoicis ſcriptũ videmus. a xeno=
crate atq; ab Ariſtotele cõſtitutus eſt. Itaq; ab hiis cõſtitutio il
la prima noſtra a qua tu quoq; ordiebare hiis prope verbis ex
ponitur. Omnis natura vult eſſe cõſeruatrix ſui vt et ſalua ſit
et in genere conſeruetur ſuo. Ad hanc rem aiunt artes quoq;
exquiſitas que naturã adiuuarẽt. In quibus ea numeretur in
primis que eſt viuendi ars vt tueatur/ quod a natura datũ ſit
quod deſit/acquirat/iidemq; diuiſerũt naturam hominis in a=
nimum et corpus. quomq; eorũ vnũquodq; per ſe expetendũ
eſſe dixiſſent/ virtutes quoq; vtriuſq; eorũ per ſe expetẽdas eſſe
dixerunt. Quom animã quadã infinita laude anteponerẽt cor
pori/ virtutes quoq; animi bonis corporis anteponebant. Sz
quom ſapientiam tocius hominis cuſtodẽ etiam procuratricẽ
eſſe vellent que eſſet noſter comes et adiutrix/ hoc ſapiẽtie mu
nus eẽ dicebant/ vt cum tueretur qui cõſtaret ex animo et cor=
pore in vtroq; iuuaret eum atq; contineret. Atq; ita re primo
ſĩpliciter collocata/reliqua ſubtilius perſequẽtes corporis bo=
na faciliter quãdam rationem habere cenſebant. De animi bo
nis accuratius exquirebant in primiſq; reperiebãt in hiis eſſe
iuſtitie ſemina. primiſq; ex omnibus philoſophis a natura tri
butum eſſe docuerũt/ vt hii qui procreati eſſent/a procreatori
bus amarẽtur. Et id quod temporũ ordine antiquius eſt. vt cõ
iugia virorum et vxorũ natura cõuicta eſſe dicerẽt/ qui ex ſtir
pe orirentur amicitie cõiunctionũ/atq; ab hiis iniciis profecti
omnium virtutum originẽ et progreſſionẽ ſecuti ſunt. ex quo

magnitudo quoq; animi exiſtebat. qua facile poſſz repugnari ob ſiſtiq; fortune: q maxime res eſſent in poteſtate ſapientis. varie-tates aūt iniuriaſq; fortune facile veterum philoſophorum pre-ceptis inſtituta vita ſuperabat. Principiis aūt a natura datis am plitudines quedam bonorū excitabantur. partim profecte a con templatione rerum occultiorū. quod erat inſitus mēti cognitio-nis amor. ex quo etiam rationis explicandi diſſerēdiq; cupiditas conſequebatur. quodq; hoc ſolum animal natum eſt pudoris / ac verecundie particeps / appetenſq; coniūctionem hominū / ac ſoci etatem / animaduertēſq; in omnibus rebus quas ageret / aut di-ceret: vt ne quid ab eo fieret niſi honeſte z decore. Hiis īiciis (vt ante dixi) tanq̄ ſeminibus a natura datis / temperātia / modeſtia / iuſtitia / et omnis honeſtas perfecta abſoluta eſt. Habes inq̄ Ca to formam illorū eorum de quibus loquor philoſophorū. qua expoſita ſcire cupio que cauſa ſit cur zeno ab hac antiqua inſtitu tione deſciuerit. Quidnam horū ab eo nō ſit prolatum q ne om nem naturam ſui: cōſeruatricē dixerit? An q omne animal ipſe ſibi cōmendatum vt ſe et ſaluū in ſuo genere incolumemq; vel-let? An quom omnium artium finis is eſſet. quidnam maxime quereret id eſt ſtatui debere de totius arte vite? An q quom ani mo cōſtaremus et corpore etiam hec ipſa et eorum virtutes per ſe eſſe ſumēdas? An vero diſplicuit ea que tributa eſt animi vir-tutibus tanta preſtantia? An que de prudētia / de cognitione re-rum / de cognitione generis humani / queq; ab eiſdem de tempe rantia / de modeſtia / de magnitudine animi / de omniū honeſta-te dicuntur? Fatebūtur Stoici hec omnia dicta eſſe preclare. Ne q; eam cauſam zenoni deſciſcendi fuiſſe. alia quedam dicent (cre-do magna) antiquorū eſſe peccata: que ille veri inueſtigandi cu-piēs nullo malo ferre potuerit. Quid enim peruerſius? quid in tolerabilius? quid ſtultius? q̄ bonam valitudinē / q̄ dolorū om-nium vacuitatem / q̄ integritatem oculorū / reliquorūq; ſenſuū non ponere in bonis potius: q̄ dicere nihil omnino īter eas res hiiſq; cōtrarias intereſſe. Ea enim omnia que illi bona dicerent /

prepoſita eſſe non bona. Itemq; illa que in corpore excellerent/
ſtulte antiquos dixiſſe per ſe eſſe expetenda et ſumēda potius/ q̃
expetenda. Eademq; omni vita que in vna virtute conſiſteret/il=
lam vitam que etiam ceteris rebus que eſſēt ſecūdum naturam
habūdaret magis expetēdam non eſſe/ ſʒ magis ſumēdā. quom
q; ipſa virtus efficiat ita beatam vitam vt beatior eſſe non poſſit
tamen quedam deeſſe ſapiētibus/tum quom ſunt beatiſſimi. Ita
q; eos id agere/ vt a ſe dolores/morbos/ debilitates/ repellant.
O magnam vim ingenii cauſamq; iuſtam cur noua exiſteret di=
ſciplina. Perge porro. ſequentur enim que tu ſcientiſſime com=
plexus es/omnē inſipiētiam et iniuſtitiam/alia vitia ſimilia om
niaq; peccata eſſe paria. eoſq; qui natura doctrinaq; longe ad vir
tutem proceſſiſſent (niſi eam plene conſecuti eſſent) ſumme eſſe
miſeros. Neq; inter eorū vitam et improbiſſimorū quicq̃ omni
no intereſſe. vt Plato tantus ille vir ſi ſapiens nō fuerit nihilo
melius/q̃ quis improbiſſimus/nec beatius vixerit. Hec videlʒ
eſt correctio philoſophie veteris et emēdatio que omnino aditū
habere nullum poteſt in vrbem/ī forum/in curiā. Quis enim
ferre poſſet ita loquētem eum qui ſe auctorē vite grauiter et ſa=
pienter agēde profiteretur nomina rerum cōmutātem/ Quom
q; idem ſentiret quod omnes quibus rebus eandem vim tribu=
eret/ alia nomina imponētem/verba nō mutātem/de opinioni=
bus nihil detrahentē/patronuſue cauſe in epilogo pro reo dicēs
negaret eſſe malum exilium/publicationē bonorū/hec reiicien=
da eſſe. non fugienda. nec miſericordem iudicem eſſe oportere.
In contione aūt ſi loqueretur/ſi Anibal ad portas veniſſet/ mu
rumq; iaculo traieciſſet/negaret eſſe in malis capi/venire/ inter
fici/patriam amittere. An ſenatus quom triūphum Aphrica=
no decerneret/ quid de eius virtute aut felicitate poſſet dicere ſi
neq; virtus in nullo niſi in ſapiente/nec felicitas vere dici poteſt
Que eſt igitur iſta philoſophia que cōmuni more in foro loqui
tur/in libello ſuo preſertim quom quod illi ſuis verbis ſignifi=
cent in eo nihil mouetur/de ipſis rebus nihil mutetur/eedē res

maneant alio modo? Quid enī intereſt diuicias/opes/valitudi=
nem/bona dicas/an ne prepoſita? Quom ille qui iſta bona dicit
nihilo plus hiis tribuat: ꝙ tu qui eadē illa prepoſita nominas?
Itaqꝫ homo in primis ingenuus et grauis dignus illa familia=
ritate Scipionis et Lelii Panetius/quom ad. Q. Tuberonē de
dolore paciendo ſcriberet quod eſſe caput debebat ſi probari poſ
ſet: nunꝙ poſuit non eſſe malum dolorem: ſed quid eſſet et qua=
le. quantumqꝫ in eo eſſet alieni. deinde que ratio eſſet proferendi
cuius quidem (quoniā Stoicus fuit ſententia) cōdemnata mihi
videtur eſſe immanitas iſta verborū. Sed vt propius ad ea Ca=
to accedam que ad ea dicta ſunt: preſſius agamus. ea que modo
dixiſti cum hiis cōferamus que tuis antepono. Que ſunt igitur
cōmunia nobis cū antiquis. hiis ſic vtamur: quaſi cōceſſis. que
in controuerſiam veniūt de hiis ſi placet diſſeramus. mihi vero
inquit placet agi ſubtilius. et vt ipſe dixiſti preſſius. Que enī ad
huc pretuliſti popularia ſūt. ego autem a te elegātiora deſidero.
A me ne tu inꝙ: ſed tamē enitar et ſi minus mihi multa occur=
rēt: nō fugiā iſta popularia. Sed primū poſitū eſt noſmetipſos
cōmendatos eſſe nobis. primāqꝫ ex natura hāc habere appetitio=
nē: vt conſeruemus noſmetipſos. hoc cōuenit ſequitur illud vt
animaduertamus qui ſimus ipſi: vt nos quales oportet eſſe ſer=
uemus. Sumus igitur homines. ex animo cōſtamus ⁊ corpore
que ſunt cuiuſdā modi. noſqꝫ oportet (vt prima petitio naturalis
poſtulat) hec diligere: cōſtituereqꝫ ex hiis finē illū ſūmi boni at=
qꝫ vltimi. quem (ſi prima vera ſint) ita cōſtitui neceſſe eſt ſcilicet
earū rerum que ſunt ſecundū naturam ꝙ maxima et ꝙ plurima
adipiſci. Hūc igitur finē illi tenuerūt. quodqꝫ ego pluribus ver
bis: illi breuius ſecūdū naturā viuere. hoc ius bonorū videatur
extremum;

Ca. iii. Ex eiſdem principiis oſtendit ꝙ honeſte viuere (id
eſt enī vel ex virtute vel nature cōgruenter viuere) ſūmū
bonum ſit;

De nūc iſti doceāt vel tu potius. quis enī iſta melius?
quonā modo ab iiſdem prīcipiis profecti efficiatis vt
honeſte viuere(Id eſt enī vel ex virtute. vel nature cō=
gruenter viuere)ſummū bonū ſit. et quonā modo. aut quo loco
corpus ſubito deſerueritis oīaꝫ ea que cū ſecundū naturā ſint:
abſit a noſtra poteſtate. ipſum deniꝫ officiū. Quero igitur quo
mō he tante cōmēdationes a natura profecte / ſubito a ſapientia
relicte ſint. Quod ſi nō hominis ſummū bonū quereremus ſed
cuiuſdā animātis: is aūt eēt nihil niſi animus(liceat enī fingere
aliquid eiuſmodi quo verū facilius reperiamus)tamen illi ani=
mo non eſſet hic noſter finis. deſideraret enī valitudinē / vacuita
tē doloris. appeteret etiā cōſeruationē ſui / earūꝫ rerū cuſtodiam
finemꝫ ſibi cōſtitueret ſecundū naturā viuere. Quod eſt(vt di=
xi)habere ea que ſecūdum naturā ſunt vel omnia vel plurima z
maxima. Cuiuſcūꝫ enī modi animal cōſtitueris: neceſſe eſt etiā
ſi id ſine corpore ſit vt fingimus inde eſſe in animo quedā ſimi=
lia eorū que ſint in corpore. vt nullo modo niſi vt expoſui cōſti=
tui poſſit finis bonorū. Criſippus aūt exponēs differētias ani=
mātiū / ait alias earū corpore excellere. alias aūt animo nōnul=
las valere vtraꝫ re. Deīde diſputat quod cuiuſꝫ generis animā
tis ſtatui deceat extremū. Quom aūt hominē in eo genere po=
ſuiſſet / vt ei tribueret animi excellentiā: ſummū bonū id cōſtitu
it non excellere animo: ſed vti nihil eſſe preter animū videretur
cōſtitui ſummū bonū. Vno aūt modo in virtute ſola ſūmū bo=
num recte poneretur: ſi quod eſſet animal quod totū ex mente
cōſtaret. id ipſū tamē ſic vt ea mēs nihil haberet in ſe quod eſſet
ſecundū naturā vt valitudo eſt. Sed id ne cogitari quidē poteſt
quale ſit vt nō repugnet ipſum ſibi. Sin dic obſcurari quedam
nec apparere quia valde parua ſint. nos quoꝫ cōcedimus quod
dicit Epicurus de voluptate: que minime ſit voluptates: eas ob
ſcurari ſepe et obrui. ſed nō ſunt in eo genere tante cōmoditates
corporis. tāꝫ producte temporibus tāꝫ multe. Itaꝫ in quibus
propter earū exiguitatē obſcuratio ſequitur / ſepe accidit: vt ni=

hil intereſſe nrā fateamur: ſit illa nec ne ſint. vt in ſole quod a te
dicebatur lucernā adhibere nil intereſt / aut teruntiū addere Cre
ſi pecunie. Quibus aūt in rebus obſcuratio tāta nō ſit: fieri ta=
mē pōt vt idipſū quod ītereſt nō fit magnū vt ei qui iocūde vi=
xerit ānos decē ſi eque vita iocūda mēſtrua addatur. qz momētū
aliquod hēat ad iocūdā acceſſionē bonū ſit. Si aūt id nō cōcedat:
nō ɔtinuo vita beata tollitur. bona aūt corporis huic ſunt (quod
poſterius poſui) ſimiliora. habēt eī acceſſionē dignā in qua elabo
retur vt mihi in hoc Stoici iocari videātur īterdū quom ita di=
cāt. ſi ad illā vitā que cū virtute degatur ampulla / aut ſtrigulis
accedat: ſūpturū ſapiētē eā vitā potius quo hec adiecta ſint: nec
beatiorē tamē ob eā cauſā fore: hoc ſimile tandē eſt nō riſu poti=
us q̃ orōne eiiciēdū. Ampulla enī ſit nec ne ſit quis nō iure op=
timo derideatur ſi laboret. At vero grauitate mēbrorū et crucia
tu dolorē ſi quis quē leuet magnā ineat gratiā nec ſi ille ſapiens
ad tortoris eculeū a tyranno ire cogatur ſimilē hēat vultum acſi
ampullā perdidiſſet. ſʒ vt magnū et difficile certamē iniēs cū ſi
bi cū capitali aduerſario dolore depugnādum videret: excitaret
oēs natiōes fortitudīs / ac paciētie. quarū preſidio īiret illud dif=
ficile (vt dixi) magnūqꝫ preliū. deinde nō queremus quid obſcu
retur aut intereat (qz ſit admodū paruū) ſʒ q̀d tale ſit vt expleat
ſūmā. vna voluptas e multis obſcuratur in illa vita voluptaria
ſʒ tamē ea (q̃uis perua ſit) pars eſt eius vite que poſita eſt in vo
luptate. nūmus in Creſi diuiciis obſcuratur: pars eſt tamē diui=
ciarū. Quare obſcurētur etiā hec que ſecūdū naturā eē dicimus
in vita beata ſint mō partes beate vite. Atqui ſi vt cōuenire de=
bet inter nos eſt quedam appetitio naturalis: ea que ſecūdū na=
turam ſūt appetens: eorū omniū eſt aliqua ſūma facienda. quo
ɔſtituto tamē licebit ocioſa iſta querere: que de magnitudīe rerū
de excellētia / q̃ta ī quoqꝫ ſit ad beate viuēdū / de iſtis ipſis obſcu=
ratiōibus que propter exiguitatē vix aut ne vix q̀dē appareat.
quid de quo multa diſſēſio ē. nemo enī ē q̀ aliter dixerit: qui om

rium naturarum ſimile eſſz id/ad quod omnia referūtur. quod
eſt vltimū rerū appetēdarum. omnis enī eſt natura diligēs ſui.
que eſt enim que ſe vnq̄ deſerat?aut partem aliquā ſui!aut eius
partis habitum/aut vim/aut vllius earū rerum(que ſecūdū na
turam ſint)aut motū/aut ſtatū. que aūt natura ſue prime inſti=
tutiōis oblita eſt?nulla profecto!quin ſuā vim retineat a primo
ad extremū. Quo igitur euenit vt hominis natura ſola eſſz!que
hominē reliqueret!que obliuiſceretur corporis!que ſummū bo
nū nō in toto hoīe!ſz in partē hoīs poneret?Quomō aūt (quod
ipſi etiā fatētur cōſtatq̄ īter oēs)cōſeruabitur /vt ſimile ſit oīum
naturale illud vltimū de quo queritur? Tū enī eſſet ſimile ſi in
ceteris quoq̄ naturis id cuiq̄ eſſet vltimū quod in quaq̄ excelle=
ret. Tale enim viſum eſſet vltimū Stoicorū. Quid dubitas igi=
tur mutare prīcipia nature?Quid enī dicis omne animal ſimul
atq̄ ſit ortum applicatum eſſe ad ſe diligēdum!eſſeq̄ in ſe cōſer=
uando occupatum? Quin potius ita dicis omne animal applica
tum eſſe ad id quod in eo ſit optimū. et in eius vnius occupatū
eſſe cuſtodia?Reliquaſq̄ naturas nihil aliud agere niſi vt id con
ſeruent!quod in quaq̄ optimū ſit. quomodo aūt optimū!ſi bo=
num preterea nullum eſt?Si autem reliqua appetēda ſunt! cur
quod eſt vltimū rerū appetendarū id nō aut ex omniū earū/aut
ex plurimarū et maximarū appetitione cōcluditur? vt Phidias
poteſt a prīcipio inſtituere ſignū. idq̄ perficere poteſt ab alio in
choatū accipere et abſoluere. huic eſt ſapiētia ſimilis. Non enim
ipſa genuit hominē! ſz accepit a natura inchoatum. hanc igitur
intuens debet inſtitutum illud quaſi ſignū abſoluere. Qualem
igitur natura hominem inchoauit!et quod eſt munus!quod o=
pus ſapiētie! quid eſt quod ab ea et abſolui et perfici debeat?Si
nihil in eo quod perficiēdum eſt!preter motum īngenii quendā
ideſt rationē. Neceſſe eſt hoc vltimū eē ex virtute vitam augere
rōnis eī perfectio eſt virtus. ſi nihil niſi corpus!ſūma erūt illa
valitudo/vacuitas doloris/pulchritudo/ ꝛc. Nunc de hominis
ſummo bono queritur. quid ergo dubitamus in tota eius natu=

ra querere quid ſit effectum? Quom enim conſtet inter omnes
omne officiū munuſq; ſapientie in hominis cultu eſſe occupatū
Alii(ne me exiſtimes cōtra Stoicos ſolum dicere)eas ſententias
afferunt: vt ſummū bonum in eo genere ponant / quod ſit ex=
tra noſtram poteſtatem: tanq̄ de animali aliquo loquātur. Alii
quaſi cōtra nullum ſit corpus hominis: ita preter animum ni=
hil curāt. quom preſertim quoq; animus nominare neſcio quid
ſit(neq; enim id poſſum intelligere) ſed in quodam genere cor=
poris vt ne is quidē virtute vna contentus ſit: ſed appetat vacui
tatem doloris . q̃obrem vtriq; idem faciunt vt ſi leuam partem
negligerent: dexteram tuerentur. aut ipſius animi(vt fecit He
rillus)cognitionē amplexarētur. actionem reliquerent. Eorum
enim omniū multa pretermittētium dum eligant aliquid quod
ſequantur / quaſi curta ſententia. Atq; vero illa perfecta atq; ple=
na eorum. qui quom de hominis ſūmo bono quererēt: nullam
in eo neq; animi neq; corporis partem vacua tutela reliquerunt
Vos autem Cato quia virtus(vt omnes fatemur)altiſſimū lo=
cum in homine et maxime excellētem tenet: et ꝙ eos qui ſapien
tes ſunt abſolutos et perfectos putamus: aciem animorū noſtro
rum virtutis ſplendore preſtringitis . In omni enī animate eſt
ſummū aliquid atq; optimū. vt in equis / in canibus / quibus ta
mē et dolore vacare opus eſt et valere. Sic igitur in homine per
fectio iſta in eo potiſſimum quod eſt optimum. idem in virtute
laudatur. Itaq; mihi non ſatis videmini conſiderare quid inter=
ſit nature. queq; progreſſio. Non enim hoc quod facit in frugi=
bus vt quom ad ſpicā perduxerit ab herba relinquat et pro ni=
hilo habeat herbam: idem fecit in homine quom eū ad rationis
habitum perduxerit. Sēper enim ita aſſumit aliquid: vt ea que
prima dederit non deſerat. Itaq; ſenſibus rationem adiūxit et ra
tione effecta ſenſus nō relinquit. vt ſi cultura vitium cuius hoc
munus eſt vt efficiat vt vitis cum partibus ſuis omnibus q̃op
time ſe hēat. ſed ſic intelligamus. licet enim vt vos quoq; ſoletis
fingere aliquid docēdi cauſa. ſi igitur illa cultura vitium in vite

inſit. ipſa cetera credo velit que ad colendam vitem attinebant.
ſicut antea ſe aut omnibus vitis partibus preferat! ſtatuatqꝫ ni=
hil eſſe melius in vite ꝙ ſe. ſimiliter ſenſus quom acceſſit ad na=
turam! tuetur illam quidem. ſʒ etiam tuetur ſe. Quom aũt aſ=
ſumpta ratio eſt: tãto in dominatu locatur! vt omnia illa prima
nature huius tutele ſubiiciantur. Itaqꝫ non diſcedit ab eorũ cu=
ratione quibus prepoſita vitam omnem debet gubernare. vt mi
rari ſatis eorum incõſtãtiam non poſſumus. Naturalẽ enim ap
petitionem quã vocant hormen. Itemqꝫ officium ipſum etiam
virtutem tuentem eſſe volũt earum rerum que ſecũdum naturã
ſunt. Quom aũt ad ſummũ bonum volũt peruenire! tranſiliũt
omnia. et duo nobis opera pro vno relinquũt vt alia ſumamus
alia appetamus! potius ꝙ vno fine omnia concludant. At enim
veram dicitis virtutem nõ poſſe cõſtitui! ſi ea que extra virtutẽ
ſunt ad beate viuẽdum pertineant. Quod totum contra eſt. in=
troduci enĩ virtus nullo modo poteſt niſi omnia que leget / que
qꝫ reficiet vnã referãtur ad ſummã. nam ſi omnino nos negligi
mus, in ariſtonea vicia et peccata incidimus. obliuiſcemurqꝫ que
virtuti ipſi principia dederimus. ſin ea nõ negligimus neqꝫ ta=
men ad finem ſummi boni referemus. non multũ ab Herilli le
uitate aberrabimus. duarum enĩ vitarum nobis erunt inſtituta
capienda. facit enim ille ſeiũcta duo vltima bonorũ que vt eſſẽt
coniũgi debuerunt. Nũc iſta ſeparantur vt diſiũcta ſint. quo
poteſt nihil eſſe peruerſius. Itaqꝫ contra eſt ac dicitis. nã conſti=
tui virtus nullo modo poteſt! niſi ea que ſint prima nature vt
ad ſnmmũ pertinentia tenebit. queſita enim virtus nõ que relin
queret naturam! ſed que tueretur. At illa vt vobis placet partẽ
quãdam tuetur! relinquam deſerit. Atqꝫ ipſa inſtitutio hominis
ſi loqueretur! hec diceret. primos ſuos quaſi inceptus appetẽdi
fuiſſe! vt ſe cõſeruaret in ea natura! in qua ortus eſſet. Nõdum
aũt explanatũ ſatis erat quod maxime natura vellet. explanetur
igitur. Quid ei aliud ĩtelligitur! niſi vt eque pars nature negli
gatur / in qua ſi nihil eſt preter rõnẽ! ſit in vna virtute finis bo=

norum. ſin eſt etiam corpus! iſta explanatio nature nēpe hoc
effecerit. vt ea que ante explicationem tenebamus! relinqua=
mus. Ergo id eſt cōuenienter nature viuere! a natura diſcede=
re! vt quidā philoſophi quom a ſenſibus profecti maiora que
dam ac diuiniora vidiſſent! ſenſus reliquerūt. ſic iſti quom ap
petitione rerum virtutis pulchritudinē aſpexiſſēt! omnia que
propter virtutē ipſā viderant! abiecerūt. obliti naturā omnem
appetēdarū rerum ita late patere! vt a principiis permaneret
ad fines. nec intelligunt ſe rerum illarum pulchrarū atq; ad=
mirabilium fundamēta ſubducere;

Capi. iiii. Oſtendit omnes erraſſe! qui finem bonorum
eſſe dixerunt honeſte viuere. licet alius alio magis;

Taq; mihi videntur omnes quidem erraſſe! qui finē
bonorum eſſe dixerunt honeſte viuere. ſed alius alio
magis. Pyrrho ſcilicet maxime qui virtute cōſtituta
nihil omnino quod appetendum ſit relinquat. deinde Ariſto
qui nihil relinquere non eſt auſus. introduxit aūt quibus cō=
motus ſapiens appeteret aliquid. quod cuiq; in mentem inci=
deret et quodcunq; tanq̃ occurreret. Is hoc melior q̃ Pyrrho
qui vel aliquod genus appetēdi dedit. deterior q̃ ceteri: quod
penitus a natura receſſit. Stoici aūt ꝙ finem bonorū in vna
virtute ponunt! ſimiles ſunt illorū. ꝙ autem principiū officii
querūt! melius q̃ Pyrrho. ꝙ ea non occurrētia fingunt! vin=
cunt Ariſtonē. ꝙ aūt ea que ad naturam accōmodata et per ſe
aſſumenda eſſe dicunt! nō adiungunt ad finem bonorū! deſci=
ſcunt a natura et quodāmodo ſunt nō diſſimiles Ariſtonis. Il
le enim occurrētia (neſcio que) commiſcebat. Hii aūt ponunt
illa quidem prima nature! ſed ea ſeiungūt a finibus et a ſūma
bonorū. que quom proponūt vt ſit aliqua rerum ſelectio! na=
turam vidētur ſequi. quom autem negant ea quicq̃ ad beatam
vitam pertinere! rurſus naturā relinquūt. Atq; adhuc ea dixi
cā cur zenoni nō fuiſſet! q̃obrē a ſuperiorū auctoritate diſcede
ret. Nūc reliq̃ videamus niſi tu ad hec Cato dicere aliquid vis

aũt nos iam longiores ſumus. neutrũ vero inquit ille. nã et a
te perfici iſtam diſputationem volo: nec mihi tua oratio longa
videri poteſt. optime inq̃. Quid enim mihi poteſt eſſe optati-
us: q̃ cum Catone omnium virtutũ auctore de virtutibus di
ſputare? ſed primum illud vide grauiſſimam illam veſtrã ſen-
tentiam: que familiã ducit. honeſtum quod ſit id eſſe ſolum bo
num. Honeſteq; viuere bonorum finem cõmunem fore vobis
cũ omnibus qui in vna virtute cõſtituũt finem bonorũ quod
q; dicitis informari nõ poſſe virtutem ſi quicq̃ niſi quod hone
ſtum ſit numeretur. Idem dicetur ab illis quos modo nomi-
naui. Mihi aũt equius videbatur zenonem cũ Polemone di-
ſceptantem (a quo que eſſent principia nature acceperat) a com
munibus iniciis progrediẽtem videre vbi primum inſiſteret.
et vnde cauſa controuerſie naſceretur. nõ ſtãtem cum hiis qui
ne dicerent quidẽ ſua ſũma bona eſſe a natura profecta. vt iiſ-
dem argumentis quibus illi vterentur / iiſdẽq; ſententiis. Mi-
nime vero illud probo: quod quom docuiſtis vt vobis vide-
mini ſolum bonum eſſe quod honeſtũ ſit: tum rurſum dicitis
inicia proponi neceſſe eſſe apta et accõmodata nature: quorum
ex electione virtus poſſit exiſtere. Non enim in electione vir-
tus ponenda erat: ne idipſum quod erat bonorũ vltimũ aliud
aliquid acquireret. nã omnia que ſumenda / queq; legenda / aut
optanda ſunt: ineſſe debent in ſũma bonorum. vt is qui eam
adeptus ſit / nihil preterea deſideret. videſne vt quibus ſumma
eſt in voluptate: perſpicuum ſit quid iis faciendum ſit / aut nõ
faciendum: vt nemo dubitet eorum omnia officia quo ſpecta-
re: quid ſequi: quid fugere debeãt? Si hoc vltimũ bonorum
quod a me defẽditur. apparet ſtatĩ que ſint officia / que acti-
ones. Vobis aũt (quibus nihil eſt aliud propoſitum niſi rectũ
atq; honeſtũ) vnde officii / vnde agendi principiũ naſcatur: nõ
reperietis. Hoc igitur queritis omnes et hii qui quodcunq; in
mentem veniat. aut quodcunq; occurrat ſeſe qui dicent. ſed
vos ad naturam reuertimini: quibus natura iure reſponderit
non eſſe verum aliunde finem beate viuendi a ſe principia rei

gerende peti. Eſſe enim vnā rationem qua et principia rerum agendarum / et vltima bonorū continerentur, atq; vt Ariſtonis eſſet expoſita ſententia dicentis nihil differre aliud ab alio. nec eſſe res vllas preter virtutes et vicia inter quas quicq̄ omnino intereſſet: ſic errare zenonem: qui nulla in re niſi in virtute aut vitio propēſionem ne minimi quidem momenti ad ſummū bonum adipiſcēdum eſſe diceret. Et quom ad beatā vitam nullum momentum ea res haberet: ad appetitionem aūt rerū eē in hiis momenta diceret: quaſi vero hec appetitio nō ad ſummi boni adeptionem pertineret. Quid aūt minus conſentaneū eſt: q̄ quod aiunt cognito ſummo reuerti ſe ad naturam: vt ab ea petāt agēdi principium id eſt officii. Non enim actionis / aut officii ratio impellit ad ea que ſecūdum naturam ſunt appetēda: ſed ab hiis et appetitio et actio cōmouetur. Nunc venio ad illa tua breuia que confectoria eſſe dicebas et primū illud quo nihil poteſt eſſe breuius: bonum omne laudabile. Laudabile aūt omne honeſtū igitur omne bonum honeſtum. O plumbeū pugionem. Quis enim tibi illud conceſſerit: quo quidem conceſſo nihil opus eſt ſecundo? Si enim omne bonum laudabile eſt: omne laudabile honeſtum eſt. Quis tibi ergo iſtud dabit preter Pyrrhonē / Ariſtonem / eorum ve ſimiles quos tu non probas? Ariſtoteles vero / xenocrates / tota illa familia nō dabit quippe qui valitudinē vires / diuitias / gloriā / multa alia bona eē dicunt: laudabilia nō dicant. Et hii quidem ita non ſola virtute finem bonorum contineri putant: vt rebus tamen omnibus virtutem anteponant. Quid cēſes eos eſſe facturos qui omnino virtutem a bonorum fine ſegregauerūt Epicurum / Hieronimum / illos etiam ſiqui Carneadeū finem tueri volunt. Iam aut Calipho / aut Diodorus: quomodo poterunt tibi iſtud cōcedere / qui ad honeſtatem aliud adiūgant: quod ex eodem genere non ſit. Placet igitur tibi Cato / quom res ſumpſeris non cōceſſas ex illis efficere quod velis. Iam ille Sorites (quo nihil putatis eſſe vitioſius) quod bonum ſit: id eſſe optabile. quod optabile / id eſſe expetendum. quod expetendum / laudabile. deinde vero reliqui gradus. Sed

ego in hoc reſiſto. eodem enim modo tibi nemo dabit quod expe
tendum ſit! id eſſe laudabile. Illud vero minime conſentaneum
ſed inprimis habes illorū ſcilicet nominū gloriatione dignā eſſe
beatam vitam / que non poſſit ſine honeſtate contingere! vt iure
quiſq̄ glorietur. dabit hoc zenoni Polemo etiam magiſter eius
et tota illa gens. et reliqui qui virtutem omnibus rebus multo
ante ponentes ! adiūgunt ei tamē aliquid ſummo in bono fini=
endo. Si enim virtus digna eſt gloriatione vt eſt! tantumq; pre
ſtat ceteris rebus vt dici vix poſſit. et beatus eſſe poterit virtute
vna preditus carens ceteris. Nec tamen illud tibi concedit! pre=
ter virtutem nihil in bonis eſſe ducendum. Illi aūt quibus ſum
mum bonum ſine virtute eſt! non dabūt fortaſſe vitam beatam
habere! in quo iure poſſit gloriari. Et ſi illi quidem etiam volu=
ptates faciunt interdū glorioſas! vides igitur te aut ea aſſume=
re! que non concedātur. Aut ea que etiam conceſſa / te nihil adiu
uent. Equidem in omnibus iſtis concluſionibus hoc putarē phi
loſophia nobiſq; dignum! z maxime quom ſummū bonum que
reremus! vitam noſtram / conſilia / voluptates / nō verba corrigi
Quis enim poteſt iſtis que tu ais breuibus delectari ? et acutis
auditis de ſententia diſcedere? Nam quom ea ſpectant et habent
audire cur dolor malum non ſit! dicūt illi aſperum eſſe dolorem
moleſtum / odioſum / contra naturam / difficilem toleratu. Sed
quia nulla ſit in dolore neq; fraus / nec improbitas / nec malicia
nec culpa / nec turpitudo! non eſſe illud malum. Hec que audi=
erit vt ridere non curet! diſcedet tamen nihilo firmior ad dolorē
ferendū! q̄ venerat. Tu aūt negas fortem eſſe quenq̄ poſſe! qui
dolorem malum putat. cur fortior ſit ſi illud quod tute cōcedis
aſperum! et vix ferēdum putabit? Ex rebus enim timiditas nō
ex vocabulis naſcitur. Et ais ſi vna littera cōmota ſit! fore tota
vt labet diſciplina. Vtrum igitur tibi litteram videor! an totas
paginas commouere? vt enim ſit apud illos (id quod eſt a te lau
ladatum) ordo rerum conſecutus / et omnia inter ſe apta et con=
nexa (ſic enim aiebas) tamen perſequi non debemus! ſi a falſis
principiis profecta congruent ipſa ſibi / et a propoſito non ab=

errāt. In prima igitur cōſtitutione ʒeno tuus a natura receſſit.
quomqꝫ ſummū bonum poſuiſſet in ingenii preſtantia/ quā vir
tutem vocamus. nec quicq̃ aliud bonum eſſe dixiſſet/ niſi quod
eſſet honeſtum. nec virtute poſſe cōſtare/ ſi in ceteris rebus eſſet
quicq̃ quo aliud alio melius eſſet/aut peius. His propoſitis te=
nuit prorſus conſequentia. recte dicis. negare enim nō poſſum.
ſed ita falſa ſunt ea que conſequūtur/ vt illa e quibus hec nata
ſunt vera eſſe non poſſūt. Docēt enim nos/ vt ſcis dialetici ſi ea
que rem aliquam cōſequantur falſa ſint/ falſam illam ipſam eſſe
quam ſequātur. Ita fit illa concluſio nō ſolum vera/ ſed ita per=
ſpicua vt dialetici/ ne rationem quidē reddi putent oportere/ ſi
illud hoc/ non aūt hoc. Igitur ne illud quidem ſic cōſequenti=
bus veſtris ſublatis prima tollantur/ que ſequuntur. Igitur
omnes qui non ſunt ſapiētes/ eque miſeros eſſe. Sapientes oēs
ſumme beatos eſſe. Recte facta omnia equalia/ omnia peccata
paria. que quom magnifice primo dici viderētur/ cōſiderata mi
nus probantur. Senſus enim cuiuſqꝫ/et natura rerum/atqꝫ ipā
veritas clamabat quodāmodo non poſſe adduci/ vt inter eas res
quas ʒeno exequaret nihil intereſſet. poſtea tuus ille Penulus
Scis enim citius q̃ hūc a philoſophia cliētes tuos a poetica pro
fectos. Homo igitur acutus tamen nō obtinens (repugnāte na
tura) verba verſare cepit. et primū rebus hiis/quas nos bonas
ducimus conceſſit/ vt haberentur apte/abiles/et ad naturā ac=
comodate. Faterique cepit ſapienti. hoc eſt ſumme beato cōmodius
tamē eſſe ſi ea quoqꝫ habeat. que bona non audet appellare/ natu
ra ipſa accōmodata eſſe concedit. Negatqꝫ Platonē ſi ſapiēs non
ſit eadem eſſe in cauſa/ qua tyrannū Dioniſium. Huic mori op=
timū eſſe/ propter deſperationē ſapientie. illi/ propter ſpē viuere
Peccata aūt partim eſſe tolerabilia/ partim nullo modo. propte
rea ꝙ alia peccata plures/alia pauciores/ quaſi numeros officii
preterirent. Iam inſipientes alios ita eſſe/ vt nullo modo ad ſa=
pientiam poſſent peruenire. Alios qui peroptime poſſent (ſi id
geſſiſſent) ſapientiam conſequi. Hic loquebatur aliter. atqꝫ om=

rū reſpōdere velles Cato!hec erāt dicēda.nō eos tibi nō proba=
tos tātis īgeniis hoīes/tātaq; auctoritate!ſ; te aīaduertiſſe quas
res illi propter ātiquitatē parū vidiſſēt!eas a Stoicis eē perſpe=
ctas.Eiſdēq; de rebus hos tū acutius diſſeruiſſe!tū ſēſiſſe graui=
us et fortius.quippe q̀ primū valitudinē bonā expetēdā negant
eē.eligēdā dicāt.nō qz ſit bonū valere!ſ; qz ſit nō nihilo eſtimā
dū.Neq; tamē plures ꝙ̃ illi videtur!qui illū nō dubitāt bonū di
cere.hoc vero te ferre nō potuiſſe.Quod ātiqui illi quaſi barba
ti(vt nos de nrīs ſolemus dicere)crediderīt eius qui hoēſte viue
ret!ſi idē etiā bene valeret/bene audiret/copioſus eēt! optabilio
rē fore vitā meliorēq; et magis expetendā!ꝙ̃ illius qui eque vir
bonus multis modis eēt!vt Ennii Alcineo circūuētus/morbo/
exilio/atq; īopia.Illi igitur ātiqui nō tā acute optabiliorē illā vi
tā putāt/preſtātiorē/beatiorē. Stoici aūt tātūmō preponēdā in
ſeligēdo.nō quo beatior hec vita ſit!ſ; quo ad naturā accomoda
tior.et qui ſapiētes nō ſūt!oēs eque miſeros eē.Stoici hec viz vi
derūt.Illos aūt id fugerat ſuperiores.qui arbitrabantur hoīes
ſceleribus et parricidiis inquinatos/nihilo miſeriores eē!ꝙ̃ eos
qui cū caſte et ītegre viuerēt!nōdū perfectā illā ſapiētiā eēnt ↄſe
cuti.Atq; hoc loco ſimilitudīes illas(quibus illi vti ſolent)diſſi=
milimas proferebas.Quis eī ignorat ſi plures ex alto emerge=
re velīt propius fore eos quidē ad reſpirādū! qui ad ſūmā iā a=
quā propiquāt!ſ; nihilo magis reſpirare poſſe!ꝙ̃ eos qui ſūt in
profūdo.Nihil eī adiuuat procedere et progredi in virtute quo
minus miſerrimus ſit!āteꝙ̃ ad eā peruenerit. quoniā ī aq̃ nihil
adiuuat.z quoniā catuli qui iā reſpecturi ſūt/ceci eque z hii qui
mō nati.platonē quoq; nccē ē quoniā nōdū videbat ſapiētiā eque
cecū aīo et Phalari fuiſſe.Iſta ſimilia nō ſūt Cato. in quibus ꝙ̃
uis multū proceſſeris!tamē illud ī eadē cā ē a quo abeē velis do
nec euaſeris. nec eī ille reſpirat āteꝙ̃ emerſit/ et catuli eque ceci
priuſꝙ̃ reſpexerīt.acſi ita futuri ſēper eēnt. Illa ſūt ſimilia. he=
bes acies eſt cuipiā oculorū.corpore alius lāgueſcit.hii curatiōe
adhibita leuātur.īdies alter valet plus quotidie!alter videt. hii
ſimiles ſūt oībus qui virtuti ſtudēt.leuātur viciis. leuātur erro
ribus.niſi forte cēſes.T.Gracchū prēm beatiorē fuiſſe! ꝙ̃ filiū

quom alter ſtabilire rēpu. ſtuduerit. alter euertere. nec tamē ille
erat ſapiēs. Quis eī hoc aut quādo / aut vbi / aut vnde? ſȝ qz ſtu=
debat laudi et dignitati / multū ī virtute proceſſerat. Cōferā aūt
auū tuū druſū C. Gracco eius fere equali. Que hic reip. vul=
nera īponebat / eadē ille ſanabat. ſȝ nihil ē quod tā miſeros faciat
ꝙ īpietas / et ſcelus. vt iā oēs inſipiētes ſīt miſeri. quod profecto
ſūt. nō ē tamē eque miſer qui patrie ɔſulit / et is qui illa extīctā
cupit. Leuatio igitur viciorū magna fit his qui habēt ad virtu
tē progreſſiōis aliquātulū. Vrī aūt progreſſiōȝ ad virtutē fieri
aiūt. leuationē viciorū fieri negāt. At quo nitūtur hoīes acuti
argumēto ad probādū / operepretiū eſt ɔſiderare. quarū īquit ar
tiū ſūma creſcere pōt / earū etiā ɔtrariarū ſūma poterit augeri.
ad virtutis aūt ſūmā accedere nihil pōt. ne vitia quidē igitur cre
ſcere poterūt / que ſūt virtutū ɔtraria. vtrū igitur tādē perſpicu
is ne dubia aperiūtur / an dubiis perſpicua tollūtur? Atqui hoc
perſpicuū ē vitia alia in aliis eē maiora. Illud dubiū ad id quod
ſūmū bonū dicitis hec quenā fieri poſſit acceſſio. vos aūt cū per
ſpicuis dubia debeatis illuſtrare / dubiis perſpicua conamini tol
lere. Itaqȝ eadē rōne q̃ ſū pauloāte vſus / habebitis. Si eī propte
rea vitia alia aliis maiora nō ſūt / qz ne ad finē eū quidē bonorū
(quē vos facitis) quicq̃ pōt accedere / quoniā perſpicuū eſt vicia
nō eē oīum paria / finis bonorū vobis mutādus ē. Teneamus eī
illud necē ē cū ɔſequēs aliquod falſū ſit / illud cuius id ɔſequens
ſit nō poſſe eē verū. que eſt igitur cā iſtarū anguſtiarū gloriola
oſtētatio ī ɔſtituēdo ſūmo bono? Quom eī quod hoēſtū ſit / id ſo
lū bonū eē ɔfirmatur / tollitur cura valitudīs / diligētia rei famlia
ris / admīſtratio reip / ordo gerēdorū negociorū / officia vite. ip
ſū deniqȝ illud hoēſtū / ī quo vno vultis eē oīa deſerēdū ē. que di
ligētiſſīe ɔtra Ariſtonē dicūtur a Criſippo / ex ea difficultate / il
le fallacis loquele (vt ait accius) malicie nate ſūt. Quid eī? ſapiē
cia vbi pedē poneret nō hēt ſublatis officiis oībꝰ. officia aūt tol
lebāt delectu oī et diſcrimīe remoto. que eē poterāt rebus oībus
ſic exequatis / vt īter eas mihil ītereēt. Ex his āguſtiis iſta euale
rūt deteriora / ꝙ Ariſtōis. Illa tamē ſīplicia. vrā verſuta. roges
enī Ariſtonē bona ne ei videātur hec / vacuitas doloris / diuicie /

valitudo! neget. Quid? que cõtraria ſũt hiis mala ne? nihilo ma
gis. zenonẽ roges. reſpõdeat totidẽ verbis. admirãtes queramus
ab vtroq; quonã mõ vitã agere poſſumus: ſi nihil ītereẽ nrã pu
temus valeamus! egri ne ſimus? vacemus / an cruciemur dolo=
re? frigus / famẽ / propulſare poſſimus! nec ne poſſimus? Viues
īquit Ariſto magifice atz preclare. quod erit cũq; viſũ ages. nũ
ꝙ agere nũꝙ cupies / nũꝙ timebis / quid zeno? portẽta hec eẽ dicit
nec ea rõe vllo mõ poſſe viui. Sz differre īter hoẽſtũ et turpe ni
miũ! ꝙtũ neſcio! quid īmẽſũ īter ceteras res nihil oĩo ītereẽ. idẽ
adhuc audi reliꝗ ! et riſũ cõtine ſi potes. media illa īquit īter que
nihil ītereſt tamẽ eiuſmõi ſũt! vt eorũ alia eligẽda ſit. alia reiciẽ=
da. alia oĩo negligẽda! hoc eſt / vt eorũ alia velis. alia nolis. alia
nõ cures. ac mõ dixeras nihil ī hiis rebus eẽ quod ītereet. et nũc
idẽ dico īquies. Sz ad virtutes et ad vitia nil ītereẽ. Quis iſtud
quaſi neſciebat? Verũ audiamus iſta īquit que dixiſti! valere / lo
cupletẽ eẽ / nõ dolere! bona nõ dico. ſz dicã grece pregmena. latīe
aũt! producta. ſz propoſita aut precipua male ſit tolerabilius et
mollius. Illa aũt egeſtatẽ / morbũ / dolorẽ / nõ appello mala! ſed
libet reiectanea. Itaq; illa nõ dico me expetere! ſz legere. nec op=
tare! ſz ſumere. Cõtraria aũt nõ fugere! ſz quaſi ſecernere. quid
ait Ariſtoteles reliquiq; Platõis alũni ſe oĩa que ſecũdũ naturã
ſit bona appellare. que aũt cõtra / mala. Videſne zenonẽ tuũ cũ
Ariſtõe verbis cõſẽtire re diſſidere! cũ Ariſtotele et cũ illis re cõ
ſẽtire verbis diſcrepare? cur igitur cũ de re cõueniat nõ malim ɔ
vſitate loqui? aut doceat paratiorẽ me ad cõtẽnendã pecuniã fore
ſi illã ī rebus prepoſitis ꝙ ſi ī bonis duxero. fortiorẽq; ī paciẽdo
dolore ſi eũ aſperũ z difficilẽ perpeſſu z ɔtra naturã eẽ! ꝙ ſi ma=
lũ eẽ dixero.

Ca. vi. Reprehẽdũtur Stoici facete tũ pri=
mo per Marcũ Piſonẽ tum ſecũdo per auctorem.

Acete Marcus Piſo faĩliaris noſter z alia multa et hoc lo
co Stoicos irridebat. Quid ei aiebat bonũ negas eẽ diuici
as prepoſitũ eẽ dicis? quid adiuuas? auaritiã ne minuis? quod ſi
verbũ ſequimur! primũ lõgius verbũ prepoſitũ ꝙ bonũ. nihil
ad rẽ! ne ſit fame! at certe grauius. nã bonũ ex quo appellatũ ſit
neſcio. prepoſitũ ex eo credo ꝙ preponatur aliis id mihi magnũ

videtur. itaq; dicebat plus tribui diuiciis a zenone qui eas ī pre-
poſitis poneret: q̃ ab Ariſtotele qui bonū eē diuicias fateretur.
ſz neq; magnū bonū et pre rectis hoēſtiſq; ɔtēnēdū ac deſpiciēdū
nec magnopere expetēdū. oīoq; de oībꝰ iſtis verbis a zenōe mu-
tatis ita diſputabat: vt que bona negarētur eē ab eo et que mala
illa letioribus noībꝰ ab eo appellari: q̃ a nobis. hec triſtioribus
Piſo igitur hoc mō vir optimus tuiq; (vt ſcis) amātiſſimus. nos
paucis ad hec additis finē faciamus aliquādo. lōgū eſt eī ad oīa
reſpōdere / que a te dicta ſūt. nā ex eiſdē verborū preſtigiis et re-
gna nata nobis ſūt et īperia. et diuitie. et tante quidē: vt oīa que
vbiq; ſit / ſapiētes eē dicatis. ſolū preterea formoſū. ſolū liberū.
ſolū ciuē. oīa ɔtraria. quos et īſanos eē vultis. hec paradoxa illi
nos admirabilia dicamus. Quid aūt habēt admiratōis quō pro-
pe acceſſeris / ɔferā tecū. quā cuiq; verbo rē ſubiicias / nulla erit
cōtrouerſia. oīa peccata paria dicitis. nō ego tecū iā ita loquar vt
iiſdē hiis de rebus. Quom. L. murenā te accuſāte defēderē apud
īperitos cū illa dicta ſūt aliquid eēt corone datū. nūc agēdū ē ſub
tilius. peccata paria quonāmō: qz neq; hoēſto quicq̃ hoēſtiꝰ. nec
turpi turpius. Perge porro. nā de iſto magna diſſēſio ē. Illa ar-
gumēta propria videamus cur oīa peccata ſit paria. vt īquit ī fi-
dibus plurimis ſi nulla earū ita ɔtēta numeris ſit vt ɔtētū ſerua
re poſſit. oēs eque ɔtēte ſit / ſic pctā que eque diſcrepāt paria ſūt.
igitur hoc ābiguo ludimus. eque eī ɔtigit oībꝰ fidibus vt incō
tēte ſit. illud nō ɔtinuo vt eque ɔtēte. Collatio igitur iſta te nihil
iuuat. nec eī oēs auaritias ſi eque auaritias eē dixerimus: ſequi-
tur et vt equas eē dicamus. Ecce aliud ſimile diſſimile. vt eī īquit
gubernator eque peccat: ſi palearū nauē euertit / et ſi auri. Itē
eque peccat qui parētē et qui ſeruū īiuria verberat: hic nō vidēt
cuius generis onus nauis vehat. et ad gubernatoris artē nil per
tinere. Itaq; aurū paleāve portet ad bene / aut ad male guberna-
dū nihil ītereē. at quid īter parētē et ſeruulū īterſit ītelligi z pōt
et debz. Ergo ī gubernādo nihil ī officio plurimū ītereſt / quo ī
genere peccetur. Et ſi ī ipā gubernatōe negligētia ē nauis euerſa
maius ē peccatū ī auro q̃ ī palea. oībꝰ eī artibus volumus attri
butā eē eā que cōis appellatur prudēcia. quā oēs qui cuiq; artifi-

ẽio preſūt debēt hẽre. Ita nc hoc mō paria quidē pctā ſūt. vrgēt
tamē et nihil remittūt. quoniā īquiūt cē peccatū ībecillitatis et ī
ↄſtātie ē. hic aūt vicia ī oībꝰ ſtultis eque magna ſūt: nccē ē paria
eē pectā / quaſi vt ↄcedatur ī oībꝰ ſtultis eque magna eē vicia. Et
eadē ībecillitate et īcōſtātia. L. tubullū fuiſſe q̃ illū cuius is ↄde=
natus ē rōe. P. ſceuolā et quaſi nihil īter res quoq; ipās ī quibꝰ
peccatur īterſit: vt quo he maiores minoreſve ſīt: eo quoq; pct ī
ī hiis rebꝰ aut maiora ſit aut minora. Itaq; (iā eī ↄcludatur orō)
hoc vno vicio maxīe mihi primi vidẽtur tui ſtoici / ꝗ ſe poſſe pu
tāt duas ↄtrarias ſnīas obtinere. quid ē eī tā repugnās: ꝗ̄ eundē
dicere quod hoēſtū ſit ſolū: id bonū eē. qui dicat appetionē rerū
ad viuēdū accomodatarū natura profectā? Ita cū ea volūt retine
re que ſuperiori ſnīe ↄueniūt: ī Ariſtonē īcidūt. quō id fugiūt:
re eadē defēdūt que Peripathetici verba tenēt īordiatiꝰ. que rur
ſus dū ſibi euelli ex ordīe nolūt / horridiores euadūt. aſperiores
duriores / et oratione et morbo. quā illorum triſtitiam atq; aſpe=
ritatem fugiens Panetius / nec acerbitatem ſententiarum / nec
diſſerendi ſpinas probauit. fuitq; in altero genere mitior in alte
ro illuſtrior. ſemperq; habuit ī ore Platonem / Ariſtotelem / xe=
nocratem / Theophraſtum / Dicearchum: vt ipſius ſcript adecla
rāt. quos quidē tibi ſtudioſe et diligēter tractādos / magnopere
cēſeo. ſ; quoniā aduelperaſcit: et mihi ad villā reuertēdū ē: nunc
quidē hactenus. verū hoc quidē ſepe faciamus. Nos vero īquit
ille. nā quid poſſumꝰ facere melius? et hāc quidē primā exigā a
te operā: vt audias me que a te dicta ſūt refellētē. ſed memētote
que nos ſētiamus oīa probare. ſi ꝗ verbis aliter vtamur. mihi
aūt vrōrū nihil probari. ſcrupulū īꝗ̄ abeūti. ſ; videbimus. que
quom eēnt dicta diſceſſimus.

Incipit liber Quintus. Prologus.

Vm audiſſē Antiochū brute (vt ſolebat) cū. M. Pi
ſone diſputātē ī eo gymnaſio (quod ptolomeū voca=
tur) vnaq; nobiſcū. Q. f. et. T. pōponius. L. C. fra
ter noſter cognatiōe patruelis: amore germanꝰ / cō
ſtituimus īter nos: vt ābulatiōq; poſt meridianā ↄficeremus in a
cademia. maxīe ꝗ is locus ab oī turba id tēporis vacuus eēt. Ita

qꝫ ad tēpꝰ ad Piſonē oēs īde vario ſermōe ſex illa a dypilo ſtadia
ɔfecimus. Quādo aūt veniſſemꝰ ī academiā! nō ſine cā nobilita=
ta ſpacia ſolitudo erat ad quā volueramus. Tū Piſo natura ne
nobis hoc īquit datū dicā. an errore quodā! vt quādo ea loca vi=
deamꝰ ī quibus memoria dignos viros acceperimus multos eē
verſatos: magis moueamur! ꝙ ſi āte eorū ipōrū aut facta audia
mus aut ſcriptū aliquid legamus. velut ego nūc moueor. venit
eī mihi Platōis ī mētē! quē accepimꝰ primū hic diſputare ſolitū
cuius etiā illi ortuli propīqui nō memoriā ſolū mihi afferūt! ſꝫ
ipſū videtur ī ɔſpectu meo hic ponere. Hic Speuſippus / hic xe
nocrates / hic eius auditor Polemo / cuius ipā illa ſellio fuit quā
videmꝰ. equidē etiā curiā nrāꝫ hoſtiliā dico nō hāc nouā que mi
hi mīor eē videtur. poſteaꝙ ē maior / ſolebā ītuēs Scipionē / Ca
tonē / Leliū noſtrū vero ī primis auū cogitare. tāta vis admira
tiōis īeſt ī locis! vt nō ſine cā ex hiis memorie ducta ſit diſciplīa
Tū quītus ē plane Piſo vt dicis īquit. nā meipſū huc mō veniē
tē ɔuertebat ad ſeſe coloneus ille l ocus. cuius īcola ſophocles ob
oculos verſabatur. quē ſcis ꝙ admirer ꝙꝫ eo delecter. me quidē
ad altiorē memoriā edipodis huc veniētes ab illo molliſſīo car=
mīe que iā eēnt ipſa hec loca requirētis ſpecies quedā ɔmouit ia
nis ſcꝫ ſꝫ ɔmouit tamē. Tūc pōponiꝰ at ego (quē vos vt deditū
Epicuro īſectari ſoletis) ſū multū equidē cū phedro quē vnice di
ligo (vt ſcitis) ī epicuri ortis quos mō preteriebamꝰ. ſꝫ veteris
prouerbii admonitu virorū memini. nec tamē Epicuri licet obli
uiſci ſi cupiā / cuiꝰ imaginē nō mō ī tabulis nrī fāiliares! ſꝫ etiā
ī populis et ī anulis habēt. Hic ego pōponius quidē inꝙ noſter
iocari videtur. z fortaſſe ſuo iure. Ita eī ſe athenis collocauit! vt
ſit pene vnus ex atticis! vt id etiā cognomīe pene videatur habi
turus. Ego aūt tibi Piſo aſſētior! vſu hoc euenire vt acrius ali=
ꝙto z attētius de claris viris locorū admonitu cogitemus. Scis
eī me quodā tēpore metapōtū veniſſe tecū. nō ad hoſpitē āte di=
uertiſſe! ꝙ pitagore ipſū illū locū vbi vitā ediderat ſedēqꝫ videri
hoc aūt tēpore z ſi multa ī oī parte athenarū ſūt ī ipīs locis īdi=
cia ſūmorū virorū! tamē ego illa moueor exedra! mihi enī fuit
Carneades quē videre viderer. eſt eī tota imago a ſedeqꝫ ipſa tāta

īgenii magnitudīe orbata. deſiderari illā vocē puto. tū Piſo quo
niā igitur aliquid oēs! quid Lucius noſter īquit. an eū locū libē
ter īuiſit vbi Demoſthenes et Eſchines īter ſe decertare ſoliti ſūt
ſuo eī quiſq; ſtudio maxīe ducitur, z illę quō erubuiſſʒ noli īquit
ex me querere q̃ ī phalericū etiā deſcēderī quo ī loco ad fluctū aī
unt declamare ſolitū Demoſthenē! vt fremitū aſſueſcerē voce vī
cere. mō etiā paulū ad dexterā de via declinaui! vt ad paridis ſe=
pulchrū accederē. q̃q̃ id quidē īfinitū ē ī hac vrbe. quacūq; eī in
gredimur! ī aliquā hiſtoriā veſtigiū ponimꝰ. Tū Piſo atq̃ Cice
ro īquit iſta ſtudia ſi ad imitādos ſūmos viros ſpectāt! īgenioſo=
rū ſūt. ſin tātūmō ad indicia veteris memorie cognoſcēda! curio
ſorū. te aūt hortamur oēs currentē quidē vt ſpero! vt eos quos
nouiſſe vis etiā imitari velis. hic ego et ſi facit hic quidē īquit
Piſo (vt vides) ea que precipis! tamē mihi grata ē hortatio tua.
Tū ille aīciſſīe (vt ſolebat) nos vero inquit oēs oīa ad huius ado
leſcētiā ꝯferamꝰ. īprimiſq; vt aliquid ſuorū ſtudiorū phīę quoq;
īpartiat vel vt te imitetur (quē amat) vel vt illudipſū quod ſtudʒ
facere poſſit ornatius. ſʒ vtrū hortādus es nobis Luci īquit. an
etiā tua ſpōte propēſus es? mihi quidē Anthiochū quē audis ſa
tis velle videris attēdere. tū ille timide vel potius verecūde fa=
cio īquit equidē. Sʒ audiſti ne mō de Carneade? rapior illuc! re=
uocat aūt Anthiochus. nec ē preterea quē audiamꝰ. tū Piſo. et
ſi hoc īquit fortaſſe nō poteris ſic abire quō hic abſit (me aūt di=
cebat) tamē audebo te ab hac achademia noua ad veterē illā voca
re. ī q̃ (vt dicere anthiochū audiebas) nō hii ſolū numerātur qui
Academici vocātur Speuſippus / xenocrates / polemo / Crātor /
ceteriq;! ſʒ etiā Peripathetici veteres quorū prīceps Ariſtoteles
quē excepto Platōe haud ſcio an recte dixerī prīcipē phōrū. Ad
eos igitur ꝯuerte te queſo. ex eorū eī ſcriptis et īſtitutis quō oīs
doctrina liberalis / oīs hiſtoria / oīs ſermo elegās ſumi pōt! tū va
rietas ē tāta arciū! vt nemo ſine eo īſtrumēto ad vllā rē illuſtrio
rē ſatis ornatus poſſit accedere. Ab hiis oratores ab hiis īpera
tores ac rerūpub. prīcipes extiterūt! vt ad minora veniā mathe
matici / poete / muſici / medici deniq; ex hac tāq̃ ex oīm artiū offi
cina profecti ſūt. Atʒ ego ſcis me īquit iſtud idē ſētire Piſo. ſʒ a

te oportune mẽtio facta ẽ. ſtudet eĩ mẽs audire Cicero que nã ſit
iſtius veteris quã ꝯmemoras academie de finibꝰ bonorũ peripa
theticorũq; ſnía. cẽſemꝰ aũt te faciliẽ id explanare poſſe. quod et
Staſeã neapolitanũ multos ãnos habueris apud te! et quõ plu=
res iã mẽſes athenis hec ipã te ex Anthiocho videmꝰ exquirere
z ille ridẽs age age ĩquit. ſatis eĩ ſcite me nrĩ ſermõis pricipiũ eẽ
voluiſti. exponamꝰ adoleſcẽti ſiq̃ forte poſſumus. dat eĩ id nobis
ſolitudo! quod ſiquis deus diceret nũq̃ putarẽ me ĩ academia tã
q̃ phũm diſputaturũ. ſ; ne dũ huic obſequor vobis moleſtus ſĩ
(mihi ĩquã) q̃ te id ipſũ rogauit. Tũ quĩtus z põponius quõ idẽ
ſe velle dixiſſet! Piſo exorſus ẽ. Cuius orõ (attẽde queſo brute) ſa
tis ne videatur Anthiochi ꝯplexã eẽ ſniam quã tibi qui fratrem
eius Ariſtũ frequẽter audieris maxime probatam exiſtimo;

Capi. i. laudat in generali diſciplinã Peripatheticorũ.

Hic eſt igitur locutus. q̃tus ornatus ĩ Peripatheticorũ di=
ſciplina ſit! ſatis ẽ a me (vt breuiſſiẽ potui) paulo ãte dictũ
ſ; ẽ forma eius diſcipliẽ! ſicut fere ceterarũ triplex. vna pars eſt
nature differẽdi. altera viuẽdi. tertia nature ſic ab hiis ĩueſtigata
ẽ vt nulla pars / celo / mari / terra (vt poetice loquar) pretermiſſa
ſit. quĩetiã quõ de rerũ ĩiciis oĩq; mũdo locuti eẽnt vt multa non
mõ probabili argumẽtatiõe! ſ; etiã nccãria mathematicorũ rõne
ꝯcluderẽt! maximã materiã ex rebꝰ per ſe ĩueſtigatis ad rerũ oc
cultarũ cognitionẽ attulerũt. perſecutus ẽ Ariſtoteles animãtiũ
oĩum ortus / victꝰ / figuras. Theophraſtus aũt ſtirpiũ naturas
oĩumq; fere rerũ que e terra gignerẽtur cãs / atq; rões. q̃ ex co=
gnitõe facilior facta ẽ ĩueſtigatio rerũ occultiſſiarũ. differẽdiq; ab
hiiſdẽ nõ dialetice! ſ; etiã oratoria precepta ſũt tradita. ab Ariſto
teleq; pricipe de ſigulis rebꝰ ĩ vtrãq; partẽ dicẽdi exercitatio ĩſti=
tuta. vt nõ ꝯtra oĩa ſẽper ſicut Archeſilaus diceret. et tamẽ vt in
oĩbꝰ rebꝰ q̃cquid ex vtraq; parte dici poſſit exprimeret. quõ aũt
tertia pars bene viuẽdi precepta quereret! ea quoq; ẽ ab hiiſdem
nõ ſolũ ad priuate vite rõnẽ! ſ; etiã ad rerũpu. rectionẽ relata oĩ
um fere ciuitatũ nõ grecie ſolũ! ſ; etiam barbarie. ab Ariſtotele
mores / ĩſtituta / diſciplinas! a Theophraſto leges etiã cognoui=
mus. Quomq; vterq; eorũ docuiſſ; qualẽ ĩ rep. pricipẽ ꝯueniret

pluribus preterea quõ ſcripſiſſet qui eēt optimus reipub. ſtatus
hoc ãplius Theophraſtus que eēnt in rep. inclinationes rerũ et
mométa tẽporũ / quibus eſſet moderãdũ / vt quomq; res poſtula
ret. vite aũt degẽde rõ maxĩa quidẽ illis placuit quieta in cõtem
platiõe. ex cognitiõe poſita rerũ que qz deorũ erat vite ſimilima
ſapiẽte viſa eſt digniſſĩa. atq; hiis de rebus et ſplẽdida eſt eorũ et
illuſtris orõ. De ſũmo aũt bono qz duo genera librorũ ſũt / vnũ
populariter ſcriptũ quod exoteritio appellabãt / alterũ limatius
quod ĩ ꝯmẽtariis reliquerũt / nõ ſẽper idẽ dicere videtur. nec ĩ ſũ
ma tamẽ ipſa aut varietas ẽ vlla apud hos quidẽ quos nomĩaui
aut ĩter ipſos diſſẽſio. ſʒ quom beata vita queratur idq; ſit vnum
quod phia ſpectare et ſequi debeat. ſit ne ea tota ſita in poteſtate
ſapiẽtis / an poſſit aut labefactari aut eripi rebꝰ aduerſis. ĩ eo nõ
nũꝙ̃ variari ĩter eos ⁊ dubitari videtur. quod maxĩe efficit The
ophraſti de beata vita liber ĩ quo multũ admodũ fortune datur
Quod ſi ita ſe habeat nõ poſſit beatã preſtare vitã ſapientia. hec
mihi videtur delicatior (vt ita dicam) molliorq; rõ / ꝙ̃ virtutis vis
grauitaſq; poſtulat. quare teneamus Ariſtotelẽ ⁊ eius filiũ nico
machũ. Cuius accurate ſcripti de moribus libri dicũtur illi qui
dẽ eẽ Ariſtotelis. ſʒ nõ video cur nõ potuerit patri ſimilis eẽ fili
us. Theophraſtũ tamẽ adhibeamꝰ ad pleraq; dũmõ plus in vir
tute teneamꝰ ꝙ̃ ille tenuit firmitatis et roboris. Simus igitur
ꝯtẽti hiis. nãq; horũ poſteri meliores illi quidẽ mea ſnĩa ꝙ̃ reli=
quarũ phĩ diſciplinarũ. ſʒ ita degenerãt / vt ipſi ex ſe nati eẽ vide
antur. Primũ Theophraſti ſtrato phiſicũ eẽ voluit. In quo ⁊ ſi
ẽ magnus / tamẽ noua pleraq; et perpauca de moribꝰ huius Liſi
as ex orõe locuples (rebus ipſis ieiunior) ꝯtinus. deĩde et elegãs
huius Ariſto. Sʒ ea que deſideratur a magno phõ grauitas ĩ eo
nõ fuit. ſcripta ſane et multa et polita ſʒ neſcio quo pacto aucto=
ritatẽ oratio nõ habet. pretereo multos in hiis doctum hoĩem et
ſuauẽ Hieronymũ quẽ iã cur peripatheticũ appellẽ neſcio. ſum
mũ ei bonũ expoſuit vacuitatẽ doloris. qui aũt de ſummo bono
diſſẽtit / de tota phĩe rõe diſſẽtit. Critolaus imitari ãtiquos volu=

it et quidē eſt grauitate proximus, et redūdat oratio/ attamen is
quidē in patriis inſtitutis manet, Diodorus eius auditor adiun=
git ad honeſtatē vacuitatē doloris. hic quoq; finis eſt de ſūmoq;
bono diſſentiēs dici vere Peripatheticus nō poteſt. Antiquorū
aūt ſententiā Antiochus noſter mihi videtur perſequi diligētiſ-
ſime quā eandē Ariſtotelis fuiſſe et Polemonis docet. facit igi=
tur Lucius noſter prudēter qui audire de ſūmo bono potiſſimū
velit. hoc enī cōſtituto in philoſophia cōſtituta ſunt omnia. nā
ceteris in rebus ſiue pretermiſſū ſit ſiue ignoratū eſt quippiam
nō plus incōmodi eſt qua queq; q̃ti earū rerū eſt in quibus ne=
glectū eſt aliquid. Sūmum aūt bonū ſi ignoretur viuēdi rōnem
ignorari neceſſe eſt. ex quo tantus error cōſequitur/ vt quem in
portum ſe recipiant ſcire nō poſſunt. cognitis aūt rerū finibus
quorum intelligitur quid ſit et bonorū extremū: et malorū inuen
ta vite via eſt. ꝯfirmatioq; oīum officiorū. Eſt igitur quo quicq;
referatur ex quo id quod omnes expetūt beate viuēdi rō inueni
ri et cōparari poteſt quod quoniā in quo ſit magna diſſenſio eſt.
Carneadea nobis adhibēda diuiſio eſt qua noſter antiochus libē=
ter vti ſolet. ille igitur vidit non modo quot omnino fuiſſent ad
huc philoſophorum de ſūmo bono. ſed quot omnino eē potuiſ=
ſent ſentētie. Negabat igitur vllā eſſe artem que ipſa a ſe profi=
ciſceretur. et enī ſemper illud extra eſt/ quod arte cōprehēditur
nihil opus eſt exemplis hoc facere longius. Eſt enī perſpicuum
nullam artem ipſā in ſe verſari. ſed eſſe aliud artem ipſam/ aliud
quod propoſitum ſit arti. quoniam vt medicina valitudinis/ na=
uigationis gubernatio/ ſic viuēdi ars eſt prudētia. neceſſe eſt eā
quoq; ab alia re eſſe cōſtitutam et profectā. conſtitit aūt fere īter
omnes id in quo prudētia verſaretur. et quod aſſequi vellet ap=
tum et accōmodatum nature eſſe oportere. et tale vt ipſum per
ſe inuitaret et alliceret appetitum animi quem greci
vocāt. quid aūt ſit quod ita moueat. Itaq; a natura ī primo ortu
appetatur nō ꝯſtat. deq; eo ē īter phōs quō ſūmū bonū exq̄ritur
omnis diſſēſio. totius eī queſtionis eius que habetur de finibus

bonorū et malorū quō queritur ī hiis quid ſit extremū et vlti=
mū fōs reperiēdus ē. ī quo ſit prima īuitamēta nature. Quo īuē
to oīs ab eo quaſi capite de ſūmo bono et malo diſputatio duci=
tur Voluptatis. alii primū appetitū putāt et primā depulſionē
doloris. alii cēſēt primū aſcitū et primū declinatū dolorē ab hiis
alii que prima ſecūdū naturā nomināt proficiſcūtur ī quibꝰ nu
merāt icolumitatē ꝯſeruationēqꝫ oīum parciū. valitudinē / ſenſus
ītegros / doloris vacuitatē / vires / pulchritudinē / ceteraqꝫ gene=
ris eiuſdē! quorū ſimilia ſūt prima ī animis quaſi virtutū igni=
culi et ſemina. ex hiis tribꝰ quō vnū aliq̄d ſit quo primū natu=
ra moueatur / vel ad appetēdū / vel ad repellēdū. nec quicq̄ oīno
preter hec tria poſſit eē neccē ē oio officiū / aut fugiēdi / aut ſequē
di ad eorū aliquid referri! vt illa prudentia quā artē vite eē dixi=
mus / ī earū triū rerū aliqua verſetur a quo tocius vite ducat ex
ordiū. Ex eo aūt quod ſtatuerit eē quo primū natura moueatur
exiſtet etiā recti rō atꝫ hoēſti que cū vno aliquo ex tribꝰ illis cō
gruere poſſit. vt aut id hoēſtū ſit facere oīa aut voluptatis cauſa
etiā ſi eam nō ꝯſequare. aut nō dolēdi etiā ſi aſſequi nequeas. aut
eorū que ſecūdū naturā ſūt adipiſcēdi! etiam ſi nō adipiſcare. Ita
ſit vt q̄ta differētia ē in prīcipiis naturalibꝰ! tāta ſit ī finibꝰ bo
norū malorūqꝫ diſſimilitudo. alii rurſus iiſdē a prīcipiis oē offi=
ciū referrēt aut ad voluptatē / aut ad nō dolēdū / aut ad prima il=
la ſecūdū naturā obtinēda. Expoſitis iā igitur ſex de ſūmo bono
ſentēciis triū proxiarū hii prīcipes voluptatis Ariſtippus. non
dolēdi Hieronymus / fruēdi rebꝰ hiis quas primū ſecūdū natu=
rā eē diximꝰ Carneades. nō ille quidē auctor! ſꝫ defēſor diſſerēdi
cā fuit. ſuperiores tres erāt que eē poſſēt quarū eſt vna ſola defē
ſa eaqꝫ vehēnter. nā voluptatis cā facere oīa quō etiā ſi nihil ꝯſe=
q̄mur! tamē ipſū illud ꝯſiliū ita faciēdi per ſe expetēdū! z hoēſtū
z ſolū bonū ſit! nemo dicit. ne vitationē quidē doloris ipſā per ſe
quiſq̄ ī rebꝰ expetēdis putauit! ne ſi etiā euitare poſſet. at vero fa
cere oīa! vt adipiſcamur que ſecūdū naturā ſit. et ſi ea nō aſſeq̄=
mur id eē et hoēſtū et ſolū per ſe expetēdū. et ſolū bonū ſtoici di
cūt. Sex igitur he ſūt ſimplices de ſūmo bonorū malorūqꝫ ſnīe.

due ſine patrono. quatuor defēſe. iūcte aūt et duplices expoſitio
nes ſūmi boni. tres oīo fuerūt nec vero plures ſi penitꝰ rerū na
turā videas eē potuerūt. nā aut voluptas adiūgi pōt ad hoēſtatē
vt Caliphoni dinomachoqꝫ placuit. aut doloris vacuitas vt Dio
doro. aut prima nature vt ātiquis quos eoſdē Academicos z Pe
ripatheticos noīamus. Sʒ quoniā nō poſſūt oīa ſimul dici: hec ī
preſētia nō eē debebūt. voluptatē ſemouēdā eē quādo ad maiora
quedā (vt iā apparebit) nati ſumꝰ. de vacuitate doloris eadē fere
ſolēt dici que ɔtra voluptatē dicta ſūt. quoniā igitur de volupta=
te cū Torquato etiā de hoēſtate ī q̃ vna oē bonū poneretur cū ca
tōe ē diſputatū. primū que ɔtra voluptatē dicta ſūt: eadē fere ca
dūt ɔtra vacuitatē doloris. nec vero alia ſūt querēda ɔtra Carne
adeā illā ſnīaʒ. quocūqꝫ eī mō ſūmū bonū ſic exponitur: vt id va
cet hoēſtate / nec officia / nec virtutes ī ea rōe: nec amicitia ɔſtare
poſſūt. Cōiūctio aūt cū hoēſtate vel voluptatis / vel nō dolēdi / id
ipſū hoēſtū quod āplecti vult: efficit turpe. ad eas eī res referre
que agas / quarū vna ſi q̃s malo careat: ī ſūmo eū bono dicat eē
Altera verſetur ī leuiſſia parte nature: obſcurātis id ē oēm ſplē=
dorē hoēſtatis (ne dicā īquinātis) Reſtat ſtoici q̃ quō a Peripathe
ticis et Academicis oīa trāſtuliſſēt: noībus aliis eaſdē res ſecuti
ſūt hos cōtra ſigulos dici ē melius: ſʒ nūc quod agimus de illis
quō volemꝰ. Democriti aūt ſeueritas que eſt aī tāqꝫ trāquillitas
quā appellāt euthymeau eo ſeparāda fuit ab hac diſputatiōe: qz
iſta aī trāquillitas ea ē ipſa beata vita. Querimus aūt nō que ſit
ſʒ vnde ſit. iā exploſe eiecteqꝫ ſnīe Pyrrhonis Ariſtonis Herilli
qꝫ ī hūc vrbē quē circūſcripſimus īcidere nō poſſūt. adhibēde oīo
nō fuerūt. nā quō oīs hec queſtio de finibꝰ et quaſi de extremis
bonorū et malorū ab eo proficiſcatur quod diximꝰ. Nature etiā
eē aptū et accōmodatū. quodqꝫ ipſū per ſeipſū appetatur. hoc to
tū et hii tollūt: qui ī rebꝰ hiis ī quibꝰ nihil quod nō aut hoēſtū
aut turpe ſit. negāt etiā vllā cām. cur aliud alii ātepōtur. nec īter
eas res quicqꝫ oīo putāt ītereē. Et Herillus ſi ita ſēſit: in hiis eē
bonū preter ſciētiā. oēm ɔſilii capiēdi cām īuēti neqꝫ officii ſuſtu
lit. Sic excluſis ſuīs reliquorū quō preterea nulla eē poſſit. hec
ātiquior valeat necē ē. ergo īſtituto veterū quo etiā ſtoici vtūtur

hĩc capiamus exordiũ. Oẽ aĩal ſeipſũ diligit. z ſimulac ortũ ẽ id
agit: vt ſe ↄſeruet. ꝙ hic ei primↄ ad oẽȝ vitã tuẽdã / appetitus a
natura datur: ſe vt ↄſeruet. atȝ ita ſit affectũ: vt optĩe ſecũdũ na=
turã affectũ eẽ poſſit. hãc ĩicio ↄſtitutionẽ ↄfuſã habȝ et ĩcertã: vt
tãtũmõ ſe tueatur qualecũq; ſit. ſed nec quid ſit. nec quid poſſit.
nec quid ipĩus natura ſit: ĩtelligit. quõ aũt proceſſit paulũ: et ꝗ̃
tenus quicquid ſe attigat ad ſeſeq; pertineat perſpicere cepit. ſeſĩ
ĩcipit progredi. ſeſeq; agnoſcere / et ĩtelligere quã ob cãm hẽt eũ
quẽ diximus aĩ appetitũ. tẽptatq; et ea que vere ſẽtit appetere et
propulſare ↄtraria. Ergo oĩ aĩali illud quod appetit poſitũ ẽ ĩ eo
quod nature ẽ accõmodatũ. Ita finis bonorũ ↄſiſtit ſecũdũ natu
rã viuere. ſic affectũ: vt optĩe affici poſſit ad naturãq; accõmoda
tiſſĩe. Quoniã aũt ſua cuiuſq; aĩantis natura ẽ: necẽ ẽ oĩum finẽ
hũc eẽ: vt natura expleatur. nihil eĩ prohibet quedã eẽ / et ĩter ſe
aĩalibↄ reliq̃s cũ beſtiis hoĩ cõia: quoniã oĩum ẽ natura cõis. ſȝ
extrema z ſũma que querimↄ / ĩter aĩaliũ genera diſtĩcta et diſ=
pertita ſũt. et ſua cuiq; propria. z ad id apta quod cuiuſq; natura
deſiderat. Quare cũ dicimↄ oĩbus aĩalibↄ extremũ eẽ ſecũdũ na
turã viuere nõ ita accipiẽdũ ẽ / quaſi dicamus vnũ eẽ oĩum extre
mũ: ſȝ vt oĩm arciũ recte dici põt cõe eẽ: vt ĩ aliq̃ ſciẽtia verſetur
Sciẽtiã aũt ſuã cuiuſq; artis eẽ: ſic aĩaliũ cõe ſecũdũ naturã viue
re. ſed naturas oẽs diuerſas: vt aliud equo ſit / aliud boui / aliud
hoĩ: et tamẽ ĩ oĩbↄ ſũma cõis. z quidẽ nõ ſolũ ĩ aĩalibus: ſȝ etiã ĩ
rebus oĩbus hiis quas natura alit / auget / z tuetur. in quibus ea
que gignuntur e terra multa quodammõ efficere ipã ſibi per ſe
que ad viuẽdũ creſcẽdũq; valeãt: z ſuo genere perueniãt ad extre
mũ: vt iã liceat vna ↄprehenſiõe oĩa ↄplecti / nõ dubitẽq; dicere:
oẽȝ naturã eẽ ↄſeruatricẽ ſui / idq; hẽre propoſitũ quaſi finẽ z ex
tremũ (ſe vt cuſtodiat) quã ĩ optĩo ſui generis ſtatu vt neceſſe ſit
omnium rerũ que natura vigeãt ſimilẽ eẽ finem: non eundẽ. ex
quo ĩtelligi debȝ hoĩ id eẽ ĩ bonis vltimũ ſecũdũ naturam viuere
quod ita ĩterpretamur. viuere ex hoĩs natura vndiq; perfecta et
nihil requirẽte. Hec igitur nobis explicanda ſũt. ſȝ ſi enodatius
vos ignoſcetis. huius eĩ etati et huic nũc primũ / hoc fortaſſe au
dieti ſeruire debemus. Ita prorſus iq̃: et ſi ea q̃dẽ que adhuc di

xiſti ꝙ̃uis ad etatē recte iſto mō dicerētur. Expoſita igitur īquit
determīatōe rerum expetēdarū cur iſta res ita ſe hēat(vt dixi)de
īceps demōſtrādū ē. ꝙ̃obeē ordiamur ab eo quod mō poſui: ꝙ i=
dē re abſe primū ē: vt ītelligamus oē aīal ſeipſū diligere. quod ꝙ̃
ꝙ̃ dubitationē nō habꝫ. eſt enī īfixū ī ipā natura ɔprehēditur ſu
is cuiuſq; ſēſibus. ſic vt ɔtra ſi quos dicere velit: nō audiatur. ta=
mē ne quid pretermittamꝰ rōes quoq; cur hoc ſit: afferēdas pu=
to. et ſi quidē pōt ītelligi aut cogitari eē aliquod aīal quod ſe ode
rit. res eī ɔcurrēt ɔtrarie. Nā quō appetitus ille aī aliquid ad ſe
trahere ceperit ɔſulto quod ſibi obſit: qꝫ ſit ſibi īimicus. quō id
ſua cā faciet et oderit ſe / et ſimul diliget: quod fieri nō pōt. Nccē
eſt quidē ſi quis ſibiipſi īimicus ē / ea que bona ſūt: mala putare
bona ɔtra que mala. et que appetēda fugere et que fugiēda appe
tere: que ſine dubio vite ſūt euerſio. Neq; eī ſi nōnulli reperiū=
tur / q̂ aut laqueos / aut alia exitia querāt / aut(vt ille apud Terē
ciū)q̂ decreuit tātiſper ſe minus īinrie ſuo nato facere(vt ait ipſe
dū fiat miſer)īimicus ſibi putādus ē. ſꝫ alii dolore mouētur. alii
cupiditate. iracūdia etiā multi efferūtur. et quō ī mala ſciētes ru
ūt: tamē ſe optīe ſibi ɔſulere arbitrātur. Itaq; dicūt nec dubitant
mihi ſi vſus ē tibi vt opus ē facto / fac velut qui ipīſibi bellū in
dixiſſēt: cruciari dies / noctes torqueri vellēt. nec vero ſeſe ipſi ac
cularēt ob eā cām ꝙ ſeſe male rebus ſuis ɔſuluiſſe dicerēt. Eorū
eī hec ē querela qui ſibi cari ſūt: ſeſeq; diligūt. quare quotiēſcūq;
diceretur male de ſe quis mereri: ſibiq; eē īimicus / atq; hoſtis. vi
tā deniq; fugere ītelligatur aliꝙ̃ ſubeē eiuſmōi cām: vt ex eo ipō
ītelligi poſſit / ſibi queq; eē carū. Nec vero ſatis ē id neminē eē q̂
ipſe ſe oderit. ſꝫ illud quoq; ītelligēdū ē neminē eē qui quomō ſe
hēat: nihil ſua cēſeat īteree. Tolletur eī appetitus aī: ſi vt ī hiis
rebꝰ īter quas nihilītereſt neutrā ī partē propēſiores ſimus. itē
ī nobiſmetipſis queādmodū affecti ſimus nihil nrā arbitremur
ītereē. atꝫ etiā illud ſi q̃ſ decere velit perabſurdū ſit. ita diligi a ſe
ſe queq;: vt ea vis diligēdi ad aliā rē quāpiā referatur. non ad eū
ipſū qui ſeſe diligat. Hoc nō in aīcitiis cū ī officiis / cū ī virtuti
bus dicitur. quōcūq; dicitur ītelligi tamē quid dicatur pōt. ī no=
bis aūt ipſis ītelligi quidē propter aliā quāpiā rē. verbi grā. pro

pter voluptatē nos ↄmemus. propter nos eī illā! nō propter eā noſmetipōs diligimus q̄q̄ quid ē quod magis perſpicuū ſit nō mō carū ſibi queꝗ! verūetiā vehēnter carū eē! quis ē eī aut quotus quiſꝗ! cui mors quō appropīquet! nō refugiat timido languīe / atꝫ exalbeſcat metu? Et ſi hoc quidē ē ī vicio. diſſolutōe nature tā valde perhorreſcere! quod itē ē reprehēdēdū ī dolore. Sꝫ qz fere ſic affitiūtur oēs ſatis argumēti ē ab īteritu naturā abhorrere. Itaꝗ quo magis q̄dā ita faciūt! vt iure etiā reprehēdātur hoc magis ītelligēdū ē. hec ipā nimia ī q̄buſdā futura fuiſſe niſi quedā eēt modica natura. hec vero dico eorū metū mortis q̄ qz priuari ſe vite bonis arbitrēntur. aut qz quaſdā poſt mortē formidīes extimeſcāt. aut ſi metuāt ne cū dolore moriātur. idcirco mortē fugiāt. In paruis eī ſepe qui nihil eorū cogitāt ſi q̄do hiis ludētes mīamur precipitaturos aliūde extimeſcūt. Quīetiā fere īquit Patuuius quib9 abē ad precauēdū ītelligēdi aſtutia ſibi īiecto terrore mortis horreſcūt. Quis aūt de ipō ſapiēte aliter exiſtīat? quīetiā quō decreuerit eē moriendū! tamē diſceſſu a ſuis atꝫ ipā reliquēda luce moueatur. Maxīe aūt ī hoc quidē genere vis ē perſpicua nature! quō z mēdicitatē multi perpeciātur vt viuāt! et āgātur appropīquatōe mortis ↄfecti hoīes ſenectute et ea perferāt! que philoctetā videm9 in fabulis. qui quō cruciarētur nō ferēdis doloribꝰ propagabat. tamē vitā aucupio ſagittarū cōfigebat tardus celeres / ſtas / volātes / vt apud Acciū ē! pēnarūꝗ ↄtextu corporis tegumēta faciebat (de hoīm genere aut oīno de aīaliū loquor) quō arborū et ſtirpiū eadē pene natura ſit. ſiue (vt doctiſſīs viris viſū ē) maior aliq̄ cā atꝫ diuinior hāc vī īgenuit. ſiue hoc ita ſit fortuito! videamus ea que terra gignit corticibus et radicibus valida ſeruari. quod ↄtīgit aīalib9 ſēſuū diſtributōe et quadā cōpactiōe mēbrorū. Qua quidē de re / q̄q̄ aſſētior hiis qui hec oīa regi natura putāt. que ſi natura negligat ipā eē non poſſit! tamē cōcedo vt qui de hoc diſſētiūt exiſtimēt quod velīt. ac vel hoc ītelligāt. ſi q̄do naturā hoīs dicā hoīeꝫ dicere me! nihil eī hoc differt. Nā prius poterit a ſe quiſꝗ diſcedere q̄ appetitū earū rerū que ſibi ↄducāt amittere;

Ca. ii. De natura hominis e corpore animoꝗ conſtante;

Vre igitur grauiſſı̄ ph̄ı iiciū ſūmi boni a natura petiuerūt
et illū appetitū rerū a natura accōmodatarū ı̄generatū puta
uerūt oı̄bus / q̄ ɔtinētur ea ɔmēdatōe nature! q̃ ſe ipı̄ diligūt. deı̄
ceps vidēdū ē (quoniā ſatis apertū eſt ſibi queqꝫ a natura eē carū)
que ſit hoı̄s natura. i. eı̄ de quo querimꝰ. Atq̃ perſpicuū ē hoı̄eꝫ
e corpore aı̄oqꝫ ɔſtare. quom prime ſit aı̄ partes. ſecūde corporis
deı̄de id quoqꝫ videamus et ita figuratū corpus vt excellat aliis
aı̄mqꝫ ita ɔſtitutū! vt ſēſibus ı̄ſtructus ſit. et h̄eat preſtātiā mētis
cui tota hoı̄s natura pareat! in q̃ ſit mirabilis quedā vis rōnis / z
cognitōis / et ſcıe / virtutūqꝫ oı̄um. Nam que corporis ſūt! ea nec
auctoritatē cū aı̄ partibus ɔparādū. et cognitionē habēt faciliorē
Itaqꝫ ab hiis ordiamur Corporis igitur nrı̄ partes / totaqꝫ figu
ra et forma et ſtaturā q̃apta ad naturā ſit! apparet. Neqꝫ ē dubiū
quı̄ frons / oculi / aures / relique partes quales proprie ſūt hoı̄s
ı̄telligatur. ſꝫ certe opus ē ea valere / z vigere / z naturales motꝰ
vſuſqꝫ h̄ere! vt nec abſit q̃d eorū / nec egrū debilitatūve ſit. Id eı̄
natura deſiderat. Eſt eı̄ actio quedā corporis que motus et ſtatus
nature cōgruētis tenet! ı̄ q̇bus ſi peccetur diſtortiōe et deprauatiōe
quadā / aut motu ſtatuve deformi! vt ſi aut maı̄bus ı̄gredia
tur q̇s / aut nō āte! ſꝫ retro fugere! plane ſe ipſe et hoı̄eꝫ ex hoı̄e
exuēs naturā ediſſe videatur. Quobrē quom etiā ſeſſiōes et flexi
fractiqꝫ motus / quales proteruorū hoı̄m / aut molliū eē ſolēt! cō
tra ſūt vt etiā ſi aı̄ vicio id veniat! tamē in corpore ı̄mutari hoı̄s
natura videatur. Itaqꝫ e cōtrario moderati equabileſqꝫ habitus
affectiōes vſuſqꝫ corporis apta eē ad naturā vidētur. Iā vero aı̄mus
nō eē ſolū! ſꝫ etiā cuiuſdā mōi debꝫ eē! vt z oēs partes ſuas
h̄eat ı̄columes et de virtutibus nulla deſit. Atq̃ ı̄ ſēſibus ē ſua cu
iuſqꝫ virtus! vt ne quid ı̄pediat / quo minus ſuo ſēſus quiſqꝫ mu
nere fūgatur ı̄ hiis rebꝰ celeriter expediteqꝫ percipiēdis que ſub
iecce ſūt ſēſibus. Animi aūt et eius aı̄ partis que prı̄ceps ē queqꝫ
mēs noı̄atur. plureſ ſūt virtuteſ! ſꝫ duo prima genera. vnū earū
que ı̄generātur ſuapte natura, appellāturqꝫ nō volūtarie. alterū
earū que ı̄ volūtate poſite magis proprio noı̄e appellari ſolēt q̃
rū ē excellēs in aı̄arum laude preſtātia. Prioris generis ē docili
tas memoria. que fere omnia appellantur vno ingenii nomine

eaſq; virtutes qui habēt īgenioſi vocātur. Alterū aūt genus eſt
magnarū verarūq; virtutū / quas appellamꝰ volūtarias vt pru
dētiā / tēperātiā / fortitudinē / iuſtitiā / et reliquas eiuſdē generis.
Et ſūmatī quidē hec erāt de corpore aīoq; dicenda. quibus quaſi
īformatū ē quod hoīs natura poſtulet. Ex quo perſpicuū ē: quo
niā ipſi a nobis diligamur. oīaq; et ī aīo et ī corpore perfecta ve
limus eē. ea nobis ipſa cara eē propter ſe. et ī hiis eē ad bene vi=
uēdū momēta maxīa. Nā cui propoſita ſit ɔſeruatio ſui: necē eſt
huic partes quoq; ſui caras eē. carioreſq; quo perfectiores ſīt / et
magis in ſuo genere laudabiles. Ea enī vita expetitur: que ſit aī
corporiſq; expleta virtutibus: ī eoq; ſūmū bonū poni necē ē. q̃do
quidē id tale eē debet: vt rerū expetēdarū ſit extremū. Quo co=
gnito dubitari nō pōt quī quom ipſi hoīnes ſibi ſīt per ſe et ſua
ſpōte cari. Partes quoq; et corporis et aī et earū rerū / que ſūt in
vtriuſq; motu z ſtatu: ſua caritate colātur z per ſe ipē appetātur
Quibus expoſitis facilis ē ɔiectura. ea maxīe eē expetēda ex no
ſtris que plurimū habēt dignitatis: vt optīe cuiuſq; partis que
per ſe expetatur / virtus ſit expetēda maxīa. Ita fiet: vt aī virtus
corporis virtuti āteponatur / aīq; virtutes nō volūtarias vīcant
virtutes volūtarie. que quidē proprie virtutes appellātur mul=
tūq; excellūt: propterea ꝙ ex rōe gignūtur / qua nihil ē in hoīe
diuinius. Eſt eī oīm rerū quas et creat natura et tuetur / que aūt
ſine aīo ſīt / aut multo ſecus eorū ſūmū bonū ī corpore ē vt nō
īſcite illud dictū videtur ī ſue aīmū illi pecudi datū pro ſale ne
putreſceret. Sūt aūt beſtie quedā / ī quibꝰ ineſt aliquid ſimile vir
tutis: vt ī leonibus / vt ī caībus / vt ī equis / in quibꝰ nō corporū
ſolū vt ī ſuibus: ſ; etiā aīorū aliqua ex parte motus aliquos vi=
demus. In hoīe aūt ſūma oīs aī eſt et ī aīo rōnis ex qua virtus
eſt / que rōnis abſolutio diffinitur / quā etiā at; etiā explicādā pu
tāt. Earū etiā rerū quas terra gignit educatio quedā et perfectio
ē nō diſſimilis aīantiū. Itaq; et viuere vitē et mori dicimꝰ / arbo
rēq; et nouellā et vetulā z vigere et ſeneſcere. Ex quo nō ē alienū
vt aīantibus ſic illis et apta quedā ad naturā / āputareq; aliena ea
rūq; augēdarū et alēdarū q̃dā cultricē eē: que ſit ſcia atq; ars agri
colarū que circūcidat / āput; / erigat / extollat / adminiculetur: vt

quo natura ferat⸗eo poſſit ire.ipſe vites ſi loqui poſſēt:ita ſe tra
ctādas/tuēdaſq; eē fateātur.Et nūc q̄dē quod eā tuetur(vt de vi
te potiſſimū loq̄r)ē id extrīſecus.In ipā ei parū magna vis ē vt
q̄optie ſe hēre poſſit⸗ ſi nulla cultura adhibeatur.At vero ſi ad
vitē ſēſus acceſſerit⸗vt appetitū quendā hēat z per ſeipſā mouea=
tur⸗ q̄d facturā putas? an ea que per vintorē ātea ꝯſequebatur⸗
per ſeipſā curabit?ſʒ vides ne acceſſurā ei curā⸗vt ſēſus quoq; ſu
os ecrūq; oīum appetitū/et ſi q̄ ſūt ei mēbra adiūcta tueatur.ſic
ad illa que ſēper habuit iūgit ea que poſtea acceſſerīt.nec eūdē fi
nē hēbit quē cultor eius hēbat.ſʒ volet ſecūdū eā naturā(que po
ſtea ei adiūcta ſit)viuere.Ita ſimilis erit z finis boni atʒ ātea fu
erat. neq; idē tamē.Nō eī iā ſtirpis bonū queret⸗ſʒ aīalis. quod
ſi nō ſēſus mō ei ſit datus⸗verū etiā animus hoīs nō ncc̄ē ē:et il
la priſtina manere et tuēda⸗īter hec multo eē cariora que acceſſe
rīt/aīq; optimā q̄q; partē cariſſimā⸗in eaq; expletōe nature ſūmi
boni finē ꝯſiſtere. quom lōge multūq; preſtet mēs atq; rō⸗ſic et
extremū oīum appetendorū atq; ductum a prima cōitate nature
multis gradibꝫ aſcēdit⸗vt ad ſūmū perueniret quod cumulatur
ex ītegritate corporis z ex mētis rōe perfecta.Quom igitur ea
ſit quā expoſui forma nature ſi vt īicio dixi ſimulatq; ortꝫ eēt⸗ſe
quiſq; cognoſceret/ iudicarecq; poſſet que vis z tocius eēt nature
et parciū ſigularū ꝯtinuo videret/ quid eēt hoc quod querimus
oīum rerū q̄s expetimus ſūmū et vltimū . nec vlla ī re peccare
poſſʒ.Nūc vero a primo quidē mirabiliter occulta natura ē⸗nec
perſpici nec cognoſci pōt.Progrediētibus aūt etatibus ſenſī/tar
deue⸗pocius q̄ ſi noſmetipōs cognoſcimus.Itaq; illa prima ꝯmē
datio que a natura nrī facta ē⸗nobis obſcura ēt īcerta ē primuſq;
appetitus ille aī tātū agit⸗vt ſalui atʒ ītegri eē poſſimꝫ.quō aūt
diſpicere ceperimus z ſētire q̄d ſimus/et quid aīantibus ceteris
differamus⸗tū ea ſequi īcipimus ad que nati ſumus.Quā ſimi
litudinem videmus in beſtiis que primo in quo loco nate ſunt⸗
ex eo ſe non commouent . deinde ſuo queq; appetitu mouetur⸗
ſerpere anguiculos/ nare anaticulas/ euolare merulas/corni=
bus vti videmus boues/veſpas aculeis. ſuam deniq; cuiq; natu=
ram eſſe ad viuendum ducem. Que ſimilitudo in genere etiam

humano apparet. Parui ei primo ortu ſic iacēt / tāq̄ oīo ſine aīo
ſit. Quom aūt paululū firmitatis acceſſerit. et aīo vtūtur et ſen
ſibus ɔnitūturq; vt ſeſe erigāt et manibus vtātur. et eos agnoſ=
cūt a quibus educātur. deīde equalibus delectātur. libēterq; ſe cū
his ɔgregāt. dātq; ſe ad ludēdū / fabularūq; auditiōe ducūtur. de
q; eo quod ipſis ſuperat aliis gratificari volunt. aīaduertūtq; ea
que domi fiūt curioſius. incipiūtq; ɔmētari aliquid et diſcere et
eorū quos vidēt nō ignorare noīa. quibuſq; rebus cū equalibus
decertāt. ſi vīcūt! efferūt ſe letitia. victi debilitātur / aīoſq; demit=
tūt! quorū ſine cā fieri nil putādū eſt. Eſt eī natura ſic generata
vis hoīs / vt ad omnē virtutē percipiēdā! facta videatur ob eāq;
cauſā parui virtutū ſimulacris. qui quarū ī ſe habēt ſemina ſine
doctrina mouētur. Sūt ei prima elemēta nature! quibus auctis
virtutis quaſi carmē efficitur. Nā quom ita nati factiq; ſimus!
vt et agēdi aliquid z diligēdi aliquos / et liberalitatis / et referēde
grē prīcipia in nobis ɔtineremus! atq; ad ſciētiā / prudētiā / forti
tudinēq; aptos aīos haberemus. a ɔtrariiſq; rebus alienis! nō ſi
ne cā eas quas dixi ī pueris virtutū quaſi ſcītillulas videmus. e
quibus accēdi phī rō debet! vt eā quaſi deū ducē ſubſequēs ad na
ture perueniat extremū. Nā (vt ſepe iā dixi) in infirmitate / ībe=
cillaq; mēte vis nature per caliginē cernitur. Quom aūt progre
diēs ɔfirmatur animus! agnoſcit ille quidē nature vī. ſed vt pro
gredi poſſit lōgius per ſe! ſit tamē inchoata. Intrādū eſt igitur
in rerū naturā et penitus quid ea poſtulet peruidēdū. aliter enī
noſmetipſos noſſe nō poſſumus. quod preceptū qz maius erat
q̄ vt ab hoīe videretur! idcirco aſſignatū ē deo. Iubʒ igitur nos
Pythius Apollo noſcere noſmetipſos. Cognitio aūt hec eſt vna
vt vī nrī corporis aminiq; norimus. ſequamurq; eā vitā que re=
bus ipſis fruatur. Quoniā aūt is aī appetitus a prīcipio fuit! vt
ea que dixi q̄ perfectiſſīa a natura haberemus. ɔfitēdū eſt quō id
adepti ſimus quod appetitū ſit! in eo quaſi vltīo ɔſiſtere naturā
atq; id eē ſūmū bonū quod certe vniuerſū ſua ſpōte ipſū expeti
et propter ſe necē eſt! quoniā āte demōſtratū eſt! etiā ſingulas e=
ius partes eē per ſe expetēdas. In enumerādis aūt corporis cō=

modis ſi quis permiſſã a nobis voluptatē putabit/in aliud tem=
pus queſtio differatur.

Ca.iii. Oſtendit inductiue ꝙ in qualibet parte nature eſt vis appetitiua perfectionū naturaliū omni emolumēto ſecluſo.

Trum enī ſit voluptas in hiis rebus quas primas ſecun=
dum naturā eē diximus nec ne ſit ad id quod agimus/ni=
hil intereſt. Si enī(vt mihi quidē videtur)nō explet bona natu=
re voluptas/in re pretermiſſa eſt. ſin eſt in ea quod quidem vo=
lūt nihil impedit hanc noſtrā cōprehenſionē ſūmi boni. Que eī
conſtituta ſūt prima nature/ ad ea ſi voluptas acceſſerit/ vnū ali
quod acceſſerit cōmodum corporis. neqꝫ eā cōſtitutionē ſūmi bo
ni que eſt propoſita mutauerit. Et adhuc quidem ita nobis pro
greſſa ratio eſt/vt ea duceret omnis a prima cōmendatiōe natu=
re. Nūc aūt aliud iā argumētandi ſequamur genus/ vt nō ſolū
quia nos diligamus/ſꝫ quia cuiuſqꝫ partis nature/et in corpore
et in animo ſua queqꝫ vis ē. idcirco in hiis rebus ſūma nrā ſpōte
moueamur. Atqꝫ(vt a corpore ordiar)videſne vt ſi qua que ī mē
bris praua/aut debilitata/aut immutata ſint. occultēt hoīes. vt
etiā cōtendāt et laborēt ſi efficere poſſint/vt aut nō appareat cor
poris vitiū/aut ꝙminimū appareat/ multoſqꝫ etiam dolores cu
rationis cauſa perferāt. vt ſi ipē vſus mēbrorū nō mō nō maior
verū etiā minor futurus ſit/eorū tamē ſpecies ad naturā reuer=
tatur. Et enī quom omnes natura totos ſe expetēdos putēt/nec
id ob aliā rem/ſꝫ propter ſeipſos/neceſſe eſt eius etiā partes pro
pter ſe expeti. quod vniuerſū propter ſe expetatur. quod in mo=
tu et in ſtatu corporis nihil ne eſt/quod animaduertēdū eſſe ipā
natura iudicet. quēadmodū quis ambulet ſedeat qui ductus oris
qui vultus in quoqꝫ ſit nihil ne eſt in hiis rebus quod dignū li=
bro aut indignū eſſe ducamus? Nōne odio dignos multos puta
mus/qui quodā motu aut ſtatu vidētur nature legē et modum
contempſiſſe? Et quoniā hec deducūtur de corpore/quid eſt cur
nō recte pulchritudo etiā ipſa propter ſe expetenda ducatur. Nā
ſi prauitatem imminutionēqꝫ corporis propter ſe fugiēdam pu
tamus/ cur nō etiam ac fortaſſe magis propter ſe forme digni=

tatē ſequamur. Et ſi turpitudinē ſugiamus in ſtatu et motu cor
poris: quid eſt cur pulchritudinē nō ſequamur. atq; valitudinē /
vires / vacuitatē doloris / nō propter vtilitatem ſolū: ſꝫ etiā ipſas
propter ſe expetemus? Quoniā enim natura ſuis omnibus ex=
pleri partibus vult: hūc ſtatū corporis per ſeipſū expetit: qui ē
maxime e natura. que tota perturbatur: ſi aut egrū corpus eſt /
aut dolet / aut caret viribus. Videamus animi partes quarū eſt
aſpectus illuſtrior. que quo ſūt excelſiores. eo dāt clariora iudi=
cia nature Tātus eſt igitur innatus nobis cognitionis amor et
ſciētie: vt nemo dubitare poſſit. quī ad eas res hoīm natura nul
lo emolimēto inuitata rapiatur. Videmuſne vt pueri ne verbe=
ribus quidē a contēplandis rebus perquirēdiſq; deterreātur? aut
pulſi requirāt. et aliquid ſcire ſe gaudeant: et aliis narrare geſti
ant vt pōpa ludis atq; eiuſmōi ſpectaculis teneātur. ob eāq; rem
aut famē. aut ſitī perferāt? Quid vero qui ingeniis ſtudiiſq; atꝫ
artibus delectātur. nōne videmus eos nec valitudinis nec rei fa
miliaris habere rōnē? oīaq; perpeti ipſa cognitiōe et ſciētia cap=
tos. et cū maximis curis et laboribus cōpenſare eā / quā ex diſcē
do capiāt voluptatē. mihi quidē Homerus huiuſmōi quicq̄ vi=
diſſe videtur in hiis que de ſirenū cātibus finxerit. Neq; ei vocū
ſuauitate vidētur aut nouitate quadā et varitate cātandi reuoca=
re eos ſolite / qui preteruehebātur. ſꝫ qꝫ multa ſe ſcire profitebā
tur vt hoīes ad earū ſaxa diſcēdi cupiditate adhereſcerēt. Ita enī
inuitāt Vliſſē. nā verti vt quedā Homeri ſic iſtū locū. O decus
argolicū q̄ puppī flectis vliſſes. Auribus vt nrōs poſſis agnoſce
re cātus. Nā nemo hec vnq̄ eſt trāſuectus cerula curſus. Quin
prius aſtiterit vocū dulcedīe captus. Poſt variis auido ſatiatus
pectore muſis. Doctior ad patrias lapſus peruenerit oras. Nos
graue certamē belli cladēq; canemus. Grecia quā troie diuio nu
mīe vexit. Oīaq; elatis regū veſtigia terris. Vidit homerus pro
bari fabulā nō poſſe. ſi canciūculis tātus vir irreticus teneretur
ſcīaꝫ polliceretur quā nō erat mirū ſapiētie cupido patria cariorē
Atq; oīa quidē ſcire cuiuſcūq; modi ſit cupere curioſorū. duci ve
ro maiorū rerū contēplatiōe ad cupiditatē ſciētie ſūmorū virorū

eſt putādū. Quē ei ardorē ſtudii cēſetis fuiſſe ī archimede qui dū
ī puluere quedā deſcribit attētus! ne patriā captā eē ſēſerit? Quā
tū Ariſtoxeni īgeniū cōſūptū videmus in muſicis? Quo ſtudio
Ariſtophanē putamus etatē ī litteris duxiſſe? Quid de Pytha-
gora, quid de Platōe, aut Democrito loquar? a quibus propter
diſcēdi cupiditatē videmus vltimas terras eē peragratas que q̃
nō vidēt nihil vnq̃ magna cognitiōe dignū amauerūt. atq; hoc
loco qui propter animi voluptates coli dicunt ea ſtudia que dixi
nō intelligūt idcirco eē ea propter ſe expetēda! ꝗ nulla vtilitate
obiecta delectētur animi. atq; ipſa ſciētia etiā ſi incōmoda datura
ſit gaudeāt. Sʒ quid attinet de rebus tā apertis plura requirere
Ipſi eī queramus a nobis ſtellarū motus cōtēplatiōeſq; rerū ce-
leſtiū / eorūq; oīm que nature obſcuritate occultātur cognitiōes
quēadmodū nos moueāt. et quid hiſtoria delectet / quā ſolemus
perſequi vſq; ad extremū pretermiſſa repetimus inchoata perſe
quimur. Nec vero ſū inſcius eſſe vtilitatē ī hiſtoria nō mō volu
ptatē. Quid quom fictas fabulas e quibus vtilitas nulla dici po
teſt / cū voluptate legimus? Quid quom volumus noīa eorū q̃
quid geſſerīt nota nobis eē / parētes / patriā / multa preterea mi-
nime neceſſarie? Quid ꝗ hoīes īfima fortuna nulla ſpe rerū ge
rēdarū / opifices deniq; delectētur hiſtoria? maximeq; eos videre
poſſumus res geſtas audire / et legere velle. qui a ſpe gerēdi ab
ſūt cōfecti ſenectute? Quocirca ītelligi neceſſe eſt in ipſis rebus
que diſcūtur et cognoſcūtur inuitamēta īeſſe! quibus ad diſcēdū
cognoſcēdūq; moueamur. Ac veteres quidē phī ī beatorū quidē
īſulis fingūt qualis nature ſit vita ſapiētū! quos cura omni libe
ratos nullū neceſſariū vite cultū aut paratū requirētes nihil ali
ud eē acturos putāt! niſi oē tēpus ī querēdo ac diſcēdo in nature
cognitiōe cōſumāt. Nos aūt nō ſolū beate vite iſtā oblectationē
videmus! ſʒ etiā leuamētū miſeriarū. Itaq; multi cū in poteſtate
eſſēt hoſtiū / aut tyrānorū! multi ī cuſtodia! multi in exilio dolo-
rē ſuū doctrine ſtudiis leuauerūt. Priceps huius ciuitatis Pha
lereus demetrius cū patria pulſus eēt īiuria! ad Ptolemeū ſe re
gē alexādriā cōtulit. q̃ cū ī hac ipſa phīa ad quā te hortamur ex-

telleret. Theophraſtiq; eſſet auditor multa preclara in illo cala=
mitoſo ocio ſcribit nõ ad vſũ aliquẽ ſuũ quo erat orbatus. ſʒ ani
mi cultus ille erat ei quaſi quidã humanitatis cibus. Equidẽ id
ex Aufidio pretorio erudito hoīe oculis capto / ſepe audiebã! cũ
ſe lucis magis q̃ꝫ vtilitatis deſiderio moueri diceret. Somnũ de=
niq; nobis niſi quietẽ corporis et medicinã quandã laboris affer
ret! cõtra naturã putaremus datũ. Aufert ei ſẽſus. actionẽ tollit
omnẽ. Itaq; ſi aut quietẽ natura nõ quereret / aut eã poſſet qua=
dã alia rõe cõſequi! facile pateremur. qui etiã nũc agẽdi aliquid
diſcẽdiq; cã prope cõtra naturã vigiliã ſuſcipere ſoleamus. Sunt
aũt clariora vel plane perſpicua nec dubitãda iudicia nature ma
xime ſcʒ in hoīe: ſed in omni aīali! vt appetat animus aliquid a=
gere ſẽper. neq; vlla cõditione quietẽ ſẽpiternã poſſit pati! facile
eſt hec cernere in primis puerorũ etatulis. q̃ꝫq̃ꝫ ei vereor ne mi=
nus in hoc genere videar! tamẽ oẽs veteres phī maxie nrī ad in
cunabula accedũt. quod in pueritia facillīe ſe arbitrẽtur nature
voluptatẽ poſſe cognoſcere. Videmus igitur vt cũ quieſcere ne
infãtes quidẽ poſſint. quom vero paulũ proceſſerĩt / luſionibus
vel laborioſi delectãtur / vt ne verberibus deterreri poſſĩt. eaq;
cupiditas agẽdi aliquid adoleſcit vna cũ etatibus. Itaq; niſi iocũ
diſſimis nos ſomnis vſuros putemus! Endimionis ſomnũ no=
bis nolimus dari. idq; accidat. mortis inſtar putemus. Quĩ etiã
ĩcertiſſĩos hoĩes neſcio qua ſĩgulari ſegnitie preditos / videmus
tamẽ et animo et corpore moueri ſemper. Et cũ rẽ nulla ĩpediã=
tur necãria / aut alueolũ poſcere aut querere quẽpiã ludũ aut ſer
monẽ aliquẽ requirere. Quomq; nõ habeãt ingenuas ex doctrĩa
oblectationes / circulos aliquos et ſemicirculos cõſectari. Nec be
ſtie quedẽ! quas delectationis cã cõcludimus quom copioſius alã
tur! q̃ꝫ ſi eẽnt libere! facile patiũtur ſeſe cõtineri. motuſq; ſolutos
et vagos a natura ſibi tributos requirũt. Itaq; vt quiſq; optĩe na
tus inſtitutuſq; eſt! eẽ omnino nolit in vita! ſi gerendis negociis
orbatus poſſit paratiſſimis veſci voluptatibus. Nã aut priuatim
aliquid gerere malũt / aut qui altiore animo ſũt capeſſũt rẽpub.
honoribus ĩperiiſq; adipiſcẽdis! aut totos ſe ad ſtudia doctrine cõ

ferūt. qua in vita tātum abeſt. vt voluptates cōſectētur/ etiā cu-
ras/ ſollicitudines/ vigilias/ perferūt. optīaꝗ parte hoīs que in
nobis diuina ducēda eſt/ ingenii et mētis acie fruūtur/ nec volu
ptates requirētes nec fugiētes laborē. Nec vero intermittūt aut
admiratione earū rerū que ſūt ab antiquis reperte/ aut inueſti-
gatiōe nouarū quo ſtudio cū ſaciari nō poſſunt omniū ceterarū
rerū obliti/ nihil abiectū/ nihil humile cogitāt. tātaꝗ eſt vis ta-
libus in ſtudiis/ vt eos etiā qui ſibi alios propoſuerūt fines bo-
norū (quos vtilitate aut voluptate dirigūt) tamē in rebus querē
dis explicādiſꝗ naturis etates cōterere videamus. Ergo hoc qui
dē apparet nos ad agēdū eē natos. actionū aūt genera plura vt
obſcurētur etiā minora maioribus. Maxime aūt ſunt primū (vt
mihi quidē videtur) et hiis quorū nūc in rōne verſamur/ cōſide
ratio cognitiove rerū celeſtiū. et earū quas a natura occultatas
et latētes indagare rō pōt. deinde rerūpub. adminiſtratio/ aut ad
miniſtrādi ſciēdiꝗ prudēs/ tēperata/ fortis/ et iuſta ratio. relique
ꝗ virtutes et actiones virtutibus cōgruētes. que vno verbo cō-
plexi omnia honeſta dicimus. Ad quorū etiā cognitionē et vſū
iā corroborati natura ipſa preeūte deducimur. Omniū enī rerū
prīcipia parua ſūt/ ſ3 ſuis progreſſionibus vſa augētur. nec ſine
cā. In primo eī ortu īeſt temeritas z mollicies quedā vt nec res
videre optīas nec agere poſſit. Virtutis eī beateꝗ vite que duo
maxime expetēda ſūt/ ſerius lūmē apparet/ multo etiā ſerius vt
plane qualia ſit intelligātur. Preclare eī Plato beatū cui etiā in
ſenectute cōtigerit/ vt ſapientiā veraſꝗ opiniones aſſequi poſſit.

Ca. iiii. Inducit in omībus etatibus et gētibus et ſignāter in romanis perpulchra exempla ꝙ ſemper honeſtū dilexerint et turpitudinē oderint.

Vare quoniā de primis nature cōmodis ſatis dictum eſt/
nūc de maioribus cōſequētibuſꝗ videamus. Natura igi-
tur corpus quidē hoīs ſic et genuit et firmauit/ vt alia in primo
ortu perficeret/ alia progrediēte etate figeret. neꝗ ſane multum
adiumentis externis et aduētiaiis vteretur. Animū aūt reliquis
rebus ita perfecit/ vt corpus. Sēſibus eī ornauit ad res percipi-

endas idoneis/vt nihil/aut non multū adiumēto vllo ad ſuā cō
firmationē indigeret. Quod aūt in hoīe preſtātiſſimū atq; opti=
mū eſt/id deſeruit. et ſi dedit talē mētē que oēm virtutē iā accipe
re poſſet. īgenuitq; ſine doctrina notitias paruas rerū maxīarū
et quaſi īſtituit docere. et īduxit ī ea que inerāt tāq̄ elemēta vir=
tutis/ ſʒ virtutē ipſā inchoauit. nihil itaq; amplius noſtrum eſt
quod noſtrū dico artis eſt/ad ea prīcipia que accepimus cōſequē
tia exquirere. quoad ſit id quod volumus effectū. quid quidem
pluris ſit haud paulo/ magiſq; ipſū propter ſe expetēdū/ q̄ aut
ſēſus aut corporis ea que diximus. quibus tātū preſtat mētis ex
cellēs perfectio/vt vix cogitari poſſit quid interſit. Itaq; omnis
honos/oīs admiratio/oē ſtudiū/ad virtutē et ad eas actiōes que
virtuti ſūt cōſētanee refertur. eaq; oīa que aut ita in animis ſūt/
aut ita gerūtur vno noīe honeſta dicūtur. quorū oīm queq; ſūt
notitie/queq; ſignificētur rerū vocabulis/queq; cuiuſq; vis ⁊ na
tura ſit/ mox videbimus. Hoc aūt loco tātū explicemus preter
q̄ q nosmetipſos diligamus. preterea ſuapte natura per ſe eē ex
petēda indicāt pueri. in quibus vt in ſpeculis natura cernitur.
Quāta ſtudia decertātiū ſūt? q̄ta ipſa certamina? vt illi efferun=
tur letitia quom vicerint. vt pudet victos vt ſe accuſari volunt/
quā cupiūt laudari. quos illi labores nō perferūt vt equaliū prī
cipes ſit. que memoria eſt ī hiis bene merētiū. que referēde gra
tie cupiditas. Atq; ea in optīa quaq; indole maxīe apparēt ī qua
hec hoēſta que intelligimus a natura tāq̄ adūbrātur. ſʒ in pue=
ris expreſſa. In hiis vero etatibus que iā cōfirmate ſūt/quis eſt
tā diſſimilis hoī qui nō moueatur et offēſiōe turpitudinis et cō=
probatione hoēſtatis? Quis eſt qui nō oderit libidinoſā proter=
uā adoleſcētiā? quis cōtra in illa etate pudorē/ cōſtātiā etiā ſi ſua
nihil interſit nō tamē diligat? Quis Pullum Numitorē fregel
lanū proditorē (q̄ q̄ reip. nrē profuit) nō odit? Quis verbis con
ſeruatorē Codrū/quis Ericthei filias nō maxīe laudat/cui Tu=
bulli nomē odio nō eſt? Quis Ariſtidē nō mortuū diligit? An
obliuiſcimur quātopere in audiēdo legēdoq; moueamur/ quom
pie/quom amice/quom magno aīo aliquid factū cognoſcimus

Quid loquar de nobis/qui ad laudē et ad decus nati/ſuſcepti/in
ſtituti ſumus? quid clamores vulgi atq̧ imperitorū excitātur in
theatris: quom illa dicūtur. ego ſū Oreſtes/ contraq̧ ab altero.
Immo enī vero ego ſū inq̄ Oreſtes? Quom aūt exitus ab vtro
q̧ datur cōturbato errātiq̧ regi: ābos ergo vna viuere precamur
quotiēs hoc agitur et quando ne niſi admirationibus maximis?
Nemo eſt igitur qui nō hāc affectionē animi probet atq̧ laudet
qua nō mō vtilitas nulla queritur: ſʒ cōtra vtilitatē etiā cōſerua
tur fides. Talibus exēplis nō ficte ſolū fabule: verū etiā hiſto-
rie referte ſūt. et quidē maxīe nrē. Nos eī ad ſacra accipiēda opti
mū virū delegimus/nos tutores miſimus regibus. nrī īperato
res pro ſalute patrie ſua capita vouerūt. nrī cōſules regē inimi-
ciſſimū menibus iā appropīquātē monuerūt/a veneno vt caue-
ret. Nrā in rep. Lucrecia(et que per vī oblatū ſtuprū volūtaria
morte lueret)inuēta eſt: et qui interficeret filiā ne ſtupraretur.
Que quidē oīa et innumerabilia. preterea quis eſt qui nō ītelli-
gat et eos qui fecerīt dignitatis ſplēdore ductos immemores fu
iſſe vtilitatū ſuarū. neſq̧ quom ea laudemus nulla alia re niſi ho
neſtate duci? Quibus rebus expoſitis breuiter(nec eī ſū copiam
quā potui: qz in re nulla erat perſecutus) ſed hiis rebus cōcludi
tur profecto et virtutes oēs et hoēſtū illud quod ex hiis virtuti
bus exoritur: et ī hiis heret. eē per ſe expetēdū. In omni aūt ho
neſto de quo loquimur nihil eſt tā illuſtre/nec quod lacius pate
at q̄ coiūctio inter hoīes hoīm et quaſi quedā ſocietas et cōmuni
catio vtilitatū. et ipſa caritas generis humani que nata a primo
ſatu quo a procreatoribus nati diligūtur. et tota domus coiugio
et ſtirpe coiūgitur: ſerpit ſēſim foras cognatiōibus primū. tum
affinitatibus. deinde amicitiis. poſt in ciuitatibus cum ciuibus:
et hiis qui publice ſocii atʒ amici ſūt. deinde totius cōplexu gen
tis hūane: que animi effectio ſuū cuiq̧ tribuēs: atq̧ hāc quā di-
co ſocietatē coiūctionis hūane munifice et eque tuēs iuſticia dici
tur: cui ſūt adiūcte pietas/bonitas/liberalitas/benignitas/co-
mitas/queq̧ ſūt generis eiuſdē. Atq̧ hec ita iuſticie propria ſūt
vt ſint virtutū reliquarū coīa. Nā quom ſic hoīs ſtatura genera-

ta ſit. vt habeat quiddam innatũ quaſi ciuile atq; populare. quod
greci   vocãt: quicquid aget queq; virtus id a comi
tate et ea (quã expoſui) caritate atq; ſocietate humana nõ abhorre
bit. viciſſimq; iuſtitia vt ipſa ſe fũdet vſu in ceteras virtutes: ſic
illas expetet. Seruari eĩ iuſtitia niſi a forti viro niſi a ſapiẽte nõ
põt. Qualis eſt igitur omnis hec (quã dico) cõſpiratio cõſenſuſq;
virtutũ: tale eſt illud ipſum honeſtũ. quando quidẽ honeſtũ aut
ipſa virtus eſt: aut res geſta virtute. quibus in rebus vita cõſen
tiẽs virtutibuſq; reſpõdens recta / et honeſta / et cõſtãs / et nature
cõgruẽs / exiſtimari põt. Atq; hec coniũctio cõfuſioq; virtutũ ta
mẽ a phis rõne quadã diſtinguitur. nã quom ita copulate cõne=
xeq; ſũt vt oẽs oĩm participes ſint: nec alia ab alia poſſit ſeparari
tamẽ propriũ ſuũ cuiuſq; munus eſt. vt fortitudo in laboribus
periculiſq; cernatur. tẽperãtia in pretermittẽdis voluptatibus.
prudẽtia in delectu bonorũ et malorũ. iuſtitia in ſuo cuiq; tribu
endo. Quãdo igitur ineſt in omĩ virtute cura quedã quaſi foras
ſpectãs / alioſq; appetẽs atq; cõplectens / exiſtit illud: vt amici / vt
frẽs / vt propiqui / vt affines / vt ciues / vt oẽs deniq; quãdo vnã
ſocietatẽ hominũ eẽ volumus propter ſe expetẽdi: atq; eorũ ni=
hil eſt eius generis: vt ſit in fine atq; extremo bonorũ. Ita fit vt
duo genera propter ſe expetẽdorum reperiãtur. vnũ quod eſt in
hiis in quibus cõpletur. que ſũt aut animi aut corporis. hec aũt
que ſũt extrinſecus. i. que neq; in animis ſũt neq; in corpore / vt
amici / vt parẽtes / vt liberi / vt propinqui / vt ipſa patria: ſũt illa
quidẽ ſua ſpõte cara. ſʒ eodẽ in genere quo illa nõ ſũt. Nec vero
quiſꝗ̃ ſũmũ bonũ aſſequi vnꝗ̃ poſſet ſi oĩa illa que ſunt extra:
q̃ꝗ̃ expetẽda ſũmo bono cõtinerentur. Quomõ igitur inquies
verũ eſſe poterit omnia referri ad ſũmũ bonũ: ſi propĩquitates
ſi reliqua externa ſũmo bono nõ cõtinerẽtur? Hac viʒ ratiõe ꝗ
ea que externa ſũt hiis tuemur officiis / que oriũtur a ſuo cuiuſ
q; genere virtutis. Nã et amici cultus / et parẽtis / et officio fun
gitur in eo ipſo prodeſt. ꝗ ita fũgi officio in recte factis eſt. que
ſũt orta virtutibus que quidẽ ſapiẽtes vtẽtes ſequũtur tanꝗ̃ du=
ce natura. Nõ perfecti aũt hoĩes / et tamẽ ingeniis excellẽtibus

prediti excitātur ſpe glorie. que habet formā honeſtatis. et ſimi
litudinē. Quod ſi ipſā honeſtatē vndiq; perfectā et abſolutā rem
vnā preclariſſimā oīm maximeq; laudādā penitus viderēt! quo=
nā gaudio cōplerētur / quom tātopere eius adūbrata opiniōe le=
tētur? Quem ei deditū voluptatibus / cupiditatū incēdiis inflā=
matū in hiis pociēdiſq; acerrie corripuiſſet tāta letitia perfūdi ar
bitramur! quāta aut ſuperiorē Africanū annibale victo! aut po=
ſteriorē carthagine euerſa. Quē thiberiana diſſēſio feſto illo die
tāto gaudio affecit quāto. L. Paulū quom regē perſē captū ad=
duceret eodē flumie iuecto? Age nūc Luci noſter extrue aīo alti
tudinē excellētiāq; virtutū? iā nō dubitabis quā earū cōpotes ho
mines magno aīo erectoq; viuētes ſēper ſīt beati! qui oēs motus
fortune / mutatiōeſq; rerū et tēporū leues et imbecilles fore ītel
ligāt! ſi in virtutis certamē venerit. Illa ei que ſūt a nobis bona
corporis numerata! cōplēt ea quidē beatiſſimā vitā. ſ; ita vt ſine
illis poſſit beata vita exiſtere. Ita enī parue et exigue ſūt iſte ac=
ceſſiones bonorū / vt quēadmodū ſtelle in radio ſolis! ſic iſte ī vir
tutū ſplēdore ne cernātur quidē. Atq; hoc vt vere dicitur parua
eſſe ad beate viuēdū mométa iſta corporis cōmodorū! ſic nimis
violētū eſt nulla eē dicere. qui enī ſic diſputant obliti mihi viden
tur / que ipſi egerit pricipia nature. Tribuēdū igitur eſt hiis ali
quid. dūmō q̄tū tribuēdū ſit intelligas. Eſt tamē phī nō tā glo=
rioſa! q̄ vera querētis. nec pro nihilo putare ea que ſecūdū natu
rā! illi ipſi glorioſi eē fatebātur et videre tātā vī virtutis! tantāq;
(vt ita dicā) auctoritatē honeſtatis! vt reliqua nō illa quidē nulla
ſed ita parua ſint! vt nulla eē videātur. Hoc eſt nō oīa ſpernētis
preter virtutē et virtutē ipſā ſuis laudibus āplificātis. Oratio de
niq; hec eſt vndiq; cōpleta et perfecta explicatio ſūmi boni. Hinc
ceteri particulas arripere conati ſuā quiſq; videri voluit afferre
ſētentiā. Sepe ab Ariſtotele! a Theophraſto mirabiliter eſt lau=
data pro ſeipſa rerū ſciētia. Hoc vno captus Herilius ſciētiā ſū=
mū bonū eē defēdit. nec rē vllā aliā per ſe expetēdā. Multa ſunt
dicta ab antiquis de cōtēnēdis ac deſpiciēdis rebus hūanis. Hoc
vnū Ariſto tenuit preter vitia atq; virtutes negauit rē eē vllam

aut fugiendam aut expetēdam. Poſitum eſt a noſtris in hiis eſſe
rebus que ſecūdum naturā eſſent nō dolore. Hoc Hieronymus
ſūmum bonum eſſe dixit. At vero Calipho et poſt eū diodorus
quom alter voluptatem admouiſſet/ alter vacuitatē doloris: neu
ter honeſtate carere potuit/ que eſt a noſtris laudata maxīe. Quī
etiam ipſi voluptarii diuerticula querāt. et virtutes habeāt ī ore
totos dies. voluptatem primo dumtaxat expeti dicant. deinde cō
ſuetudine quaſi alteram naturā effici. qua impulſi multa faciūt
nullā queretes voluptatem. Stoici reſtāt. hii quidem nō vnam
aliquā aut alteram a nobis/ ſʒ totam ad ſe noſtram philoſophiā
tranſtulerūt. atqʒ vt reliqui fures earū rerum quas ſigna cōmu
tant/ ſic illi vt ſententiis noſtris pro ſuis vterētur nomina tanq̃
rerum notas mutauerūt. Ita relinquitur ſola hec diſciplina di=
gna ſtudioſis ingenuarū artium. digna eruditis. digna claris vi
ris. digna principibus. digna regibus. Que quom dixiſſet: pau
lumqʒ inſtitiſſet/ quid eſt inquit ſatiſne vobis videor pro meo iu
re in veſtris auribus cōmētatus? Et ego tu vero inquā Piſo vt
ſepe alia/ ſic hodie iſta noſſe viſus es. vt ſi cui copia nobis ſēper
fieret/ non multis grecis ſupplicādum putarem. quod quidē eo
probaui magis ꝙ memini Italeam Neopolitanū doctorem illū
tuum nobilē ſane peripatheticū aliquādo iſta ſecus dicere ſolitū
aſſentiētem hiis qui multū in fortuna ſecunda aut aduerſa/ mul
tum in bonis aut malis corporis ponerēt. Eſt vt dicis inquit ſʒ
hec ab Antiocho noſtro familiari dicūtur multo melius et for=
tius/ q̃ a Staſea dicebātur. ꝙꝙ ego nō quero quid tibi a me pro
batum ſit. ſed huic Ciceroni noſtro/ quē diſcipulū cupio te abdu
cere. Tum lucius mihi vero iſta valde probata ſunt/ quod item
fratri puto. Tum mihi Pyſo quid ergo inquit daſne adoleſcenti
veniā? an eū diſcere mauis ea que quom preclara didicerit nihil
ſciat. Ego vero iſti inquā permitto. ſʒ nōne meminiſti mihi lice
re probare iſta/ que ſunt apte dicta? Quis enī poteſt ea que pro
babilia videātur ei/ non probare. An vero inquā quiſqʒ pōt pro
bare quod perceptum/ quod comprehēſum/ quod cognitum nō
habet? Non eſt ita inquit Pyſo magna diſſenſio. Nihil eſt enim

aliud q̃obrem nil percipi mihi poſſe videatur: niſi ꝙ percipiēdi
vis ita diffinitur a Stoicis: vt negēt quicꝗ̃ poſſe percipi: niſi ta
le verum quale falſum eſſe non poſſit. Itaqꝫ hec cū illis eſt diſſē=
ſio. cū Peripatheticis nulla ſane. ſꝫ hec omittamus. habēt enim
et bene longam: et ſatis litigioſam diſputationē. Illud mihi a te
nimium feſtināter dictū videtur ſapiētes omnes eſſe beatos: ne=
ſcio quo modo preteruolauit oratio. quod niſi ita efficitur: que
Theophraſtus de fortuna / de dolore / de cruciatu corporis dixit
cum quibus coniūgi beatā vitam nullo modo poſſe putauit: ve
reor ne vera ſint. Nam illud vehemēter repugnat eſſe beatum ꝛ
multis malis oppreſſum. hec quomodo cōueniant non ſane in=
telligo. Vtrum igitur tibi non placet inquit virtutis tantam vī
eſſe: vt ad beate viuēdū ſe ipſa cōtenta ſit: an ſi id probas ita fieri
poſſe negas: vt hii qui virtutis cōpotes ſint etiā malis quibuſdā
affecti beati ſint? Ego vero volo in virtute vim eſſe q̃ maximam
ſed quanta ſit / alias. nunc tātum poſſit ne eſſe tanta. ſi quicꝗ̃ ex
tra virtutem habeatur in bonis? Atqui inquit ſi Stoicis cōce=
dis: vt virtus ſola ſi adſit vitam efficiat beatam: et cōcedis etiam
Peripatheticis. Que enim mala illi non audēt appellare: aſpera
aūt / et incommoda / et reiiciēda / et aliena nature eſſe cōcedūt: ea
nos mala dicimus. ſꝫ exigua et porro minima. Quare ſi pōt eē
beatus is qui eſt in aſperis reiiciēdiſqꝫ rebus: is poteſt quoqꝫ eſſe
qui in paruis malis. Et ego Pyſo inquā ſi eſt quiſꝗ̃ qui acute in
cauſis videre ſoleat que res agatur: is es profecto tu. quare attē=
de queſo. Nam adhuc meo fortaſſe vitio quid ego querā / nō per
ſpicis. Iſtic ſum inquit expectoqꝫ quid ad id quod queram reſpō
deas. Reſpōdebo me nō querere inꝗ̃ hoc tempore / quid virtus
poſſit efficere: ſed quid cōſtanter dicatur. quid ipſū a ſe diſſentiat
Quo igitur inquit modo? Quia quom a zenone inꝗ̃ hoc ma=
gnifice tanꝗ̃ ex oraculo editur. Virtus ad beate viuēdum ſe ipā
contenta eſt. Quare inquit reſpondet. quia niſi quod honeſtum
eſt nullum eſt aliud bonum. non quero iam vtrū ne ſit / illud di
co ea que dicat preclare inter ſe cohere. Dixerit hoc quidē Epi
curus ſemper beatum eſſe ſapientē. q̃ quidem ſolet ebullire non

nunꝙ. quem quidem! quom ſũmis doloribus conficiatur ait di cturum ꝙ ſuaue eſt. ꝙ nihil curo. non pugnem cum homine cur tãtum habeat in natura boni. illud vrgeam nõ intelligere eum! quid ſibi dicendũ ſit! quom dolorem ſũmum malũ eſſe dixerit. Eadẽ nũc mea aduerſum te oratio eſt. dicis eadẽ omnia et bona z mala. que quidem dicũt qui nunꝙ philoſophũ pictũ vt dicitur viderũt. Valitudinẽ/vires/ſtaturã/formã/integritatẽ/ vngui= culorũ omnium deformitatem/ morbum/debilitatẽ/malą iam illa externa parce tu quidem! ſꝫ hec quom corporis bona ſit eo= rũ cõfic. ẽtią certe in bonis numerabis amicos/liberos/propin= quos/diuitias/honores/opes. Cõtra hec attẽde me nihil dicere ſi iſta mala ſũt in que põt incidere ſapiẽs! ſapientẽ eſſe nõ eſſe ad beate viuẽdum ſatis. Immo vero inquit ad beatiſſime viuẽdum parũ eſt. ad beate vero ſatis. Animaduerti inquã te iſto mõ pau= loante ponere. et ſcio ab Antiocho noſtro dici ſic ſolere. Sꝫ quid minus probãdum ꝙ eſſe aliquẽ beatum/nec ſatis beatum. quod aũt ſatis eſt eo quicquid acceſſerit nimiũ eſt. et nemo nimiũ bea= tus eſt. et nemo beato beatior. Ergo inquit tibi. Q. Metellus q̃ tres filios cõſules vidit! e quibus vnũ etiã et cẽſorẽ et triũphãtẽ quartum aũt pretorẽ eoſqꝫ ſaluos reliquit! et tres filias nuptas quom ipſe cõſul/cenſor etiam/augur fuiſſet/triũphaſſet/ vt ſa= piẽs fuerit nõne beatior! ꝙ vt itẽ ſapiẽs fuerit qui in poteſtate vi giliis et inedia necatus eſt Regulus? Quid me iſtud rogas inꝗ Stoicos roga. Quid igitur eos reſponſuros putas? nihilo beati orem eſſe Metellum ꝙ Regulum. Inde igitur inquit audiendũ eſt. tamẽ a propoſito inquã aberrauimus. Non enim inꝗ quero quid verũ. ſed quid cuiqꝫ dicendum ſit. Vtinã quidã diceret aliũ alio beatiorem! iam ruinas videres. In virtute enim ſola et in ipſo honeſto quom ſit bonum poſitum! quomqꝫ nec virtus (vt placet illis) nec honeſtum creſcat! idqꝫ bonum ſolum ſit quo qui potiatur necẽ eſt beatus ſit! quom id augeri nõ poſſit/ ĩ quo po ſitũ eſt beatũ eẽ/q̃ põt eẽ q̃ſꝙ alius alio beatior. Videſne vt hec cõcinnãtur? Et hercule fatẽdũ eſt ei quod ſẽtio. mirabilis ẽ apud illos cõtextus rerũ. reſpõdẽt extrema primis. media vtriſqꝫ! oĩa

oībus: quid ſequatur / quid repugnet vidēt. in geometria prima ſi dederis / dāda ſūt omnia. Cōcede nil eſſe bonū niſi quod honeſtū ſit: concedendū eſt in virtute poſitā eſſe beatā vitā. vide rurſus retrodato hoc. dandū erit illud: quod veſtri nō itē tria genera bonorū. procliuis currit orō. venit ad extremū. heret in ſalebra. Cupit eī dicere nil poſſe ad beatā vitā deeſſe ſapiēti. honeſta oratio ſocratica: Platonis etiā: audeo dicere inquit. non pōt niſi retexueris illa. paupertas ſi malū eſt: mēdicus malus eē nō pōt q̄uis ſit ſapiēs. At zeno eū nō beatū modo: ſed etiā diuitē dicere auſus eſt. dolere malū: in cruce qui angitur beatus eē nō poteſt bonū liberi / miſera orbitas. bonū patria / miſerū exilium. bona valitudo / miſerū morbus. bonū integritas corporis / miſera debilitas. bonū incolumis acies: miſera cecitas. Que ſi pōt ſīgula cōſolādo leuare: vniuerſa quomō ſuſtinebit? Sit enim idē cecus debilis / morbo grauiſſimo affectus / exul / orbus / egēs / torqueatur eculeo. quē hunc appellas zeno? beatū inquit etiā beatiſſimū quippe inquiet. quom tam docuerim gradus iſtā rē nō habere: q̄ virtutē in qua ſit etiā ipſū beatū. tibi hoc incredibile / quia beatiſſimū: quid tuū credibile? Si enim ad populū me vocas: eum qui ita ſit affectus beatū nunq̄ probabis. ſi ad prudētes: alterū dubitabunt fortaſſe / ſit ne tātum in virtute: vt ea prediti vel in phalaridis tauro beati ſint: alterum nō dubitabūt quin et Stoici cōueniētia ſibi dicant. et nos repugnātia. Theophraſti igitur inquit tibi liber ille placet de beata vita. tamē aberramus a propoſito. et ne lōgius prorſus inquā Piſo ſi iſta mala ſūt placet. Nōne igitur tibi vidētur inquit mala? Idq̄ heres inq̄. in quo viciū reſpōdebo verſus te huc atq̄ illuc neceſſe eſt. Quo tādem modo inquit. quia ſi mala ſunt: is qui erit in hiis beatus nō erit. ſi mala non ſunt: iacet omnis ratio peripatheticorū. Et ille ridens video inquit quid agas. ne diſcipulum abducam times. Tu vero inquā ducas licz ſi ſequatur. erit enim mecum ſi tecum erit. Audi igitur inquit Luci tecum enim (vt ait Theophraſtus) mihi inſtituenda oratio eſt. Omnis vero auctoritas philoſophie conſiſtit in beata vita comparanda. Beate enim viuendi cupiditate

incenſi omnes ſumus. hoc mihi cum tuo fratre conuenit. Qua=
re hoc vidēdū eſt! poſſit ne nobis hoc ratio philoſophorū dare.
pollicetur certe. niſi eī id faceret! cur Plato egyptū peragrauit!
vt a ſacerdotibus quoq; barbaris numeros et celeſtia acciperet?
cur poſt tarētum ad Architā? cur ad ceteros Pythagoreos / Ec=
chratē / Timeū / Acrionē / locros / vt quom Socratē expreſſiſſet!
adiūgeret pythagoreorū diſciplinā / eaq; que Socrates repudia=
bat addiſceret? cur ipē Pythagoras et egyptū luſtrauit / et perſa
rū magos adiit? Cur tātas regiōes barbarorū pedibus obiit. tot
maria trāſmiſit? Cur hec eadē Democritus? qui vero falſōe que
reremus! dicitur oculis ſe priuauiſſe. certe vt q̄ minime animus
a cogitatiōibus abduceretur! patrimoniū neglexit. agros deſeru
it incultos / quid querēs aliud niſi beatā vitā? quā ſi etiā in rerū
cognitiōe ponebat! tamē ex illa inueſtigatiōe nature cōſequi vo=
lebat vt eſſet bono aīo. Id enī ille ſūmū bonū   et
ſepe   appellat. id eſt animū terrore liberū. Sed et
hec ſi preclare! nōdū tamē et perpolita. Pauca enim neq; ea ipſa
enucleate ab hoc de virtute quidē dicta. Poſt enī hec in has vrbe
primū a Socrate queri cepta. deinde in hūc locū delata ſūt. Nec
dubitāt quī in virtute oēs vt bene! ſic etiā beate viuēdi ſpes pone
retur. Que quom zeno didiciſſet a nrīs (vt in actiōibus preſcri=
bi ſolet) de re eadē fecit alio mō. Hoc tu nunc in illo probas ſz
vocabulis rerū mutatis incōſtātie crimē ille effugit! nos effuge
re nō poſſumus. ille Metelli vitā negat beatiorē q̄ Reguli! pre
ponēdā tamē. nec magis expetendā! ſz magis ſumēdā! et ſi optio
eſſz eligēdā Metelli! reiiciēdi Reguli. Ego q̄ ille preponēdam z
magis eligēdam! beatiorē hāc appello! nec vllo minimo momē
to plus ei vite tribuo q̄ Stoici. Quidītereſt niſi q ego res no=
tas notis verbis appello! illi noīa noua querūt quibus idē dicāt
Ita queādmodū in ſenatu ſēper ē aliquis qui īterpretē poſtulet!
ſic iſti nobis cū īterprete audiēdi ſūt. Bonū appello q̄ cq̄d ſecūdū
naturā ē: quod cōtra malū. Nec ego ſolus! ſz tu etiā Criſippe in
foro / doī / ī ſchola diffinis. q̄d ergo aliter hoīes! aliter phōs loq̄
putes oportere! quāti quicquid ſit aliter doctos et indoctos. ſed

quom cõſtiterit inter doctos q̃ti res queq; ſit! ſi hoĩes eẽnt vſita
te loquerẽtur. dũ res maneãt verba fingãt arbitratu ſuo. Sʒ ve
nio ad incõſtãtie crimẽ. vt ſepius dicas me aberrare: quã tu po=
nis in verbis / ego poſitã in re putabã. Si ſatis erit hoc perceptũ
(in quo adiutores Stoicos optĩos habemus) tãtã vĩ eẽ virtutis!
vt oĩa ſi ex altera parte ponãtur ne appareãt quidẽ! quom omĩa
que illi cõmoda certe dicũt eẽ / et ſumẽda / et eligẽda / et prepoſita
que ita diffiniũt vt ſatis magno eſtimãda ſit. Hec igitur quom
ego tot noĩbus appellata partĩ nouis et cõmẽticiis vt iſta produ
cta et reducta! partĩ idẽ ſignificãtibus. quid enĩ intereſt expetas
an eligas? Mihi quidẽ etiã lautius videtur! quod eligitur. et ad
quod delectus adhiberet. Sʒ quom ego iſta bona oĩa dixero! tã=
tũ refert q̃ magna dicã. q̃ expetẽda. q̃ valde. ſin aũt nec expetẽda
ego magis q̃ tu eligenda. nec illa ego pluris eſtimãda qui bona
q̃ tu qui producta appellas. Oĩa illa nccẽ eſt obſcurari nec appa
rere et in virtutes tanq̃ in ſolis radios incurrere. At ei qz in vi
ta eſt aliquid mali! ea beata eẽ nõ põt. Ne ſeges quidẽ igitur ſpi
cis vberibus et crebris ſi aug nã vſpiam videris ! nec mercatura
queſtuoſa ſi in maximis lucris parũ aliquid dãni cõtraxerit. an
vero vſquequaq; alter in vita et nõ ex maxima parte de tota iu=
dicabis? An dubiũ eſt quĩ virtus ita maximã partẽ obtineat in
rebus hũanis vt reliquas obruat? Audebo igitur q̃ ſecũdũ na=
turã ſit bona appellare. nec fraudare ſuo veteri noĩe! q̃ aliquid
pocius nouũ exquirere. Virtutis aũt amplitudinẽ quaſi ĩ altera
libre lãce ponere. Terrã (mihi crede) ea lanx et maria deprimet.
Sẽper eĩ ex eo quod maximas partes cõtinet! latiſſimeq; fũditur
tota res appellatur. Dicimus aliquem hilare viuere. igitur ſi ſe=
mel triſtior effectus eſt hilara vita amiſſa eſt? An hec in eo. M.
craſſo / quem ſemel ait in vita riſiſſe Lucilius non contingit !
vt ea re minus agelaſtus vt ait idem vocaretur? Polycratem ſa=
mium felicem appellant. nihil acciderat ei quod nollet. niſi q̃
anulum quo delectabatur in mari abiecerat. Ergo infelix vna
moleſtia. felix rurſus. quom is ipſe anulus in precordiis piſcis
inuẽtus eſt. Ille vero ſi inſipiens (quod certe) quoniã tyrannus

nūq̄ꝑ beatus ſi ſapiēs. Nē tū quidem miſer/quom ab Orōte pretore darei in crucē actus eſt. At multis malis affectus quis negat? ſed ea mala virtutis magnitudine obruebātur. An ne hoc quidē Peripatheticis cōcedis! vt dicāt omniū virorū bonorū id ē ſapiētū oībuſq̄ꝫ virtutibus ornatorū vitā oībus partibus plus habere ſēper boni q̄ꝑ mali? quis hoc dicit? Stoicis licet? minime ſȝ iſti ipſi qui voluptate et dolore omnia metiūtur! nōne clamāt ſapiēti plus ſēper adeſſe quod velit! q̄ꝑ quod nolit. Quom tātum igitur in virtute ponāt niſi qui ſe fatētur virtutis cā niſi ea voluptatem accieret ne manū quidē verſuros fuiſſe/quod facere noſ oportet. qui(q̄ꝑuis minimā) animi preſtātiā oībus bonis corporis anteire dicamus! vt ea nec in cōſpectū quidem relinquātur? Quis eī eſt qui hec cadere in ſapiētē dicere audeat! vt ſi fieri poſſit virtutē in perpetuū abiiciat! vt dolore omni liberetur? Quis noſtrum diceret quos nō pudet ea que Stoici aſpera dicūt! mala dicere melius eē turpiter aliquid facere cū voluptate! q̄ꝑ honeſte cū dolore? Nobis Heracleotes ille Dionyſius flagitioſe deſciuiſſe videtur a Stoicis propter oculorū dolorē. Quis vero hoc didiciſſet a zenone nō dolere cū doleret? Illud audierat. nec tamen didicerat. Malum illud nō eſſe quia turpe nō eēt. et eēt ferēdum viro. Hic ſi Peripatheticus fuiſſet! permāſiſſet credo ſnīa quoniā dolorem dicūt malū eē. de aſperitate aūt eius fortiter ferēda precipiūt eadē/que Stoici. et quidē Arceſilaus tuus(z ſi fuit in diſſerēdo pertinatior) tamē noſter fuit. Erat enim Polemōis. is quom arderet podagre doloribus! viſitaſſȝq̄ꝫ hominē Carneades Epicuri perfamiliaris triſtis exiret! mane queſo inquit Carneade noſter nihil illinc huc peruenit? oſtēdit pedes et pectus. attamē hic mallet nō dolere. Hec igitur nrā rō que tibi videtur incōſtās quom propter virtutis celeſtē quādā et diuinā tātāq̄ꝫ preſtātiā vt vbi virtus ſit! reſq̄ꝫ magne ſumēde laudabileſq̄ꝫ virtute geſte! ibi eē miſeria et erūna nō poſſit! tamē labor poſſit! et moleſtia! nō dubitē dicere oēs ſapiētes ſēper btōs eē! ſȝ tamē fieri poſſit! vt ſit alius alio beatior. Atq̄ iſte locus ē Piſo tibi etiā atȝ etiā ꝯfirmādus ꝗ̄/ quē ſi tenueris! nō mō meū ciceronē! ſȝ etiā meip

ſum abducas licebit. Tū quintus mihi quidem inquit ſatis hoc cōfirmatum videtur. Letor quidē philoſophiam: cuius antea ſu pellectilē pluris eſtimandam: ꝙ̃ poſſeſſiones reliquorū. ita mihi diues videbatur: vt ab ea petere poſſem: quicquid in ſtudiis no= ſtris cōcupiſſem. Hāc igitur letor etiā acutiorē repertā ꝙ̃ ceteras quod quidā ei deeſſe dicebāt. Nunꝙ̃ nrām quidē inquit Pōponi us iocans ſꝫ me hercule pergrata mihi orō tua. Que enī dici la tine poſſe nō arbitrabar: ea dicta ſūt a te. nec minus plane: ꝙ̃ di cūtur a grecis verbis aptis. Sꝫ tēpus eſt ſi videtur et recta qui= dem ad me. Quod quom ille dixiſſet z ſatis diſputatū videretur in oppidum ad Pōponium perreximus omnes.

M. T. Ciceronis De ſūmo bono atqꝫ malo liber explicit.

Tabula Primi libri Incipit feliciter.

Ca. i. Oſtēdit rationē Epicuri (qui poſuit voluptatē ſūmū bonū et dolorē ſūmū malū) in phiſicis deficere.

Ca. ii. Oſtēdit Epicurū in logica deficere et eū reprobat in hoc ꝙ poſuit fines bonorū et malorū eſſe voluptatē et dolorem.

Ca. iii. Oſtēdit que et qualis ſit vera voluptas que eſt finis bo= norum.

Ca. iiii. Oſtēdit nō eſſe errorē in finibus bonorū z malorum (id eſt in voluptate et dolore) ſed in rebus quibus hec efficiātur.

Cap. v. De tribus modis pulcherrimis quibus eſt ab Epicureis de amicitia diſputatū.

Tabula Secundi libri.

Ca. i. Inquirit quid ſit ſūmum bonum.

Ca. ii. Poſtpoſitis dialeticis captionibus (rhetorica nō quidem illa forenſis philoſophorū) oſtendit quid eſt voluptas.

Ca. iii. ꝙ voluptas nō ſit ſummū bonum et preſertim ea que in conuiuijs conſiſtit.

Ca. iiii. Oſtendit Hieronymū in eodem in quo Epicurus pec= care.

Ca. v. Remouet a philoſophia oēs opiniones que a finibus bo= norū virtutem ſecludūt.

Ca.vi. Oſtēdit ꝙ honeſtū propter ſe ſit expetēdū ac per hoc di=
cta torquati improbat.
Ca.vii. Improbat opinionē Epicuri per hoc ꝙ nō habet pro ſe
auctoritates antiquorū.
Ca.viii.de amicitia ſine qua vt dicit tute aut iocūde viui nō pōt
Ca.ix.de cōditionibus vite perpetuitatis.
Ca.x.recitat epiſtolā epicuri oſtēditq; eius facta cū dictis diſcre=
Ca.xi.voluptate dimiſſa aliud hominis bonū inquirit. pare.
Tabula Tertii libri.
Ca.i.narrat iocūdam quandā cōfabulationē Tullii cū Catone.
Ca.ii.explicat breuiter totā ʒenonis Stoicorūq; ſententiam.
Ca.iii. oſtēdit id ꝙ honeſtū eſt pluris eſſe exiſtimādū ꝙ̃ illa me=
dia que ex eo cōparentur.
Tabula Quarti libri.
Ca.i.oſtēdit perpulchre artē eſſe ducē certiorē ꝙ̃ natura.
Ca.ii.De ſūmo bono(quod cōtinet philoſophiam)ʒenonis opi=
nionē recitat que eſt ꝙ finis bonorū eſt ſecūdū naturā viuere
Ca.iii. ex eiſdē prīcipiis oſtēdit ꝙ honeſte viuere(id eſt eī vel ex
virtute vel nature cōgruēter viuere)ſūmum bonum ſit.
Ca.iiii.oſtendit omnes erraſſe qui finē bonorū eſſe dixerūt ho=
neſte viuere.licet alius alio modo.
Ca.v.reprobatur Cato in hoc ꝙ antiquis philoſophis poſthabi
tis poſteriorū dictis adheret et hoc in perſona antiquorū ſibi
loquētium.deinde ponitur Catonis reſpōſio.
Ca.vi.reprehēdūtur Stoici.tū primo per Marcū piſonē tū ſe=
cundo per auctorem.
Tabula Quinti libri.
Ca.i.laudat in generali diſciplinā Peripatheticorū.
Ca.ii.de natura hominis e corpore animoq; conſtante.
Ca.iii. oſtēdit inductiue ꝙ in qualibet parte nature ē vis appeti
tiua perfectionū naturaliū omni emolimēto ſecluſo.
Ca.iiii.inducit ī oībus etatibus z gētibus z ſignāter ī romanis
perpulchra exēpla ꝙ ſēper hoēſtatē dilxerit z turpitudīꝫ oderit
M.T.C.De finibus bonorū et malorū Tabula explicit

70
2279x

[illegible]

c